مرکز آمار ایران

پژوهشکده‌ی آمار

آمار

دوماهنامه‌ی تحلیلی- پژوهشی

شماره‌ی ۱۷، فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۵

◈ **صاحب امتیاز:** مرکز آمار ایران

◈ **مدیر مسئول و سردبیر:** علی‌رضا زاهدیان

◈ **هیئت تحریریه:**

مریم پوررضا انور
حمیدرضا پویان‌فر
فرزانه جامعی
زهره چیت‌ساز
جواد حسین‌زاده
نادر حکیمی‌پور
فرشید خان‌زاده
علی رحیمی
زهرا رضایی قهرودی
علی‌رضا زاهدیان
پریسا سرکاراتی
اشکان شباک
محمد شیری
قدرت طاهری
روشنک علی‌اکبری صبا
محمود عمادی
ایوب فرامرزی
کاوه کیانی
بهنام نصوحی دهنوی

◈ **مدیریت فنی:**

طاهره امینی
ساناز مهندسی

◈ **دبیرخانه:**

پژوهشکده‌ی آمار
تهران، خیابان خیابان دکتر فاطمی، خیابان باباطاهر، خیابان شهید فکوری، شماره‌ی ۱۴۵.
کد پستی: ۱۴۱۳۷۱۷۹۱۱
تلفن: ۳-۸۸۶۳۰۴۴۰
رایانشانی: amar@srtc.ac.ir
وب‌گاه: http://amar.srtc.ac.ir

◈ **طرح جلد:**

ساناز مهندسی

◈ **چاپ:**

واژه
تهران، خیابان انقلاب، چهارراه کالج (تقاطع حافظ)، کوچه‌ی سعیدی، کوچه‌ی بامشاد، شماره‌ی ۹.
کد پستی: ۱۵۹۹۱۳۹۴۱۸
تلفن: ۸۸۸۰۹۱۵۴

◈ مسئولیت آرا و نظرهای ارائه‌شده در مجله بر عهده‌ی نویسنده یا نویسندگان است و چاپ مطالب به معنای تأیید از سوی مجله نیست.

◈ مجله در انتخاب و ویرایش و تلخیص مطالب دریافتی آزاد است.

◈ نقل مطالب فقط با ذکر مأخذ مجاز است.

◈ این شماره‌ی مجله با حمایت مالی صندوق جمعیت ملل متحد در ایران منتشر شده است.

بسم الله الرحمن الرحیم

سخن سردبیر ۲

روند شاخص‌های منتخب ۳

◈ **تحلیل‌های آماری**

تحلیل روند حساب تولید استان گلستان طی دوره‌ی زمانی ده‌ساله (۱۳۸۳-۱۳۹۲) ۹

بررسی وضعیت سن و سواد بهره‌بردارهای کشاورزی طی دهه‌ی اخیر ۱۳

ویژگی‌های سفرهای بهاره و تابستانه‌ی خانوارهای کشور ۱۷

بررسی نخست‌شهری و تغییرات شبکه‌ی شهری استان اردبیل طی دوره‌ی ۱۳۶۵-۱۳۹۰ ..... ۲۰

پراکندگی عمودی جمعیت ایران در سال ۱۳۹۰ ..... ۲۴

◈ **فرهنگ آماری**

سود جمعیتی: مفهوم و ابعاد ۲۷

اندازه‌گیری مهاجرت خارجی در استرالیا: الگویی برای ایران ۳۰

نگاهی به آزمایش سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۴، آمارگیری دقیق‌تر، تضمین‌کننده‌ی آینده‌ی بهتر ۳۴

◈ **اخبار**

رویدادهای مهم مرکز آمار ایران و پژوهشکده‌ی آمار در ماه‌های فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۵ ..... ۳۷

سخن سردبیر

به مناسبت ۳۰ اردیبهشت ماه روز ملی جمعیت

همانگونه که در خبرها آمده است، ۳۰ اردیبهشت‌ماه مصادف با سال‌روز ابلاغ سیاست‌های کلی جمعیتی توسط مقام معظم رهبری، به‌عنوان روز ملی جمعیت نام‌گذاری شده است. این موضوع نشانگر اهمیت جمعیت و تأثیر آن بر سایر مقوله‌های برنامه‌ریزی در کشور است. جدای از روح بندهای ۱۴گانه‌ی سیاست‌های ابلاغی که افزایش کمیت و کیفیت جمعیت را به صورت توأم مورد اشاره قرار می‌دهد، در بند چهاردهم این سیاست‌ها به رصد مستمر سیاست‌های جمعیتی اشاره شده است. همانگونه که در مفاد سیاست‌های ابلاغی به چشم می‌خورد موضوعات متعددی از قبیل افزایش نرخ باروری، کاهش سن ازدواج، تربیت نسل صالح، حمایت از مادران، تحکیم بنیان خانواده، سلامت مادران و نوزادان، سبک زندگی اسلامی ـ ایرانی، محیط زیست، حمایت از سالمندان، بازتوزیع جغرافیایی جمعیت، مدیریت مهاجرت، بهره‌گیری از ظرفیت ایرانیان خارج از کشور و تقویت هویت ملی ایرانی اسلامی انقلابی، مورد تأکید قرار گرفته است. برای اجرایی‌شدن هر بند از این سیاست‌های اجرایی، دستگاه‌های اجرایی متعددی باید وظایف جدیدی را بر عهده بگیرند. بنا بر این برای حصول اطمینان از اجرایی‌شدن سیاست‌های ابلاغی نیاز به رصد منظم و مستمر برنامه‌ها از طریق تولید و تحلیل آمارهای مختلف نه فقط در ارتباط با مقوله‌ی جمعیت بلکه در مورد سایر بخش‌های تأثیرگذار و متأثر از آن است. خوشبختانه مرکز آمار ایران به‌عنوان مرجع رسمی نظام آماری کشور وظیفه‌ی رصد سیاست‌های جمعیت را برعهده گرفته است. در این ارتباط می‌توان به انتشار اولین گزارش رصد آماری سیاست‌های جمعیتی، برآورد جمعیت کل کشور، استان‌ها و شهرستان‌ها تا پایان برنامه‌ی ششم و پیش‌بینی رسمی جمعیت کشور تا سال ۱۴۳۰ اشاره نمود. البته این فعالیت‌ها مربوط به ابتدای راه است و در آینده با ابلاغ برنامه‌ی ششم نقش مرکز آمار در رصد برنامه‌ی ششم در ارتباط با اهداف مختلف از جمله اهداف جمعیتی بیش‌تر و مهم‌تر خواهد شد.

روند شاخص‌های منتخب

جمعیت ایران

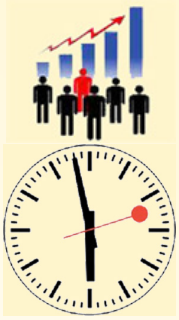

روز چهارشنبه ۱۵ اردیبهشت ۱۳۹۵

ساعت ۱۷:۵۸

۷۹,۱۸۲,۵۸۹ نفر

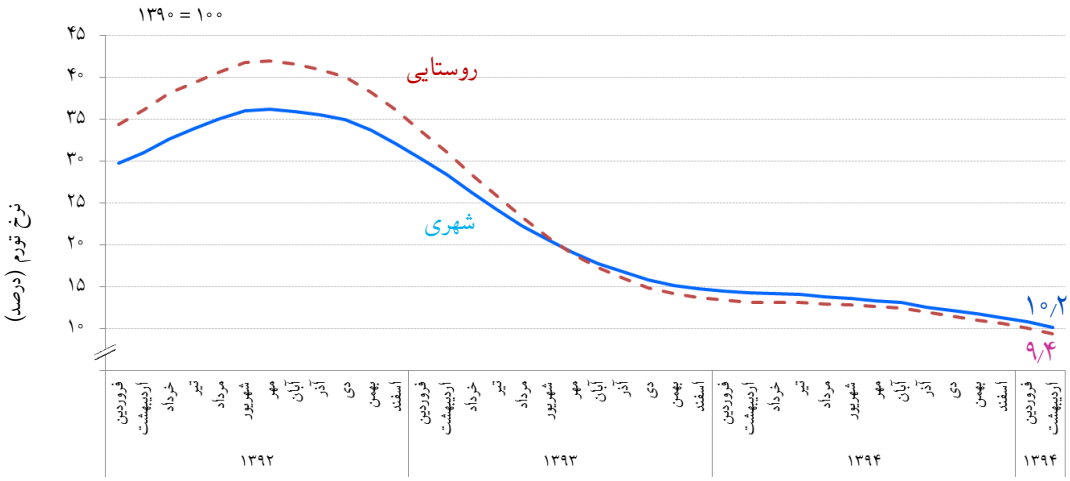

نرخ تورم شهری و روستایی در سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۴ بر مبنای سال پایه‌ی ۱۳۹۰

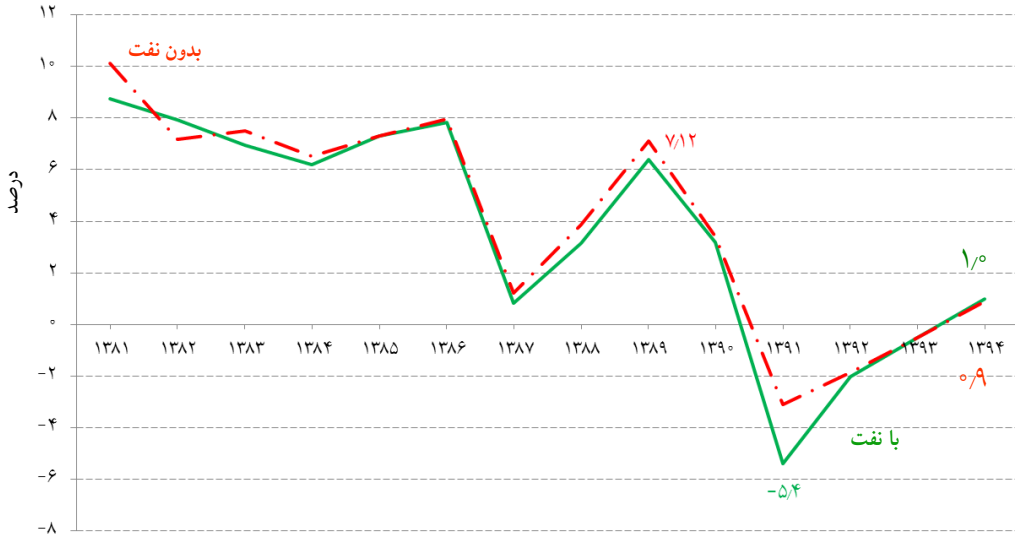

رشد محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۴

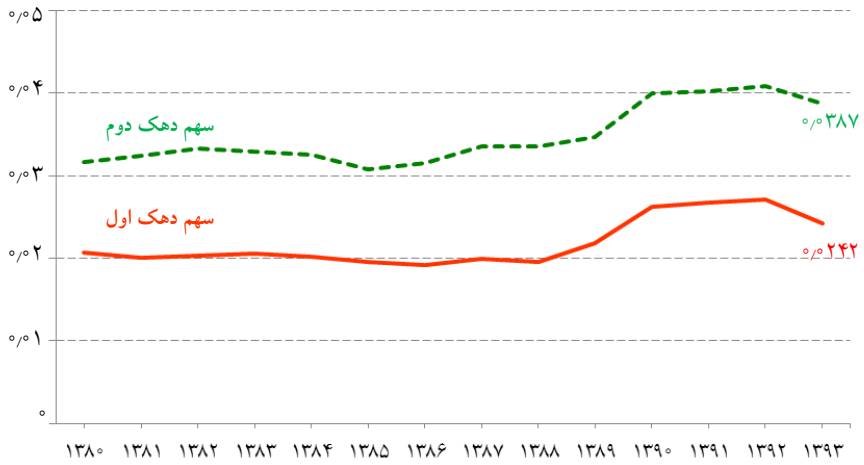

سهم هزینه‌ی ناخالص دو دهک اول از خانوارهای کلّ کشور در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳ (دهک وزنی)

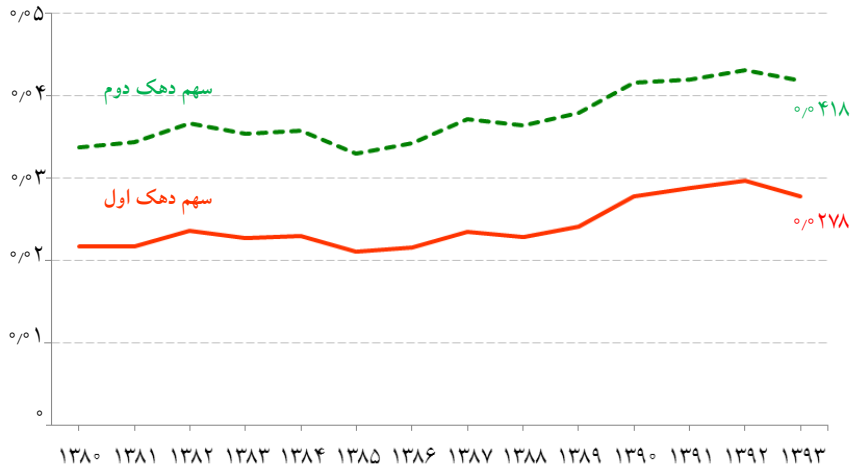

سهم هزینه‌ی ناخالص دو دهک اول از خانوارهای نقاط شهری در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳ (دهک وزنی)

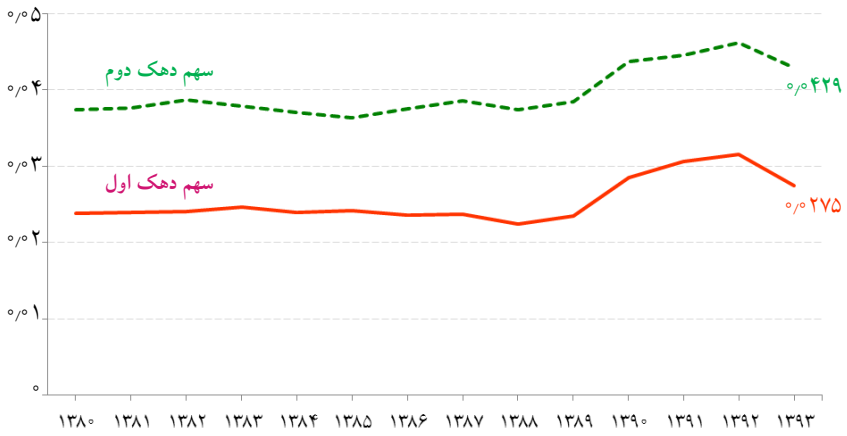

سهم هزینه‌ی ناخالص دو دهک اول از خانوارهای نقاط روستایی در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳ (دهک وزنی)

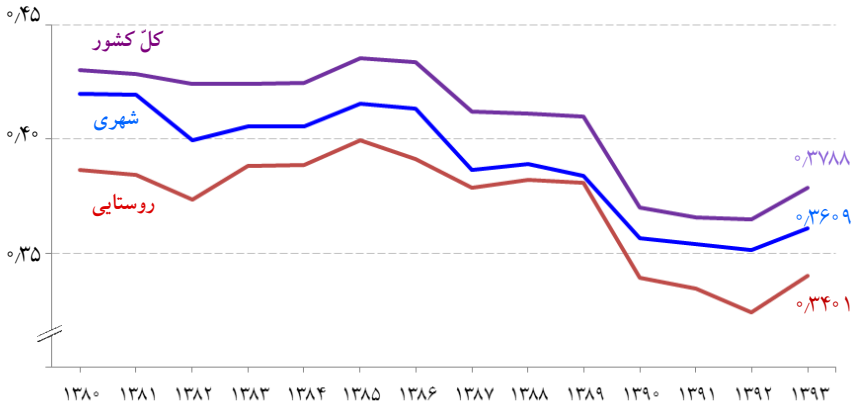

ضریب جینی در مناطق شهری و روستایی و کلّ کشور در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳

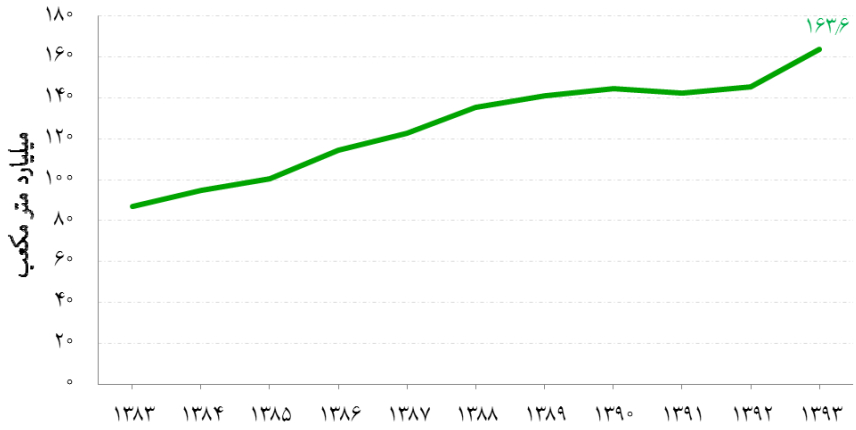

مقدار مصرف گاز طبیعی در کلّ کشور در سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۳

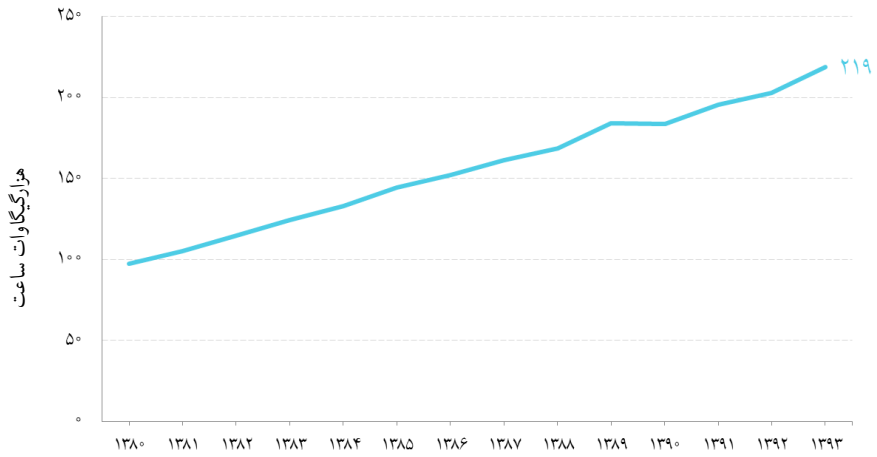

مقدار مصرف بنزین و نفت گاز در کلّ کشور در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳

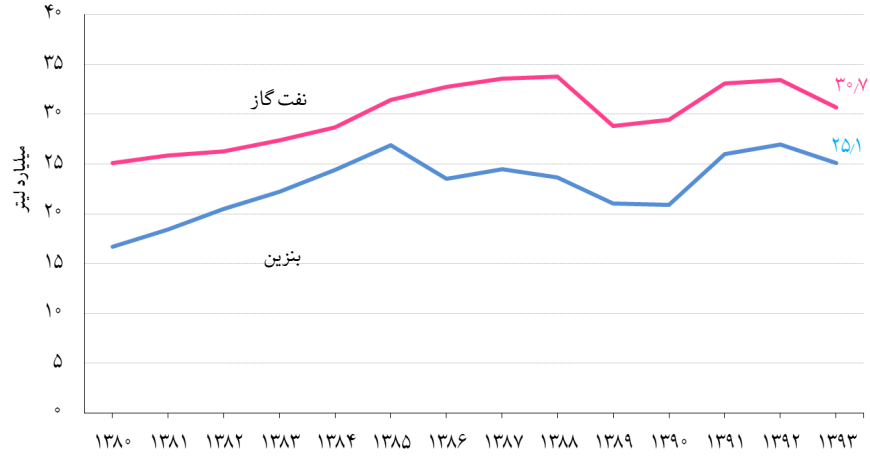

فروش (مصرف) آب در نقاط شهری و روستایی تحت پوشش شرکت‌های آب و فاضلاب در سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۳

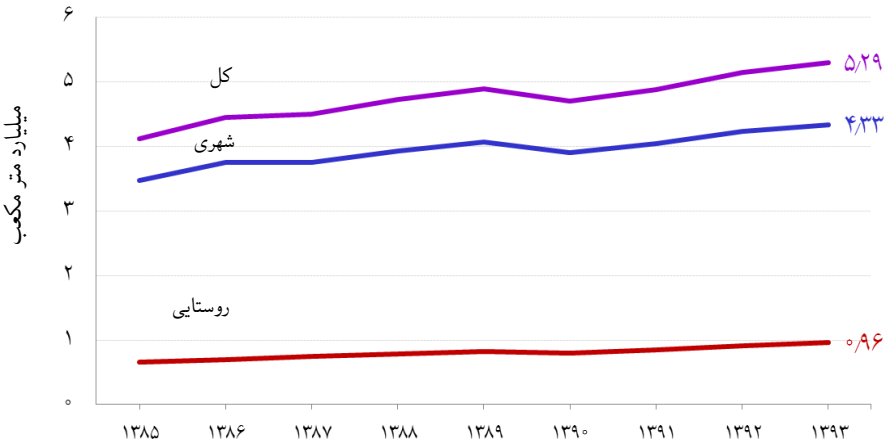

متوسط اجاره‌بهای پرداختی ماهانه بابت یک متر مربع زیربنای واحدهای مسکونی در کلّ کشور در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴

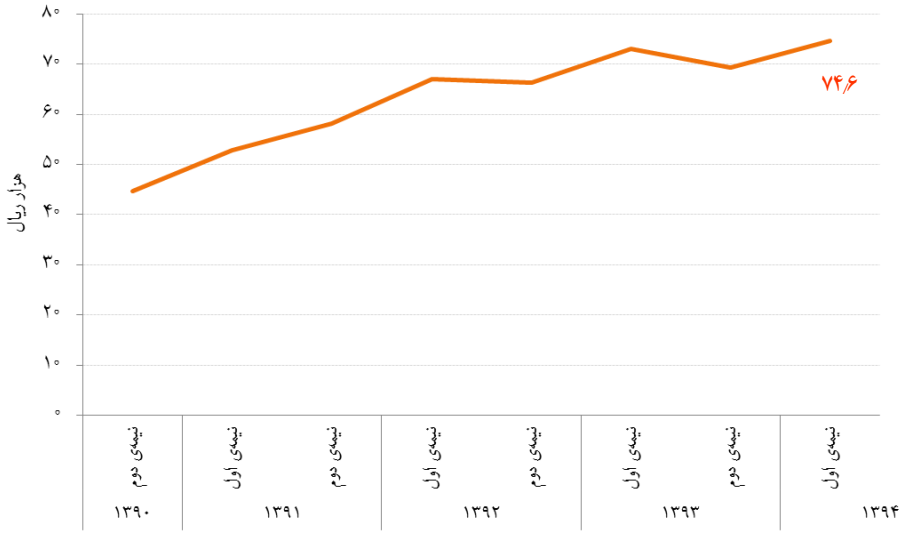

متوسط قیمت فروش یک متر مربع زیربنای واحدهای مسکونی در کلّ کشور در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴

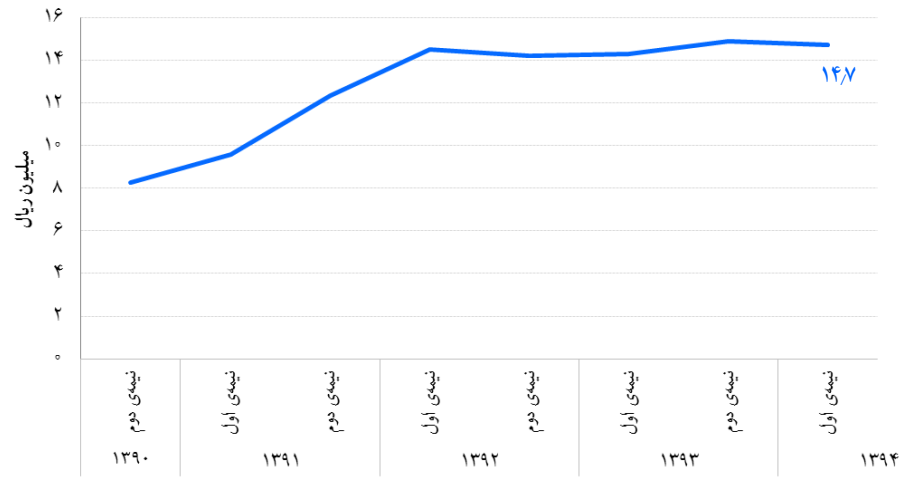

تعداد واحدهای مسکونی پیش‌بینی‌شده در پروانه‌های صادر شده برای احداث ساختمان در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴

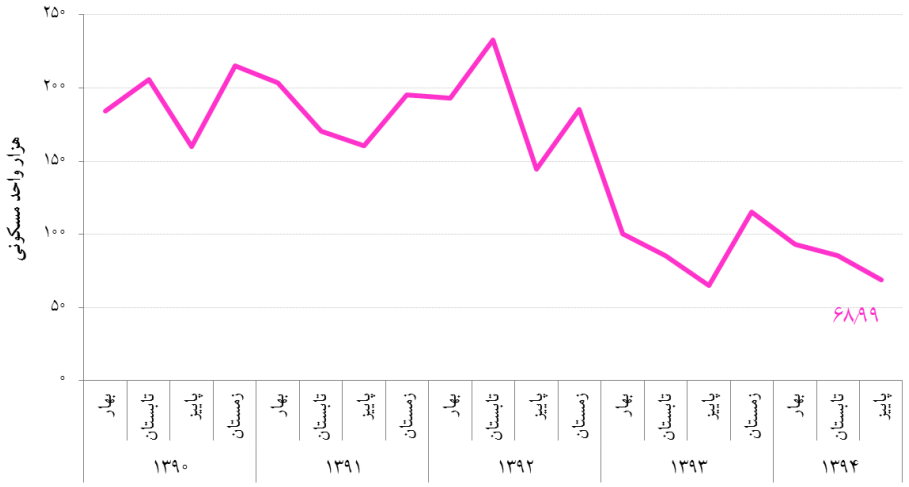

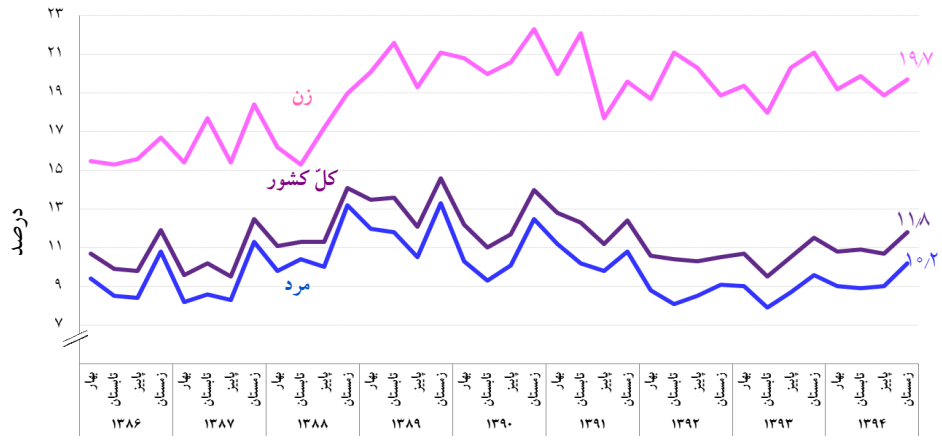

نرخ بیکاری جمعیت ده‌ساله و بیش‌تر به‌تفکیک فصل و جنس در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۴

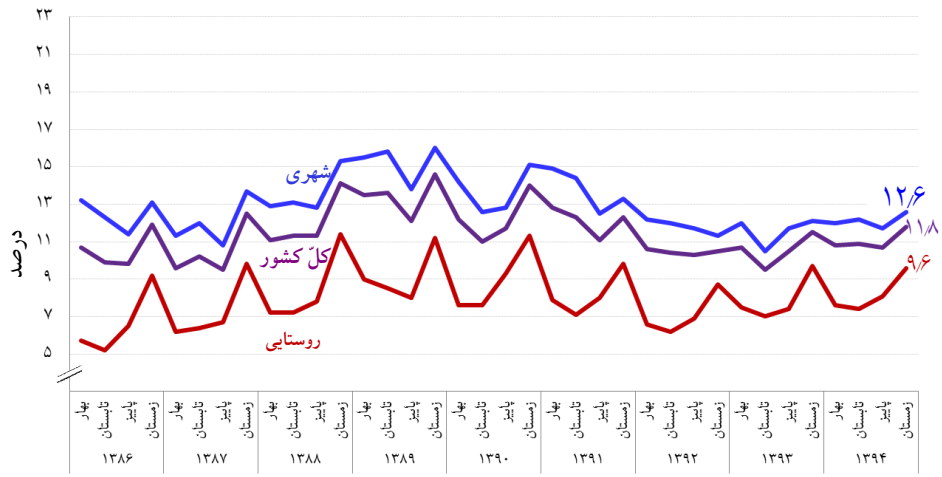

نرخ بیکاری جمعیت ده‌ساله و بیش‌تر به‌تفکیک فصل و مناطق شهری و روستایی در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۴

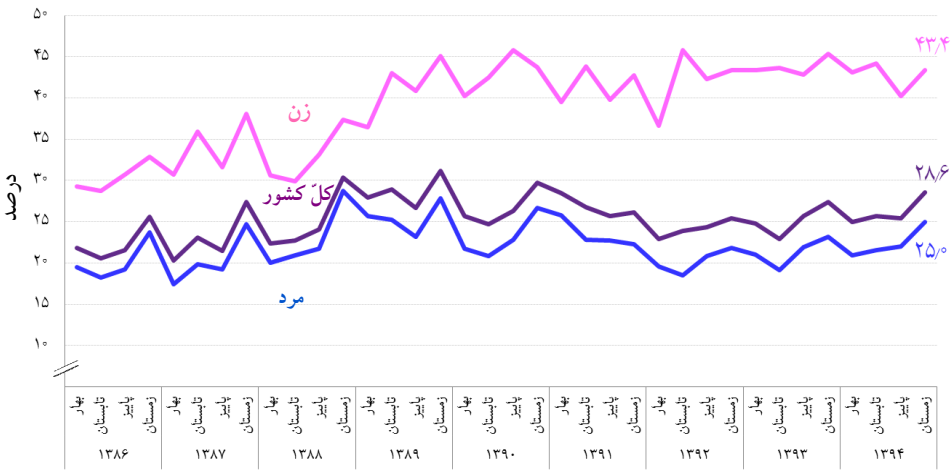

نرخ بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ساله به‌تفکیک فصل و جنس در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۴

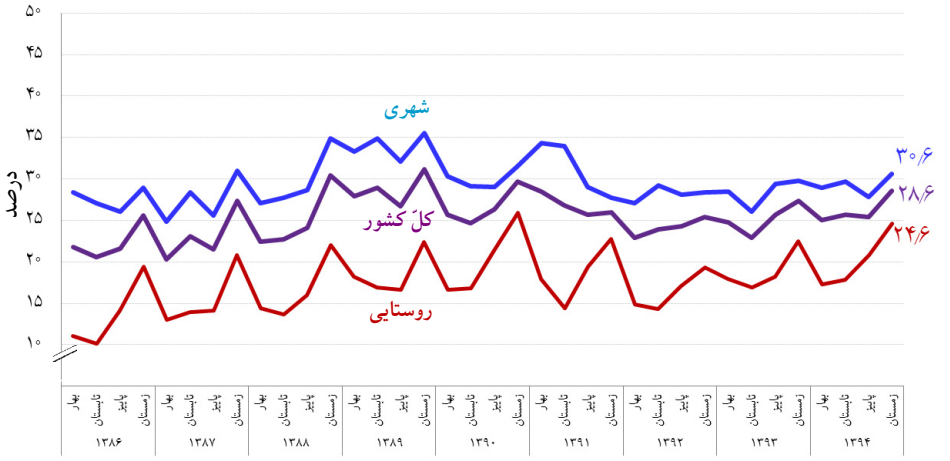

نرخ بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ساله به‌تفکیک فصل و مناطق شهری و روستایی در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۴

نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان و افراد در حال تحصیل به‌تفکیک مناطق شهری و روستایی در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳

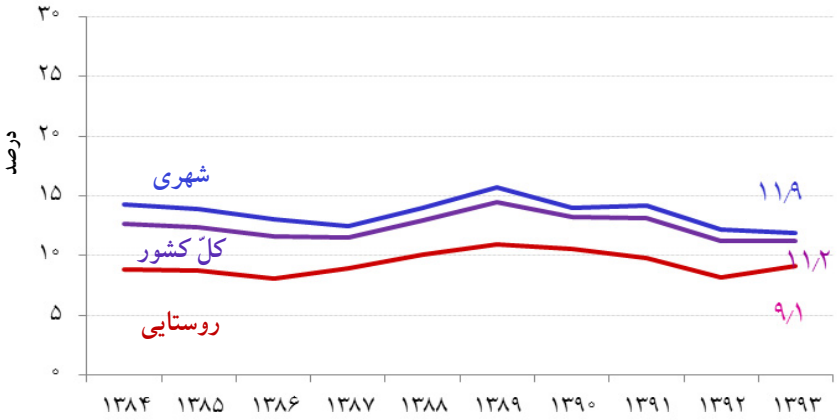

نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان و افراد در حال تحصیل به‌تفکیک جنس در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳

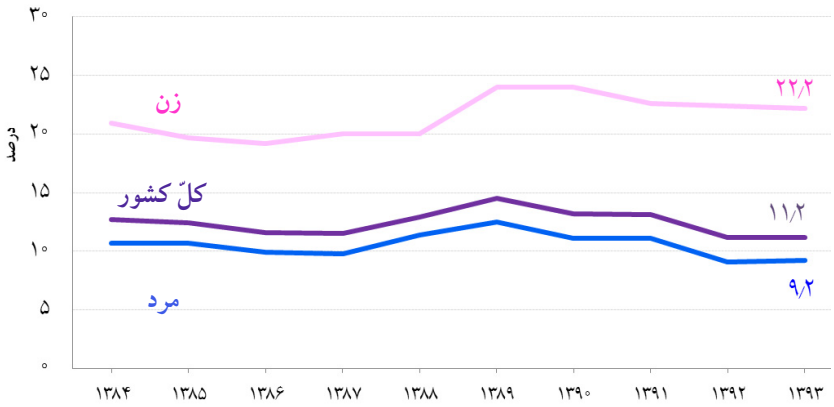

نرخ مشارکت اقتصادی به‌تفکیک فصل و جنس در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۴

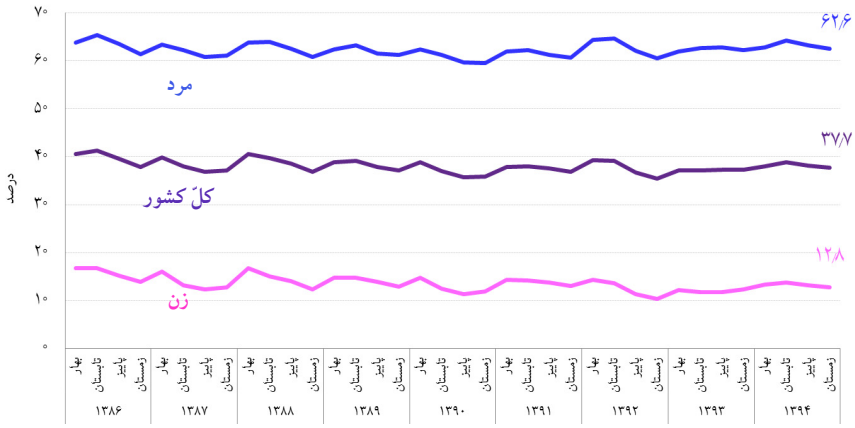

نرخ مشارکت اقتصادی به‌تفکیک فصل و مناطق شهری و روستایی در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۴

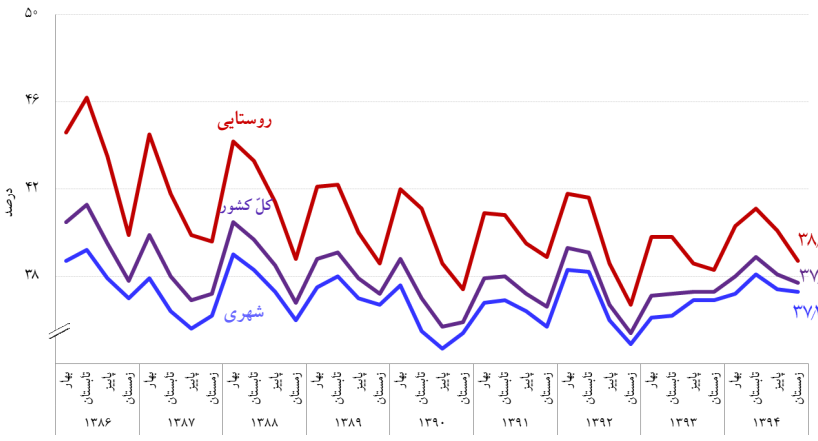

تحلیل روند حساب تولید استان گلستان طی دوره‌ی زمانی ده‌ساله (۱۳۸۳-۱۳۹۲)

محمد دودانگی، محمدرضا حنفی و عفت هادی

مقدمه

بررسی روند ده‌ساله‌ی ارزش افزوده‌ی استان طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۲ در بین ۱۵ رشته فعالیت، نشان می‌دهد بالاترین ارزش افزوده متعلق به بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری (۶۳۲۲ میلیارد ریال) با سهمی معادل ۲۹٫۸۵ درصد از محصول ناخالص داخلی بوده است. سایر بخش‌های اقتصادی از جمله بخش عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها، بخش مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار و بخش ساختمان به ترتیب با سهمی معادل ۲۰٫۲۱، ۹٫۷۸ و ۷٫۷۸ درصد از محصول ناخالص داخلی رتبه‌های دوم، سوم و چهارم را به خود اختصاص داده‌اند. در سال ۱۳۹۲ در بین ۱۵ رشته‌فعالیت، بالاترین ارزش افزوده متعلق به بخش کشاورزی، شکار و جنگلداری (۳۵۹۵۶ میلیارد ریال) با سهمی معادل ۲۷٫۸۷ درصد از محصول ناخالص داخلی بوده است، سایر بخش‌های اقتصادی از جمله بخش عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها، بخش مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار و بخش صنعت به ترتیب با سهمی معادل ۱۵٫۶۴، ۱۰٫۶۷ و ۷٫۱۱ درصد از محصول ناخالص داخلی رتبه‌های دوم، سوم و چهارم را به خود اختصاص داده‌اند.

به لحاظ شاخص مزیت نسبی آشکارشده (RCA)، جایگاه این بخش در کشور در سال ۱۳۸۳ رتبه‌ی ۱۰ بوده که در سال ۱۳۹۲ به رتبه‌ی ۷ تنزل یافته است.

محاسبه‌ی حساب‌های منطقه‌ای مهم‌ترین ابزار برای مدیران، برنامه‌ریزان و تحلیل‌گران اقتصادی، در برنامه‌ریزی‌ها، سیاست‌گذاری‌ها، تحلیل‌ها و تصمیم‌گیری‌های اقتصادی و اجتماعی محسوب می‌گردد.

بر این اساس حساب تولید اقتصادی به سه روش درامد، مخارج نهایی و ارزش افزوده محاسبه می‌شود. در این راستا از سال ۱۳۷۹، محصول ناخالص داخلی GDPR استان گلستان با روش ارزش افزوده (Ad) بر اساس دستورالعمل مرکز آمار ایران محاسبه گردیده است.

این گزارش به بررسی سری زمانی حساب‌های منطقه‌ای استان به قیمت‌های جاری از سال ۱۳۸۳ الی ۱۳۹۲ که شامل ارزش‌افزوده، ستانده، مصرف واسطه و مزیت نسبی رشته‌فعالیت‌های اقتصادی در سطح بخش‌های عمده، برای ۴ بخش و ۱۵ رشته‌فعالیت اقتصادی و محصول ناخالص داخلی استان و مقایسه‌ی آن با سطح کشور می‌پردازد و سعی دارد جایگاه استان در سطح کشور را مورد بررسی و تحلیل قرار دهد.

بررسی محصول ناخالص داخلی استان گلستان

استان گلستان با جمعیت حدود ۱,۸۳۹,۰۰۰ نفر در سال ۱۳۹۲ حدود ۲٫۳۹ درصد از جمعیت کشور را به خود اختصاص داده است.

در سال ۱۳۹۲، محصول ناخالص داخلی استان (GDPR) به قیمت بازار برابر با ۱۲۸۹۹۰٫۷ میلیارد ریال بوده است.

در شاخص محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار، سهم استان به کشور برابر با ۱٫۲۸ درصد و از طرفی به لحاظ جمعیتی سهم

محمد دودانگی، دکترای اقتصاد و معاون آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گلستان است.

محمدرضا حنفی، کارشناس ارشد حفاظت محیط زیست و رئیس گروه حساب‌های منطقه‌ای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گلستان است.

عفت هادی، دانشجوی کارشناسی مدیریت دولتی و کمک کارشناس حساب‌های منطقه‌ای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گلستان است.

استان ۲٫۳۹ درصد می‌باشد. این موضوع بیانگر پایین‌بودن سهم استان از تولید ناخالص داخلی در مقایسه با شاخص سهم جمعیت است. در شاخص سرانه‌ی GDPR، سرانه‌ی هر گلستانی در سال ۱۳۹۲ برابر با ۷۰۱۴۲ هزار ریال و در کشور معادل ۱۳۰۶۰۶ هزار ریال است. مشاهده می‌گردد هر گلستانی تنها حدود نیمی از سرانه‌ی ناخالص داخلی (GDPR) هر ایرانی را به خود اختصاص داده است. همچنین رتبه‌ی استان در این سال در بین ۳۱ استان در جایگاه ۲۲ بوده است که لازم است تقویت زیرساخت‌های بخش‌های مهم اقتصادی و با بهره‌مندی از مزیت نسبی بالا و برنامه‌ریزی مناسب توسط دولت محترم نسبت به کاهش فاصله‌ی بین استان با کشور اقدام نمود (جدول ۱).

◉ مهم‌ترین یافته‌های درامد سرانه‌ی استان و مقایسه‌ی آن با کشور

استان گلستان در سال ۱۳۹۲ با دارا بودن ۱۲۸۹۹۱ میلیارد ریال محصول ناخالص داخلی (به قیمت بازار)، فقط ۱٫۲۸ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص داده است. سرانه محصول ناخالص داخلی در استان به ازای هر نفر ۷۰۱۴۲ هزار ریال و در کل کشور ۱۳۰۶۰۶ هزار ریال می‌باشد. این رقم در تمامی سال‌های (۱۳۸۳ الی ۱۳۹۲) کم‌تر از سرانه‌ی محصول ناخالص داخلی کشور می‌باشد. در این شاخص افزایش شکاف موجود بین استان و کشور مشاهده می‌گردد که سرانه‌ی درامدی استان و کشور، توزیع نابرابر و اثرگذار بر سطح نابرابری جهت اعمال سیاست‌های اقتصادی خردمندانه در راستای متعادل نمودن درامد می‌باشد که یکی از دلایل آن، تمرکز پس‌انداز و کلیه‌ی امکانات در سطوح کشوری (از جمله فرایند صنعتی‌بودن و اشتغال بالا) است (شکل ۱).

جدول ۱- روند ارزش افزوده و محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار و جمعیت استان گلستان طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۲

شرح		۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲
ارزش افزوده (میلیارد ریال)	کشور	۱۵۴۵۹۸۱	۱۹۴۵۲۱۹	۲۳۸۶۰۱۶	۳۰۴۴۰۵۴	۳۶۴۰۰۳۹	۳۸۶۳۴۶۰	۴۷۹۵۷۵۳	۶۲۷۴۴۰۴	۷۳۵۲۵۸۲	۹۹۹۶۳۸۷
	گلستان	۲۱۰۵۰	۲۴۷۱۹	۲۸۷۷۱	۳۶۸۱۴	۴۴۳۳۷	۵۰۵۳۲	۵۶۸۹۷	۷۰۹۷۰	۹۰۶۹۲	۱۲۸۱۳۱
محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار (میلیارد ریال)	کشور	۱۵۵۴۸۱۰۹	۱۹۴۱۱۸۷۶	۲۳۸۲۶۷۴۸	۳۰۷۲۶۱۵۴	۳۶۵۵۱۹۵۵	۳۸۹۴۲۳۸	۴۸۵۵۸۶۲۲	۶۳۳۹۶۲۱۶	۷۴۲۰۸۰۱۱	۱۰۰۴۹۰۸۷۶
	گلستان	۲۱۱۸۱۶	۲۴۶۶۲۱	۲۸۷۲۹۱	۳۷۱۹۵۳	۴۴۵۳۹۸	۵۰۹۴۳۰	۵۷۸۲۰۲	۷۱۹۷۰۹	۹۱۷۳۸۹	۱۲۸۹۹۰۷
سرانه محصول ناخالص داخلی برای هر فرد (هزار ریال)	کشور	۲۲۷۵۰	۲۷۹۷۵	۳۳۷۹۹	۴۳۰۵۴	۵۰۵۸۰	۵۳۲۰۲	۶۵۴۸۱	۸۴۳۶۰	۹۷۵۹۳	۱۳۰۶۰۶
	گلستان	۱۳۴۳۴	۱۵۴۵۱	۱۷۷۶۶	۲۲۵۷۴	۲۶۵۲۸	۲۹۷۷۵	۳۳۱۶۱	۴۰۵۰۱	۵۰۷۴۱	۷۰۱۴۲
جمعیت (نفر)	کشور	۶۸۳۴۷۳۰	۶۹۳۹۰۴۰۵	۷۰۴۹۵۷۸۲	۷۱۳۶۶۱۸۹	۷۲۲۶۶۲۱۹	۷۳۱۹۶۴۲۴	۷۴۱۵۷۳۷۷	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۶۰۳۸۰۰۰	۷۶۹۴۲۰۰۰
	گلستان	۱۵۷۶۷۱۵	۱۵۹۶۱۵۱	۱۶۱۷۰۸۷	۱۶۴۷۷۰۲	۱۶۷۸۹۸۶	۱۷۱۰۹۵۵	۱۷۴۳۶۲۵	۱۷۷۷۰۱۴	۱۸۰۸۰۰۰	۱۸۳۹۰۰۰
سهم استان گلستان در محصول ناخالص داخلی کشور		۱٫۳۶	۱٫۲۷	۱٫۲۱	۱٫۲۱	۱٫۲۲	۱٫۳۱	۱٫۱۹	۱٫۱۴	۱٫۲۴	۱٫۲۸
سهم استان گلستان در جمعیت کشور		۲٫۳۱	۲٫۳۰	۲٫۲۹	۲٫۳۱	۲٫۳۲	۲٫۳۴	۲٫۳۵	۲٫۳۶	۲٫۳۸	۲٫۳۹
رتبه‌ی استان گلستان در محصول ناخالص داخلی		۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۱۹	۱۹	۲۲	۲۱	۲۲	۲۲
رتبه‌ی سرانه‌ی محصول ناخالص داخلی استان گلستان در کشور		۲۰	۲۰	۲۵	۲۴	۲۶	۲۶	۲۷	۳۰	۲۸	۲۷

مأخذ داده‌ها: نتایج حساب منطقه ای (مرکز آمار ایران)

شکل ۱- شکاف بین سرانه‌ی تولید ناخالص داخلی استان و کشور طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۲

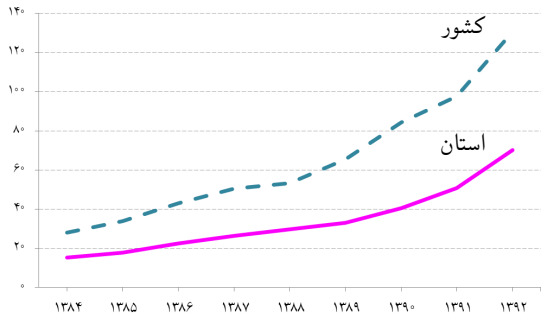

مأخذ داده‌ها: نتایج حساب منطقه‌ای (مرکز آمار ایران)

بدینن منظور اتخاذ استراتژی‌های مناسبی در سال‌های آینده از اهمیت بسیار زیادی برخوردار خواهد بود، بنا بر این با بهره‌گیری از توانمندی‌های استان در بخش‌های مختلف اقتصادی و با اصلاح زیرساخت‌های موجود در این بخش‌ها، امکان برنامه‌ریزی مناسب برای ایجاد ارزش افزوده‌ی بیش‌تر و تحقق هدف رشد اقتصادی پایدار در استان مهیا می‌گردد.

- در سال ۱۳۹۲ محصول ناخالص داخلی استان با نفت به قیمت بازار (مبلغ ۱۲۸۹۹۱ میلیارد ریال) و رتبه‌ی استان در محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار ۲۲ بوده و سهم استان ۱/۳ می‌باشد (جدول۱).
- استان گلستان با ۳۵۹۵۵/۷ میلیارد ریال ارزش افزوده در بخش کشاورزی، دامداری، شکار، جنگلداری بین ۳۱ استان در رده‌ی سیزدهم و سهم آن از کشور معادل ۲/۹۴ درصد می‌باشد.
- نسبت سرانه‌ی محصول ناخالص داخلی استان به کشور در سال ۱۳۸۳ برابر ۵۹ درصد و این شاخص بعد از گذشت ده‌سال به ۵۴ درصد رسیده است. یعنی در سال ۱۳۹۲ هر گلستانی، تنها نیمی از درامد متوسط هر ایرانی را دارا بوده است (جدول ۱).

◉ ارزش‌افزوده‌ی بخش‌های مهم اقتصادی استان گلستان

ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری

همان‌گونه که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود، در سال ۱۳۹۲ استان گلستان با سهم ۲/۹۲ درصدی از ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی کل کشور در رتبه‌ی شانزدهم جای گرفته است. ارزش افزوده‌ی این بخش در استان از روند افزایشی برخوردار بوده است. به طوری که از ارزش افزوده‌ی ۶۴۸۴ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۳ به ۳۶۸۸۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۲ رسیده است (جدول ۴). سهم بالای استان در تولید این بخش به خاطر مزیت نسبی استان در تولید محصولات کشاورزی، سطح زیر کشت بالای بسیاری از محصولات کشاورزی و داشتن سهمی ارزنده در تولید محصولات زراعی و باغی و مقادیر قابل توجهی از تولیدات دامی و شیلاتی و فراورده‌های جنگلی در اقتصاد منطقه‌ای و ملی (تولید دانه‌های روغنی رتبه‌ی اول، شلتوک رتبه‌ی چهارم، تولید پنبه رتبه‌ی چهارم، تولید سویا رتبه‌ی نخست، تولید کلزا رتبه‌ی دوم، تولید محصولات صنعتی رتبه‌ی ششم، ۴۳/۵۸ درصد خاویار، ۴۱ درصد ماهیان خاویاری، ۴ درصد شیر خام، رتبه‌ی دهم در تولیدات نباتات

جدول ۲- سرانه ارزش افزوده ۴ بخش عمده فعالیت اقتصادی استان گلستان و کشور طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۲ (هزار ریال)

شرح فعالیت		۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲
سرانه بخش کشاورزی	گلستان	۴۱۱۲	۴۲۰۷	۴۳۹۰	۵۶۹۱	۶۰۷۳	۶۷۲۱	۷۵۰۲	۸۱۳۱	۱۲۸۹۱	۲۰۰۵۸
	کشور	۲۱۵۲	۲۴۸۵	۲۹۸۰	۳۶۷۴	۴۰۰۱	۴۷۹۶	۵۵۳۷	۶۷۴۸	۱۰۲۹۱	۱۶۴۱۹
سرانه بخش صنعت و معدن	گلستان	۶۸۹	۹۵۶	۱۰۷۸	۱۴۳۱	۱۸۰۱	۱۶۶۸	۲۰۴۱	۲۹۶۲	۴۱۱۴	۵۲۹۹
	کشور	۷۴۹۲	۹۸۳۲	۱۱۶۳۳	۱۵۰۲۰	۱۶۱۶۸	۱۴۵۵۰	۱۸۹۲۴	۲۵۶۵۵	۲۴۵۱۰	۳۳۴۵۷
سرانه بخش ساختمان	گلستان	۱۱۲۹	۱۱۳۲	۱۳۴۴	۲۰۰۲	۲۶۴۷	۲۸۵۶	۳۷۶۲	۵۲۲۳	۵۰۸۱	۸۰۲۰
	کشور	۱۴۹۰	۱۹۶۰	۲۴۹۸	۳۴۱۴	۴۶۳۱	۵۰۷۱	۷۱۵۷	۱۰۳۶۹	۱۱۸۳۳	۱۶۰۰۰
سرانه بخش خدمات	گلستان	۷۴۲۰	۹۱۹۲	۱۰۹۸۰	۱۳۲۱۸	۱۵۸۸۷	۱۸۲۹۰	۱۹۳۲۷	۲۳۶۲۱	۲۸۰۷۵	۳۶۲۹۷
	کشور	۱۱۴۸۶	۱۳۷۵۶	۱۶۷۳۵	۲۰۵۴۶	۲۵۵۷۰	۲۸۳۶۵	۳۳۰۵۲	۴۰۷۲۰	۵۰۰۶۲	۶۴۰۴۶

مأخذ داده‌ها: نتایج حساب منطقه‌ای (مرکز آمار ایران)

جدول ۳- ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری استان گلستان وکشور و سهم و رتبه‌ی استان در کشور طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۲ (میلیارد ریال- درصد)

شرح فعالیت‌ها	سال	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲
کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری	ارزش افزوده کشور	۱۴۷۰۸۷/۱	۱۷۲۴۱۴/۰۰	۲۱۰۰۹۵/۲۰	۲۶۲۱۶۸/۲۰	۲۸۸۹۷۹/۶۰	۳۵۰۴۱۶/۵۰	۴۱۰۲۱۶/۹۰	۴۹۸۲۶۵/۱۰	۸۷۳۵۶۱/۲۰	۱۲۶۳۲۹۹/۷۰
	ارزش افزوده گلستان	۶۴۸۳/۹	۶۷۱۴/۲۰	۷۰۹۹/۲۰	۹۳۷۷/۵۰	۱۰۱۷۶/۹۰	۱۲۱۵۱/۸۰	۱۳۰۴۶/۲۰	۱۴۳۱۷/۵۰	۲۳۳۲۴/۳۰	۳۶۸۸۷/۰۰
	سهم در ارزش افزوده استان	۳۰/۸۰	۲۷/۱۶	۲۴/۶۸	۲۵/۵۰	۲۲/۹۷	۲۳/۶۵	۲۲/۱۳	۲۰/۵۹	۲۶/۲۰	۲۸/۷۹
	سهم استان در ارزش افزوده کشور	۴/۴۱	۳/۸۹	۳/۳۸	۳/۵۸	۳/۵۲	۳/۴۷	۳/۱۸	۲/۸۷	۲/۹۸	۲/۹۲
	رتبه‌ی استان در کشور	۸	۱۰	۱۰	۱۱	۱۱	۱۲	۱۱	۱۳	۱۳	۱۳

مأخذ داده‌ها: نتایج حساب منطقه‌ای (مرکز آمار ایران).

جدول ۴-ارزش افزوده‌ی ۴بخش عمده‌فعالیت اقتصادی استان گلستان (به قیمت جاری) طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۲ (میلیارد ریال)

ردیف	شرح فعالیت	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲
۱	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری	۶۴۸۳/۹	۶۷۱۴/۲	۷۰۹۹/۲	۹۳۷۷/۵	۱۰۱۷۶/۹	۱۲۱۵۱/۸	۱۳۰۴۶/۲	۱۴۳۱۷/۵	۲۳۳۲۴/۳	۳۶۸۸۷/۰
۲	صنعت و معدن	۱۰۸۶/۷	۱۵۲۶/۳	۱۷۴۲/۶	۲۳۵۸/۳	۳۰۳۷/۳	۲۷۷۶/۰	۳۵۱۳/۵	۵۲۳۱/۱	۷۵۰۷/۸	۹۷۴۵/۰
۳	ساختمان	۱۷۷۹/۸	۱۸۰۶/۱	۲۱۷۳/۸	۳۲۹۸/۰	۴۴۶۳/۵	۴۹۱۵/۶	۶۳۷۲/۶	۸۹۹۶/۵	۷۹۱۲/۵	۱۴۷۴۸/۳
۴	خدمات	۱۱۶۹۹/۴	۱۴۶۷۲/۶	۱۷۷۵۵/۲	۲۱۷۳۹/۳	۲۶۶۳۳/۹	۳۱۵۴۰/۱	۳۶۰۱۸/۹	۴۰۹۹۳/۹	۵۰۲۶۳/۴	۶۶۷۵۰/۵
جمع		۲۱۰۴۹/۸	۲۴۷۱۹/۲	۲۸۷۷۰/۷	۳۶۷۳۳/۲	۴۴۳۱۱/۷	۵۱۳۸۳/۵	۵۸۹۵۱/۱	۶۹۵۳۹/۰	۸۹۰۰۸/۰	۱۲۸۱۳۰/۹

مأخذ داده‌ها: نتایج حساب منطقه‌ای(مرکز آمار ایران)

علوفه‌ای، رتبه‌ی نهم تولیدات زراعی و ۲۱ درصد در تولید فراورده‌های جنگلی کشور) می‌باشد.

◉ جمع‌بندی

استان گلستان باتوجه به تمام رشته فعالیت‌ها و لحاظ نمودن سهم ارزش افزوده آن‌ها در تولید ناخالص داخلی کشور، رتبه‌ی بیست و دوم را به خود اختصاص داده است. این رتبه با توجه به عدم برخورداری از مواهبی چون نفت و گاز که ۱۰/۱۹ درصد ارزش افزوده‌ی کشور را در سال ۱۳۹۲ تشکیل می‌داده و همچنین عدم وجود فرصت کافی برای سرمایگذاری‌های بلندمدت و زیربنایی، مناسب به نظر می‌رسد.

منابع

[۱] حساب‌های ملی ایران- حساب‌های منطقه‌ای (حساب تولید استان‌های کشور) مرکز آمار ایران ۱۳۷۹-۱۳۸۰

[۲] نتایج حساب‌های منطقه‌ای استان‌های کشور سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۲.

[۳] گزارش اقتصادی- اجتماعی استان گلستان سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۲.

[۴] آمارنامه‌ی جهاد کشاورزی استان گلستان

بررسی وضعیت سن و سواد بهره‌بردارهای کشاورزی طی دهه‌ی اخیر

سیدعلی میرابراهیمی

مقدمه

امروزه برخی از محصولات غذایی و کشاورزی مانند گندم به‌عنوان محصولات استراتژیک شناخته می‌شود. از این رو خودکفایی در بخش کشاورزی یکی از شرایط لازم و اساسی در استقلال سیاسی کشور است. اهمیت این موضوع با توجه به شدت و بالا گرفتن تحریم‌ها و افزایش تنش در روابط خارجی و بین‌المللی به وضوح نمایان است و سبب‌شده موضوع استقلال غذایی در اتخاذ راهبردهای کلان کشور از اهمیت دوچندان برخوردار شود.

نکته‌ی دیگری که اهمیت بخش کشاورزی را بیش‌تر نمایان می‌سازد، رشد قابل ملاحظه‌ی جمعیت کشور طی دو دهه‌ی اخیر و به دنبال آن، افزایش تقاضای مواد غذایی است که این امر، تأمین استقلال و امنیت غذایی جامعه را به صورت مسئله‌ای اساسی مطرح می‌سازد.

برای توسعه و رشد بخش کشاورزی نیازمند به‌کارگیری فناوری‌های جدید برای افزایش راندمان تولید هستیم، معرفی این فناوری‌ها برای ارتقای بهره‌وری نیازمند سطحی از دانش در بین بهره‌برداران کشاورزی است.

بخش کشاورزی با برخورداری کم‌تر از ۱۲ درصد ارزش‌افزوده، ۱۹ درصد اشتغال سال ۱۳۹۱ و سهم قابل توجهی از صادرات غیر نفتی و نیز تأمین حدود ۸۰ درصد مواد غذایی مورد نیاز کشور، جایگاه با ارزشی را در اقتصاد ملی دارد. نرخ رشد ارزش‌افزوده‌ی بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۱ نسبت به سال قبل معادل ۳/۹ درصد افزایش داشته است.

بررسی نتایج حاصل از سرشماری‌ها و طرح‌های آماری بیانگر این موضوع می‌باشد که طی سال‌های اخیر میزان باسوادی در نقاط روستایی رشد بیش‌تری نسبت به نقاط شهری داشته و از طرفی تعداد بهره‌برداری‌های کشاورزی کاهش یافته است. در این مقاله رابطه‌ی بین سن و سواد بهره‌برداران کشاورزی بررسی شده و به دنبال این هدف می‌باشد که آیا می‌توان گفت بیش‌ترین تعداد بهره‌برداری اراضی کشاورزی در دست باسوادترین افراد این بخش می‌باشد یا خیر. همچنین طی دهه‌ی اخیر، بهره‌برداران کشاورزی از نظر سن و سواد به چه سمتی حرکت کرده‌اند.

یافته‌ها

نتایج سرشماری‌های کشاورزی در سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۹۳ بیانگر این موضوع می‌باشد که بهره‌برداری‌های شرکتی نسبت به سال ۱۳۸۲ افزایش و بهره‌برداری فردی کاهش یافته است. بر اساس نتایج

شکل ۱- رشد ارزش افزوده‌ی بخش کشاورزی طی دوره‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱

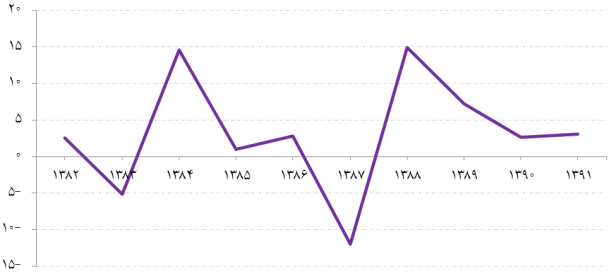

مأخذ داده‌ها: مرکز آمار ایران، جداول حساب‌های ملی ایران

سیدعلی میرابراهیمی، کارشناس ارشد اقتصاد و رئیس گروه آمارهای اقتصاد کشاورزی دفتر آمارهای کشاورزی مرکز آمار ایران است.

شکل ۲- سهم شاغلان بخش کشاورزی طی دوره‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۳

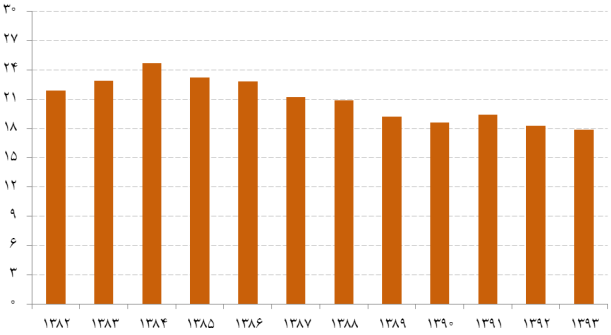

مأخذ داده‌ها: مرکز آمار ایران، نتایج طرح آمارگیری از ویژگی‌های اشتغال و بیکاری(۱۳۸۲-۱۳۸۳) و طرح آمارگیری نیروی کار (۱۳۸۴-۱۳۹۳).

جدول ۱- تعداد بهره‌برداری‌های کشاورزی به تفکیک خانوار بهره‌بردار و شرکت رسمی یا مؤسسه‌ی عمومی

سال	خانوار	شرکت رسمی یا مؤسسه‌ی عمومی
۱۳۸۲	۴۳۲۴۳۱۵	۸۱۰۸
۱۳۹۳	۴۰۰۶۸۸۹	۹۰۲۸

مأخذ داده‌ها: نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی ۱۳۸۲ و ۱۳۹۳

جدول ۲- بهره‌برداری‌های کشاورزی متعلق به اشخاص حقیقی بر حسب وضع سواد

سال	بی‌سواد	باسواد
۱۳۸۲	۱۹۶۱۲۲۰	۲۳۶۳۰۹۵
۱۳۹۳	۱۳۷۶۲۸۵	۲۶۳۰۶۰۴

مأخذ داده‌ها: نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی ۱۳۸۲ و ۱۳۹۳

شکل ۳- درصد باسوادی بهره‌برداری‌های کشاورزی اشخاص حقیقی بر حسب وسعت اراضی کشاورزی سال ۱۳۸۲ و ۱۳۹۳

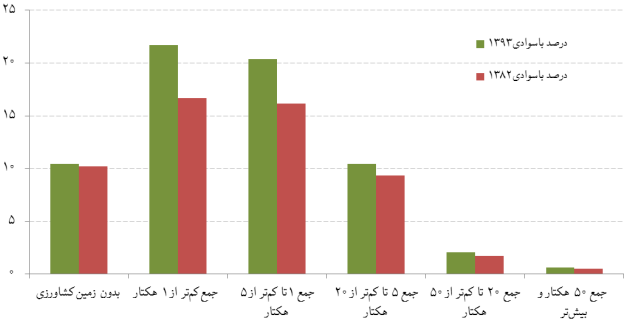

مأخذ داده‌ها:نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی ۱۳۸۲ و ۱۳۹۳

سرشماری کشاورزی سال ۱۳۹۳ از ۴,۰۱۵,۹۱۷ بهره‌برداری کشاورزی ۹,۰۲۸(۰٫۲۲ درصد) بهره‌برداری مربوط به شرکت‌های رسمی و مؤسسات عمومی بوده و ۴,۰۰۶,۸۸۹ بهره‌برداری مربوط به اشخاص حقیقی می‌باشد. در حالی‌که در سال ۱۳۸۲ از تعداد ۴,۳۳۲,۴۲۳ بهره‌برداری ۸,۱۰۸ (۰٫۱۸ درصد) بهره‌برداری مربوط به شرکت‌های رسمی و مؤسسات عمومی و مابقی ۴,۳۲۴,۳۱۵ بهره‌برداری مربوط به اشخاص حقیقی بوده است. همان‌طور که مشخص است تعداد بهره‌برداری‌های مربوط به شرکت‌های رسمی و مؤسسات عمومی در سرشماری ۱۳۹۳ افزایش یافته است.

از این تعداد بهره‌برداری در سال ۱۳۹۳ تعداد ۲,۶۳۰,۶۰۴ بهره‌برداری کشاورزی متعلق به اشخاص حقیقی باسواد و مابقی ۱,۳۷۶,۲۸۵ بهره‌برداری کشاورزی متعلق به اشخاص حقیقی بی‌سواد می‌باشند. این اطلاعات برای سال ۱۳۸۲ به ترتیب برابر ۲,۳۶۳,۰۹۵ و ۱,۹۶۱,۲۲۰ بهره‌برداری کشاورزی بوده‌اند.

طی نتایج حاصل از سرشماری عمومی کشاورزی ۱۳۹۳، ۳۴ درصد بهره‌برداران بی‌سواد و ۶۶ درصد باسواد هستند در حالی که این ارقام برای سال ۱۳۸۲ به ترتیب برابر ۴۵ و ۵۵ می‌باشد. نتایج بیانگر این موضوع می‌باشد که میزان باسوادی در بهره‌برداران کشاورزی افزایش یافته است.

طبق اطلاعات سرشماری عمومی کشاورزی سال ۱۳۹۳، در بین طبقات اراضی کشاورزی طبقه‌ای که بیش‌ترین میزان باسوادی با تعداد ۸۷۰,۳۳۱ بهره‌برداری (۲۲ درصد کل بهره‌برداری‌های حقیقی) را به خود اختصاص داده است طبقه‌ی مربوط به اراضی کشاورزی کم‌تر از ۱ هکتار است و بیش‌ترین میزان بی‌سوادی مربوط به بهره‌بردارانی است که دارای ۱ تا ۵ هکتار اراضی کشاورزی می‌باشد که حدود ۱۱ درصد با تعداد ۴۵۷,۶۷۱ بهره‌برداری می‌باشد.

بررسی‌های به عمل آمده از هر دو سرشماری عمومی کشاورزی در سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۹۳ بیانگر این موضوع می‌باشد که بیش‌ترین میزان بی‌سوادی مربوط به بهره‌برداران ۶۰ تا ۶۴ سال و بیش‌ترین میزان باسوادی برای سال ۱۳۸۲ در طبقه‌ی سنی ۴۰ تا ۴۵ سال و برای سال ۱۳۹۳، در طبقه‌ی سنی ۴۵ تا ۴۹ ساله می‌باشد.

همچنین نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن نیز بیانگر افزایش میزان باسوادی جمعیت ۶ ساله و بیش‌تر کشور می‌باشد.

از طرفی با بررسی بهره‌برداری‌های با زمین کشاورزی مشخص می‌گردد که ۹۶ درصد مساحت اراضی کشاورزی کل کشور در اختیار بهره‌برداری‌های حقیقی می‌باشد. به طوری که از تعداد ۳,۳۵۹,۴۰۹ بهره‌برداری با زمین سال ۱۳۹۳ تعداد ۳,۳۵۱,۷۹۸ بهره‌برداری حقیقی و از تعداد ۳,۴۸۰,۷۲۹ بهره‌برداری با زمین سال ۱۳۸۲ تعداد ۳,۴۷۳,۳۸۴ بهره‌برداری مربوط به اشخاص حقیقی بوده که حدود ۹۷

جدول ۳- بهره‌برداری‌های کشاورزی متعلق به اشخاص حقیقی بر حسب وضع سواد و سن بهره‌بردار

سن بهره‌بردار	۱۳۹۳		۱۳۸۲	
	باسواد	بی‌سواد	باسواد	بی‌سواد
کم‌تر از ۱۵ سال	۳۴۶	۸۸	۱۲۰۹	۱۵۳
۱۵-۱۹ سال	۴۳۰۵	۵۶۵	۱۶۲۰۳	۲۰۰۳
۲۰-۲۴ سال	۴۴۱۴۷	۴۱۷۹	۹۰۵۸۵	۱۲۳۵۸
۲۵-۲۹ سال	۱۵۴۲۲۱	۱۲۷۳۴	۲۳۴۳۶۱	۳۵۷۰۵
۳۰-۳۴ سال	۲۶۳۹۴۰	۲۵۸۳۵	۳۳۰۲۲۳	۷۰۶۸۸
۳۵-۳۹ سال	۳۲۷۶۶۹	۴۳۸۶۹	۳۳۸۷۲۶	۹۷۷۰۶
۴۰-۴۴ سال	۳۷۹۱۷۱	۷۷۸۴۲	۳۷۸۲۵۱	۱۷۴۱۵۳
۴۵-۴۹ سال	۳۸۶۰۱۹	۱۰۲۶۰۱	۳۰۸۹۱۴	۱۸۹۳۳۱
۵۰-۵۴ سال	۳۶۸۵۵۶	۱۶۶۳۷۲	۲۳۶۵۹۴	۲۴۳۱۱۹
۵۵-۵۹ سال	۲۶۲۳۳۳	۱۷۰۶۹۷	۱۲۷۲۴۵	۱۷۶۵۰۴
۶۰-۶۴ سال	۱۹۵۴۷۵	۲۱۱۴۱۸	۱۲۷۴۸۹	۳۱۴۳۱۱
۶۵-۶۹ سال	۱۰۱۵۵۵	۱۴۸۹۸۶	۷۱۷۹۴	۲۱۰۳۸۳
۷۰-۷۴ سال	۷۱۳۳۲	۱۵۹۳۵۳	۵۸۵۷۳	۲۴۲۷۹۰
۷۵-۷۹ سال	۳۷۳۵۰	۱۱۰۹۱۲	۲۳۵۶۴	۹۲۱۹۴
۸۰ سال و بیش‌تر	۳۴۱۸۸	۱۴۰۸۳۵	۱۹۳۶۰	۹۹۸۲۳

مأخذ داده‌ها: نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۹۳

جدول۴- میزان باسوادی جمعیت ۶ ساله و بیش‌تر کشور طی سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰

سال	کل	شهری	روستایی
۱۳۳۵	۱۵/۱	۳۴/۶	۶/۱
۱۳۴۵	۲۹/۴	۵۰/۴	۱۵/۱
۱۳۵۵	۴۷/۵	۶۵/۵	۳۰/۵
۱۳۶۵	۶۱/۸	۷۳/۱	۴۸/۰
۱۳۷۰	۷۴/۱	۸۱/۹	۶۳/۷
۱۳۷۵	۷۹/۵	۸۵/۷	۶۹/۳
۱۳۸۵	۸۴/۶	۸۸/۹	۷۵/۱
۱۳۹۰	۸۴/۷	۸۸/۶	۷۵/۱

مأخذ داده‌ها: سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰ و آمارگیری جمعیت جاری سال ۱۳۷۰

درصد کل مساحت اراضی کشاورزی را شامل می‌شود (جدول ۵).

طی بررسی‌های به عمل آمده مشخص می‌شود که در سال ۱۳۸۲ طبقه‌ی سنی ۴۰ تا ۴۴ سال که بیش‌ترین تعداد بهره‌برداری دارای اراضی کشاورزی بودند، باسوادترین گروه سنی نیز بوده‌اند، این در حالی است که سال ۱۳۹۳ بیش‌ترین تعداد بهره‌برداری دارای اراضی کشاورزی در طبقه‌ی سنی ۵۰ تا ۵۴ سال ولی باسوادترین بهره‌برداران کشاورزی مربوط به طبقه‌ی سنی ۴۵ تا ۴۹ سال می‌باشند. این نتایج بیانگر این موضوع می‌باشد که اولاً پس از گذشت ۱۰ سال گروه سنی ۴۰ تا ۴۴ سال جایگاه خود را از نظر بیش‌ترین تعداد بهره‌برداری حفظ کرده‌اند (در گروه سنی ۵۰ تا ۵۴ سال ۱۳۹۳) ولی دیگر باسوادترین طبقه‌ی سنی نمی‌باشند. ثانیاً در سالیان گذشته طبقه‌ی سنی که دارای بیش‌ترین تعداد بهره‌برداری اراضی کشاورزی بوده‌اند دارای بیش‌ترین تعداد باسواد نیز بوده‌اند ولی در حال حاضر به این صورت نمی‌باشد.

◉ نتیجه‌گیری

رابطه‌ی سن و سواد در بهره‌برداری‌های کشاورزی مقوله‌ی قابل توجهی است که باعث تلفیق تجربه و اطلاعات علمی در بخش کشاورزی می‌شود، با توجه به مطالب ارایه شده و بررسی‌های انجام شده می‌توان بیان نمود:

نتایج سرشماری‌های کشاورزی و سرشماری نفوس و مسکن حاکی از این موضوع می‌باشد که با توجه به اینکه نرخ رشد با سوادی در نقاط روستایی بیش از نقاط شهری می‌باشد، شاهد ورود افراد باسواد در بخش کشاورزی می‌باشیم ولی پس از چند سال افراد باسواد تمایل کم‌تری به ادامه‌ی فعالیت در بخش کشاورزی پیدا کرده و شاهد کاهش شاغلان بخش کشاورزی می‌شویم.

طبق نتایج به‌دست آمده مشخص است بیش‌ترین میزان بی‌سوادی در طبقه‌ی سنی ۶۰ تا ۶۴ ساله در هر دو سرشماری کشاورزی سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۹۳ بوده است، که بیانگر این موضوع می‌باشد که اکثر باسوادان با افزایش سن از چرخه‌ی فعالیت در بخش کشاورزی خارج

شکل ۴- تعداد بهره‌برداری‌های اشخاص حقیقی با زمین برحسب فعالیت (ده هزار نفر)

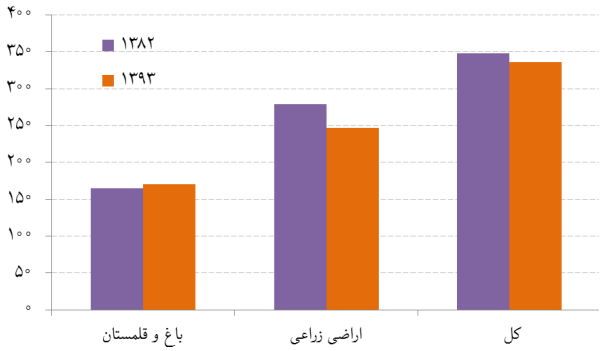

مأخذ داده‌ها: نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی ۱۳۸۲ و ۱۳۹۳

شکل ۵- مساحت بهره‌برداری‌های اشخاص حقیقی با زمین برحسب فعالیت (ده‌هزار هکتار)

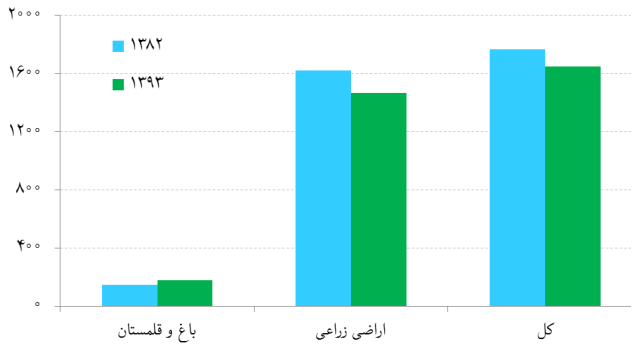

مأخذ داده‌ها: نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی ۱۳۸۲ و ۱۳۹۳

جدول ۵- تعداد و مساحت بهره‌برداری‌های با زمین بر حسب سن بهره‌بردار سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۹۳ (بهره‌برداری – هکتار)

سن بهره‌بردار		کل		اراضی زراعی		باغ و قلمستان	
		تعداد بهره‌برداری	مساحت	تعداد بهره‌برداری	مساحت	تعداد بهره‌برداری	مساحت
۱۳۹۳	جمع	۳۳۵۱۷۹۸	۱۵۸۵۶۳۹۶	۲۴۶۷۱۵۸	۱۴۱۹۸۴۱۹	۱۶۹۸۰۶۶	۱۶۵۷۹۷۷
	کم‌تر از ۱۵ سال	۳۲۹	۱۴۷۲	۲۴۱	۱۳۰۳	۱۵۲	۱۶۹
	۵۰-۵۴ سال	۴۶۳۸۳۵	۲۲۵۶۰۰۵	۳۳۷۵۱۶	۲۰۱۰۲۹۱	۲۳۸۵۶۸	۲۴۵۷۱۴
۱۳۸۲	جمع	۳۴۷۳۳۸۴	۱۷۱۳۴۰۷۴	۲۷۸۷۴۴۴	۱۵۷۶۱۷۷۵	۱۶۴۵۲۳۴	۱۳۷۲۲۹۹
	کم‌تر از ۱۵ سال	۷۳۴	۳۴۵۸	۵۹۷	۳۲۹۲	۲۷۴	۱۶۶
	۴۰ - ۴۴ سال	۴۳۳۷۶۹	۲۰۲۵۳۳۱	۳۴۶۱۸۴	۱۸۶۷۸۴۸	۱۹۵۱۹۵	۱۵۷۴۸۴

مأخذ داده‌ها: نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی ۱۳۸۲ و ۱۳۹۳

می‌شوند.

نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن نشان می‌دهد در حالی که در سال ۱۳۳۵ حدود ۷۰ درصد از جمعیت کشور در روستاها زندگی می‌کردند این شاخص در سال ۱۳۹۳ به کم‌تر از ۳۰ درصد کاهش یافته و در حال حاضر بیش‌تر از ۷۰ درصد مردم در نقاط شهری زندگی می‌کنند. این امر باعث کاهش نیروی کار در نقاط روستایی و از طرف دیگر عدم ورود نیروی جدید در بخش کشاورزی می‌شود.

منابع

[۱] سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰

[۲] شاخص‌های بازار کار در ایران (۱۳۸۴-۱۳۹۱)، مرکز آمار ایران

[۳] نتایج تفصیلی سرشماری عمومی کشاورزی سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۹۳

[۴] نتایج طرح آمارگیری از نیروی کار (۱۳۸۴- ۱۳۹۲)

ویژگی‌های سفرهای بهاره و تابستانه‌ی خانوارهای کشور

سیدحسین پیمان و شیما حسینی

مقدمه

امروزه گردشگری از فعالیت‌هایی است که سهم و نقش با اهمیتی را در حساب‌های اقتصادی و حوزه‌های فرهنگی به خود اختصاص داده است. بدیهی است برخورداری از آمار و اطلاعات مورد نیاز در این خصوص، زمینه‌های برنامه‌ریزی در این بخش اقتصادی را فراهم خواهد نمود. مطلب پیش رو ارایه‌ی سری زمانی از تعدادی ویژگی‌های گردشگری کشور است که برنامه‌ریزان را در این خصوص یاری خواهد نمود. وجوه مشترک و متمایز سفرهای بهاره و تابستانه، تسریع‌کننده‌ی برنامه‌ریزی در حوزه‌ی گردشگری است و برای برنامه‌ریزی دستگاه‌های مرتبط مانند وزارت کشور (استانداری‌ها)، پلیس راهور، وزارت راه و... می‌تواند مفید باشد. در آینده نیز سری زمانی از نتایج دیگر طرح آمارگیری از گردشگران ملی، محاسبه و به خوانندگان محترم ارایه خواهد شد.

با توجه به سیاست نشریه که ساده‌گویی و آسان کردن مطالب آماری است، از هرگونه آزمون‌های علمی پرهیز و مطلب بیش‌تر بار محاسباتی داشته و هدف ارایه‌ی یک سری‌زمانی مقایسه‌ای از سفرهای بهاره و تابستانه خانوارهای ایرانی است.

نتایج محاسبه‌ها از داده‌های خام (تا آخرین آمارگیری- سال۱۳۹۲)، طرح آمارگیری از گردشگران ملی مرکز آمار ایران حاصل شده است.

هر چند در طرح آمارگیری از گردشگران ملی مرکز آمار ایران متغیرهای تعداد سفرهای داخلی با اقامت و بدون اقامت شبانه، تعداد سفرهای خارجی، استان مقصد و هزینه‌ی سفر، «بهینه» و قابل تعمیم می‌باشد، اما براوردهای این سری زمانی در این نوشتار در سطح نمونه تلقی می‌شود.

یافته‌ها

با توجه به نتایج جدول ۱ در سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۲، به طور غالب خانوارها در فصل بهار نسبت به فصل تابستان بیش‌تر سفر می‌کنند. به طوری که درصد خانوارهای سفرفته در سال‌های ۱۳۸۷، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ در فصل بهار به ترتیب ۵۶، ۵۸، ۶۰ و ۵۳ درصد و در فصل تابستان ۵۳، ۵۴، ۵۸ و ۵۴ درصد بوده است. همچنین تعداد جمعیتی که در بهار سفر می‌کنند بیش‌تر از تابستان است.

در فصل تابستان درصد سفرهای خانوار با هدف گردش، دیدار بستگان و زیارت نسبت به فصل بهار کم‌تر و سفرهای با هدف درمان، در تابستان نسبت به بهار بیش‌تر است.

سفرهای با اقامت شبانه‌ی خانوارها در تابستان، بیش‌تر از بهار است. همچنان‌که نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد درصد سفرهای با اقامت شبانه‌ی خانوارها در سال‌های ۱۳۸۷، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ در فصل بهار به ترتیب ۵۸، ۵۹، ۵۲، و ۵۱ درصد و در تابستان ۷۱، ۶۳، ۵۵ و ۵۶ درصد بوده است. تعطیلی‌های تابستانی مدارس که امکان اقامت‌های تابستانه و ییلاقی را بهتر فراهم می‌آورد را می‌توان دلیل این تفاوت دانست.

تعداد هم‌سفران خانوارها در سفرهای تابستانه کم‌تر از سفرهای بهاری در سال‌های آمارگیری، بوده است.

متوسط اقامت شبانه‌ی خانوارها در سفرهای داخلی در دو فصل بهار و تابستان یکسان می‌باشد. به طوری که متوسط اقامت شبانه‌ی خانوارها در سال‌های ۱۳۸۷، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ در فصل بهار و تابستان به ترتیب ۵، ۴، ۴، و ۵ درصد بوده است.

هزینه‌های هر فرد خانوار برای یک شب اقامت در یک سفر، در تابستان‌ها بیش‌تر از فصل بهار بوده است. به طوری که در سال ۱۳۹۲، متوسط هزینه‌ی هر فرد در یک سفر داخلی برای یک شب اقامت در فصل بهار

سیدحسین پیمان مدیر کل دفتر آمارهای فرهنگی، بازرگانی و خدمات مرکز آمار ایران است.

شیما حسینی کارشناس گروه آمارهای اجتماعی و فرهنگی، دفتر آمارهای فرهنگی، بازرگانی و خدمات مرکز آمار ایران است.

۳۹۰,۰۶۳ ریال و در فصل تابستان ۴۴۵,۰۷۶ ریال بوده است. هزینه‌ی سفر هر فرد خانوار در سفر داخلی برای هر شب اقامت را می‌توان متأثر از مقیم بودن در خانه‌ی آشنایان و بستگان دانست (حدود هفتاد درصد خانوارها در سفرهای خود، در خانه‌ی آشنایان و بستگان اقامت داشته‌اند). در فصل بهار سال ۱۳۹۲، متوسط هزینه‌ی هر فرد در یک سفر خارجی برای یک شب اقامت ۲,۳۲۰,۶۲۴ ریال و در فصل تابستان ۲,۶۵۲,۲۹۵ ریال بوده است.

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که بیش‌تر سفرها از مبدأ استان‌های تهران، گیلان، اصفهان، خراسان رضوی، فارس، آذربایجان شرقی و مازندران انجام می‌شود.

مردم استان فارس، آذربایجان شرقی و اصفهان در تابستان نسبت به بهار کم‌تر و برعکس گیلانی‌ها و تهرانی‌ها در تابستان، بیش‌تر سفر می‌روند.

اکثر سفر خانوارها در تابستان به مقصد استان گیلان، خراسان رضوی و مازندران است. در تابستان مقصد سفر خانوارها به اصفهان و شیراز کم‌تر می‌شود (البته فاصله‌های شهری هر استان و تعداد سفرهای روستا به شهر در تعداد سفرهای خانوارهای استان مؤثر است).

◉ سخن پایانی

باتوجه به نبود تفاوت عمیق و معنی‌دار از نظر **برنامه‌ریزی شهری و استانی**، در ویژگی‌های سفرهای بهاره و تابستانه‌ی خانوارهای کشور، می‌توان طرح‌آمارگیری از گردشگران ملی را فقط برای فصل بهار اجرا کرد و نتایج آن را برای فصول دیگر نیز تعمیم داد.

فصل بهار معیار مناسبی برای مدیریت اسکان، جاده‌ها، تغذیه و غیره می‌تواند محسوب شود. لذا در شرایطی که امکان تأمین اعتبار برای اجرای چهار فصل وجود

جدول ۱- مقایسه‌ی برخی از ویژگی‌های سفرهای گردشگری خانوارهای کشور در فصل بهار و تابستان: ۱۳۸۷-۱۳۹۲

موضوع	۱۳۸۷		۱۳۹۰		۱۳۹۱		۱۳۹۲	
	بهار	تابستان	بهار	تابستان	بهار	تابستان	بهار	تابستان
درصد خانوارهای سفرنفته	۵۶/۰۰	۵۳/۰۰	۵۸/۰۰	۵۴/۰۰	۶۰/۰۰	۵۸/۰۰	۵۳/۰۰	۵۴/۰۰
درصد سفر خارجی خانوارهای سفرنفته	۱/۶۷	۱/۷۶	۲/۶۱	۱/۴۴	۱/۷۶	۰/۸۲	۰/۹۷	۰/۸۳
درصد سفر با تور خانوارها	۴/۵۰	۵/۳۵	۵/۳۹	۴/۴۲	۴/۸۷	۳/۱۱	۲/۴۱	۳/۰۵
تعداد افراد سفرکرده (میلیون نفر)	۵۵/۲۰	۵۰/۴۰	۵۵/۹۰	۵۰/۷	۷۲/۱۰	۷۱/۴۰	۶۳/۰۰	۶۴/۹۰
هدف اصلی سفر برای دیدار بستگان (درصد)	۳۹/۵۹	۳۸/۶۶	۳۴/۲۰	۳۵/۷۳	۳۸/۰۰	۴۰/۱۱	۳۹/۱۵	۳۸/۴۲
هدف اصلی سفر برای گردش، دیدار بستگان و زیارت (درصد)	۸۳/۸۶	۸۳/۱۶	۸۰/۰۰	۷۶/۵۴	۷۴/۱۱	۷۱/۲۸	۷۹/۴۲	۷۸/۴۰
هدف اصلی سفر برای بهداشت ودرمان (درصد)	۷/۱۵	۸/۲۸	۱۱/۳۱	۱۲/۸۹	۱۴/۰۱	۱۵/۳۰	۱۰/۷۲	۱۱/۲۲
درصد سفرهای با اقامت شبانه‌ی خانوارها	۵۸/۴۱	۷۱/۲۲	۵۹/۰۰	۶۳/۰۰	۵۲/۰۰	۵۵/۰۰	۵۱/۰۰	۵۶/۰۰
درصد سفرهای با اقامت خانوارها در خانه‌ی آشنایان و بستگان	۷۴/۰۰	۶۹/۰۰	۶۴/۰۰	۶۴/۰۰	۷۳/۰۰	۷۳/۰۰	۷۳/۰۰	۷۱/۰۰
متوسط همسفران خانوار (سفر داخلی - نفر)	۳/۰۵	۲/۹۹	۲/۹۱	۲/۹۲	۲/۷۴	۲/۷۳	۲/۹۶	۲/۸۹
متوسط همسفران خانوار (سفر خارجی - نفر)	۱/۶۷	۲/۱۸	۲/۰۵	۱/۷۷	۱/۹۲	۱/۸۶	۲/۰۶	۲/۱۱
متوسط همسفران خانوار در سفرهای با اقامت شبانه (سفر داخلی - نفر)	۳/۰۰	۳/۰۶	۲/۹۸	۳/۰۰	۲/۸۳	۲/۹۱	۳/۰۳	۳/۰۰
متوسط همسفران خانوار در سفرهای با اقامت شبانه (سفر خارجی - نفر)	۱/۶۴	۲/۱۹	۲/۰۶	۱/۷۷	۱/۹۱	۱/۸۶	۲/۰۴	۲/۱۱
متوسط اقامت شبانه‌ی خانوار در سفر داخلی	۵/۲۷	۵/۳۵	۴/۱۸	۴/۳۶	۳/۹۶	۴/۴۱	۴/۵۶	۴/۶۱
متوسط اقامت شبانه‌ی خانوار در سفر خارجی	۱۵/۶۷	۱۱/۶۱	۹/۸۵	۹/۱۰	۱۱/۶۰	۱۱/۵۲	۱۶/۶۷	۱۶/۴۳
متوسط تعداد سفر خانوارهای کشور	۱/۰۸	۰/۸۷	۱/۶۸	۱/۵۱	۱/۲۳	۱/۲۳	۰/۹۶	۱/۰۲
متوسط هزینه‌ی هر فرد خانوار در هر سفر داخلی برای یک شب (ریال)	۱۱۹,۴۴۲	۱۲۷,۸۶۷	۳۱۷,۹۱۵	۲۹۵,۹۳۷	۳۴۹,۱۰۹	۳۴۹,۲۸۳	۳۹۰,۰۶۳	۴۴۵,۰۷۶
متوسط هزینه‌ی هر فرد در هر سفر خارجی برای یک شب (ریال)	۸۵۳,۲۰۹	۹۷۶,۳۹۵	۱,۰۵۰,۳۴۲	۱,۳۶۳,۵۶۵	۱,۳۳۸,۸۷۱	۱,۵۸۰,۲۸۸	۲,۳۲۰,۶۲۴	۲,۶۵۲,۲۹۵

مأخذ داده‌ها: محاسبه بر اساس داده‌های خام طرح آمارگیری از گردشگران ملی مرکز آمار ایران

جدول ۲- مقایسه‌ی بیش‌ترین سفرهای گردشگری خانوارهای کشور از استان‌های مبدأ - به استان‌های مقصد در فصل‌های بهار و تابستان: ۱۳۸۷- ۱۳۹۲ (درصد)

موضوع		۱۳۸۷		۱۳۹۰		۱۳۹۱		۱۳۹۲	
		بهار	تابستان	بهار	تابستان	بهار	تابستان	بهار	تابستان
بیش‌ترین سفر خانوارها به استان‌های مقصد	گیلان	۱۲٫۶۵	۱۳٫۷۵	۸٫۷۸	۷٫۶۱	۱۵٫۲۸	۱۷٫۴۸	۱۳٫۷۷	۱۶٫۱۶
	خراسان رضوی	۱۱٫۹۹	۱۶٫۲۴	۱۰٫۹۹	۱۲٫۱۶	۷٫۹۹	۹٫۶۸	۱۰٫۳۰	۱۳٫۴۰
	مازندران	۷٫۳۷	۷٫۹۴	۷٫۲۲	۹٫۲۷	۸٫۷۸	۹٫۵۶	۹٫۵۶	۱۰٫۹۶
	تهران	۷٫۰۶	۸٫۱۷	۶٫۱۴	۶٫۲۰	۸٫۳۷	۸٫۲۲	۶٫۰۰	۶٫۸۴
	اصفهان	۶٫۱۴	۴٫۱۳	۷٫۰۳	۶٫۹۵	۷٫۸۲	۷٫۴۲	۵٫۳۶	۴٫۹۹
	فارس	۵٫۹۴	۴٫۸۰	۶٫۷۷	۷٫۰۳	۵٫۴۴	۵٫۰۵	۴٫۹۸	۳٫۹۱
بیش‌ترین سفر خانوارها از استان‌های مبدأ	تهران	۱۵٫۴۸	۱۳٫۹۶	۸٫۴۲	۱۱٫۰۶	۸٫۳۹	۹٫۸۹	۷٫۲۹	۸٫۲۷
	گیلان	۱۱٫۲۴	۱۲٫۹۵	۷٫۶۱	۶٫۶۶	۱۵٫۱۸	۱۶٫۵۷	۱۲٫۵۱	۱۵٫۰۲
	اصفهان	۷٫۳۹	۶٫۴۹	۸٫۰۹	۷٫۴۳	۷٫۸۳	۹٫۲۶	۵٫۶۴	۵٫۵۱
	خراسان رضوی	۷٫۱۹	۸٫۲۵	۶٫۹۰	۵٫۴۳	۸٫۰۰	۴٫۶۳	۷٫۴۳	۸٫۰۷
	فارس	۶٫۳۱	۵٫۵۸	۷٫۱۳	۷٫۹۶	۵٫۴۵	۴٫۶۸	۴٫۴۱	۳٫۹۱
	آذربایجان‌شرقی	۵٫۴۵	۴٫۱۸	۳٫۵۲	۲٫۳۷	۲٫۱۴	۱٫۲۰	۱٫۴۰	۱٫۵۳
	مازندران	۵٫۳۹	۵٫۵۸	۵٫۹۵	۶٫۱۵	۸٫۸۰	۶٫۹۵	۷٫۰۵	۷٫۴۴

مأخذ داده‌ها: محاسبه بر اساس داده‌های خام طرح آمارگیری از گردشگران ملی مرکز آمار ایران

نداشته باشد، اختصاص اعتبار فصول دیگر به فصل بهار برای بهینه‌کردن برآوردها در سطح استان‌های کشور و حتی بعضی شهرهای مهم از نظر گردشگری و متغیرهای لایه‌های پایین‌تر طرح، می‌توانند برنامه‌ریزان را در سطح دلخواه جغرافیایی و متغیرهای مورد نظر، یاری کند. بنا بر این با توجه به این که سفرهای بهاره در هر سال بیش‌ترین تعداد خانوارها و افراد مسافر را در بین فصول به خود اختصاص می‌دهد از منظر برنامه‌ریزی در موضوع‌های مرتبط، می‌توانند معیار مناسبی باشد.

منابع

[۱] مرکز آمار ایران، محاسبه از داده‌های خام گردشگران ملی فصل‌های بهار و تابستان سال‌های ۱۳۸۷، ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۲.

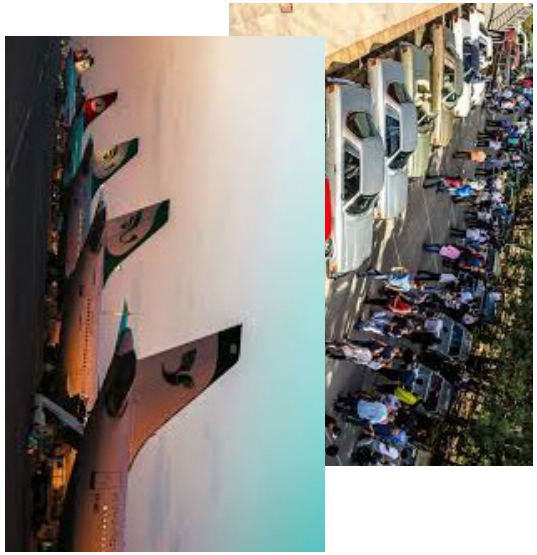

بررسی نخست‌شهری و تغییرات شبکه‌ی شهری استان اردبیل طی دوره‌ی ۱۳۶۵-۱۳۹۰

ایرج تیموری

مقدمه

نظام شهری عبارت از مجموعه‌ای از شهرهای وابسته به هم است که ساختار نظام سکونتگاه‌های شهری را در یک محدوده‌ی جغرافیایی پدید می‌آورند. نظام شهری تنها به مجموعه‌ی کالبدی سکونتگاه‌های شهری محدود نمی‌شود بلکه جریان‌ها و ارتباطات میان این سکونتگاه‌ها نیز سازنده‌ی نظام شهری می‌باشند. جریان‌های سازنده‌ی نظام شهری شامل جمعیت، سرمایه، ایده‌ها، اطلاعات و نوآوری و عوامل تولید می‌باشد (عظیمی ۱۳۸۱، ۵۱). توزیع نامتعادل جمعیت، سرمایه و عوامل تولید در سطح نظام شهری سبب به وجود آمدن پدیده‌ی نخست‌شهری می‌شود. نخست‌شهری را اولین‌بار مارک جفرسون در سال ۱۹۳۹ میلادی مطرح می‌کند و عبارت است از شهرهای بسیار بزرگی که بخش عمده‌ای از جمعیت و فعالیت اقتصادی در آن‌ها متمرکز می‌باشد. پدیده‌ی نخست‌شهری هم در سطح کشور و هم در سطح استان‌ها قابل بررسی می‌باشد. در سطح کشور پایتخت و در سطح استان مرکز استان به‌عنوان شهر نخست نظام شهری جذب‌کننده‌ی بخش اعظم سرمایه‌ها و جریان‌ها به خود می‌باشد که منجر به بَرهم‌خوردن تعادل ناحیه‌ای و عدالت فضایی می‌شود. به منظور بررسی پدیده‌ی نخست‌شهری معمولاً از تکنیک‌های مختلف شاخص جفرسون[1] و برای بررسی توزیع متعادل از شاخص‌هایی مانند قاعده‌ی رتبه‌اندازه[2]، و همچنین برای بررسی میزان تمرکز در شهر اول از شاخص هرفیندال[3] استفاده می‌کنند (فرهودی و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۹). این مقاله قصد دارد تا به بررسی پدیده‌ی نخست‌شهری و میزان تمرکز شهری در سطح شهرهای استان اردبیل از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۰ بپردازد. داده‌های مورد استفاده برای این مقاله از سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن سال‌های مذکور اخذ شده است.

روش‌شناس تحقیق

برای شاخص نخست‌شهری از روش‌های قاعده‌ی رتبه اندازه، شاخص جفرسون و شاخص هرفیندال استفاده شده است.

یافته‌ها

وضعیت نخست‌شهری و درجه‌ی تمرکز

بررسی شاخص نخست‌شهری حکایت از تسلط شهر اردبیل بر نظام شهری استان دارد. طبق یافته‌های جدول ۱ در سال ۱۳۶۵ جمعیت شهر اردبیل ۳/۲۹ برابر و در سال ۱۳۷۵، ۲/۳۳ برابر، در سال ۱۳۸۵، ۲/۲۵ برابر، و در سال ۱۳۹۰، ۲/۴۵ برابر بیش‌تر از جمعیت سه شهر بعد از خود بوده است. درجه‌ی نخست‌شهری اردبیل در طی سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ اندکی کم‌تر شده است ولی مجدداً در سال ۱۳۹۰ رو به افزایش داشته است.

جدول۱- وضعیت نخست‌شهری در استان اردبیل

نام شاخص	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰
شاخص جفرسون	۳/۲۹	۲/۳۳	۲/۲۵	۲/۴۵
شاخص هرفیندال شهر اردبیل	۱/۲۵	۱/۱۶	۱/۱۷	۱/۲۲
شاخص هرفیندال	۲/۰۰	۲/۰۰	۲/۰۰	۲/۰۰
درصد تمرکز شهری در اردبیل	۶۲/۵۰	۵۸/۰۰	۵۸/۵۰	۶۱/۰۰

ایرج تیموری عضو هئیت علمی و استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهر، دانشگاه تبریز است.

شکل ۱- یافته‌های مربوط به شاخص هرفیندال

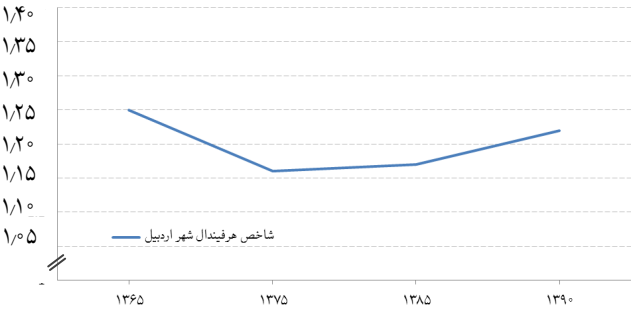

طبق فرمول شاخص هرفیندال نظام شهری استان اردبیل برای سال‌های مختلف برابر عدد ۲ است. طبق یافته‌های جدول درجه‌ی تمرکز شهری شهر اردبیل در سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۰ برابر با ۱٫۲۵، ۱٫۱۶، ۱٫۱۷ و ۱٫۲۲ بوده است. یعنی در سال ۱۳۶۵ شهر اردبیل ۶۲٫۵ درصد، در سال ۱۳۷۵ برابر با ۵۸ درصد، در سال ۱۳۸۵ برابر با ۵۸٫۵ درصد و نهایتاً در سال ۱۳۹۰ برابر با ۶۱ درصد از کل جمعیت شهری استان را در خود داشته است.

یافته‌های مربوط به شاخص هرفیندال نیز حکایت از تمرکز بالا در شهر نخست استان دارد.

جدول ۲ جمعیت شهرهای استان را به همراه جمعیت مطلوب شهرها بر اساس قاعده‌ی رتبه‌اندازه نشان می‌دهد.

طبق یافته‌های جدول ۲ جمعیت شهر دوم استان در سال ۱۳۹۰ برابر با ۸۸,۹۲۴ نفر می‌باشد که بر اساس قاعده‌ی رتبه‌اندازه جمعیت مطلوب این شهر باید ۲۴۱,۳۱۶ نفر باشد یعنی بر طبق قاعده ۱۵۲,۳۹۲ نفر از جمعیت مطلوب کم‌تر است. همین وضعیت را برای سایر شهرهای استان نیز داریم که حکایت از عدم توزیع متعادل جمعیت در سطح شهرهای استان دارد. شکل ۲ نقشه‌ی توزیع جمعیت شهرهای استان را برای سال‌های مورد بررسی نشان می‌دهد.

روال مرسوم برای نشان‌دادن نظام شهری در روی نقشه استفاده از دوایری است که مساحت هر دایره نشان‌دهنده‌ی جمعیت آن شهر باشد. برای این منظور طبق فرمول زیر اقدام شد:

$$\text{جمعیت شهر} = \pi R^2$$

از آنجایی که شعاع دایره مجهول می‌باشد فرمول بالا به شکل زیر در داخل سیستم اطلاعات جغرافیایی برای ترسیم شکل ۲ اعمال شد.

$$R = \sqrt{\frac{\text{جمعیت شهر}}{\pi}}$$

جهت بزرگ‌نمایی می توان فرمول بالا را به مضربی از ۱۰ ضرب نمود.

برای محاسبه‌ی نرخ رشد جمعیت از روش لگاریتمی استفاده شد. همان‌طوری‌که جدول ۳ نشان می‌دهد نرخ رشد جمعیت شهر اول استان طی سال‌های مورد بررسی از ۰٫۰۱۹ برای سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ به ۰٫۰۱۴ در سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ رسیده است. طی سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ نرخ رشد جمعیت شهری برای شهرهای هیر، هشتجین، لاهرود، گیوی، کلور، عنبران، سرعین و رضی منفی بوده است. که حکایت از کاهش جمعیت این شهرها دارد.

نتیجه‌گیری

بررسی اطلاعات جمعیتی استان نشان می‌دهد که در نظام شهری استان اردبیل شهر اردبیل به‌عنوان نخست‌شهر بر کل نظام شهری تسلط دارد. طبق یافته‌های جدول ۱ در سال ۱۳۶۵ جمعیت شهر اردبیل ۳٫۲۹ برابر و در سال ۱۳۷۵، ۲٫۳۳ برابر، در سال ۱۳۸۵، ۲٫۲۵ برابر، و در سال ۱۳۹۰، ۲٫۴۵ برابر بیش‌تر از جمعیت سه شهر بعد از خود بوده است. درجه‌ی نخست‌شهری اردبیل در طی سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ اندکی کم‌تر شده است ولی مجدداً در سال ۱۳۹۰ رو به افزایش داشته است. همین مسئله را شاخص هرفیندال و شکل ۲ نیز نشان می‌دهد. طبق یافته‌های جدول درجه‌ی تمرکز شهری شهر اردبیل در سال ۱۳۶۵ تا

شکل ۲- نقشه‌ی نظام شهری استان برای سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۹۰

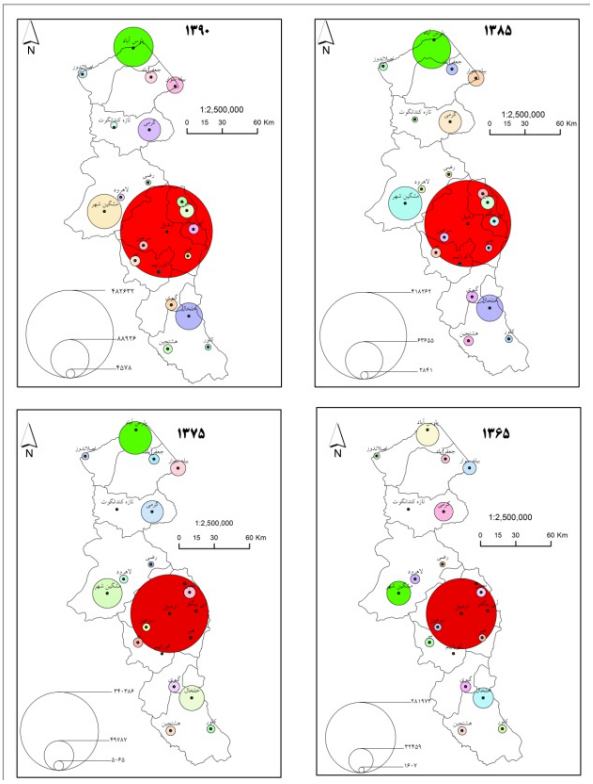

جدول ۲- توزیع متعادل شهرهای استان بر اساس قاعده رتبه اندازه

رتبه شهر	شهر	۱۳۶۵		کمبود	۱۳۷۵		کمبود	۱۳۸۵		کمبود	۱۳۹۰		کمبود
		جمعیت	جمعیت مطلوب		جمعیت	جمعیت مطلوب		جمعیت	جمعیت مطلوب		جمعیت	جمعیت مطلوب	
۱	اردبیل	۲۸۱۹۷۳			۳۴۰۳۸۶			۴۱۸۲۶۲			۴۸۲۶۳۲		
۲	پارس آباد	۲۹۴۳۸	۹۳۹۹۱	-۶۴۵۵۳	۶۰۴۸۵	۱۷۰۱۹۳	-۱۰۹۷۰۸	۸۲۲۵۶	۲۰۹۱۳۱	-۱۲۶۸۷۵	۸۸۹۲۴	۲۴۱۳۱۶	-۱۵۲۳۹۲
۳	مشکین شهر	۳۲۴۵۹	۱۴۰۹۸۷	-۱۰۸۵۲۸	۴۹۷۸۷	۱۱۳۴۶۲	-۶۳۶۷۵	۶۳۶۵۵	۱۳۹۴۲۱	-۷۵۷۶۶	۶۶۸۸۳	۱۶۰۸۷۷	-۹۳۹۹۴
۴	خلخال	۲۳۶۴۲	۷۰۴۹۳	-۴۶۸۵۱	۳۵۶۱۲	۸۵۰۹۷	-۴۹۴۸۵	۳۹۷۵۴	۱۰۴۵۶۶	-۶۴۸۱۲	۴۱۱۶۵	۱۲۰۶۵۸	-۷۹۴۹۳
۵	گرمی	۱۹۹۴۶	۵۶۳۹۵	-۳۶۴۴۹	۲۸۱۶۶	۶۸۰۷۷	-۳۹۹۱۱	۲۸۹۳۲	۸۳۶۵۲	-۵۴۷۲۰	۲۸۹۵۳	۹۶۵۲۶	-۶۷۵۷۳
۶	بیله سوار	۱۰۰۷۸	۴۶۹۹۶	-۳۶۹۱۸	۱۳۲۵۳	۵۶۷۳۱	-۴۳۴۷۸	۱۴۱۸۰	۶۹۷۱۰	-۵۵۵۳۰	۱۵۱۸۳	۸۰۴۳۹	-۶۵۲۵۶
۷	نمین	۵۱۳۸	۴۰۲۸۲	-۳۵۱۴۴	۷۸۵۲	۴۸۶۲۷	-۴۰۷۷۵	۱۰۴۵۶	۵۹۷۵۲	-۴۹۲۹۶	۱۱۹۶۳	۶۸۹۴۷	-۵۶۹۸۴
۸	جعفر آباد	۳۹۲۲	۳۵۲۴۷	-۳۱۳۲۵	۵۸۶۳	۴۲۵۴۸	-۳۶۶۸۵	۷۱۷۸	۵۲۲۸۳	-۴۵۱۰۵	۷۷۰۶	۶۰۳۲۹	-۵۲۶۲۳
۹	گیوی	۶۱۲۱	۳۱۳۳۰	-۲۵۲۰۹	۶۸۰۵	۳۷۸۲۱	-۳۱۰۱۶	۷۲۶۱	۴۶۴۷۴	-۳۹۲۱۳	۷۱۵۸	۵۳۶۲۶	-۴۶۴۶۸
۱۰	عنبران	۵۶۰۴	۲۸۱۹۷	-۲۲۵۹۳	۴۷۶۰	۳۴۰۳۹	-۲۹۲۷۹	۶۱۶۱	۴۱۸۲۶	-۳۵۶۶۵	۶۰۸۴	۴۸۲۶۳	-۴۲۱۷۹
۱۱	آبی بیگلو	۳۹۱۰	۲۵۶۳۴	-۲۱۷۲۴	۴۷۶۵	۳۰۹۴۴	-۲۶۱۷۹	۵۲۴۲	۳۸۰۲۴	-۳۲۷۸۲	۵۹۹۹	۴۳۸۷۶	-۳۷۸۷۷
۱۲	نیر	۴۴۴۹	۲۳۴۹۸	-۱۹۰۴۹	۵۰۹۱	۲۸۳۶۶	-۲۳۲۷۵	۵۴۶۰	۳۴۸۵۵	-۲۹۳۹۵	۵۸۲۰	۴۰۲۱۹	-۳۴۳۹۹
۱۳	هشتجین	۴۰۰۱	۲۱۶۹۰	-۱۷۶۸۹	۵۰۶۵	۲۶۱۸۴	-۲۱۱۱۹	۵۱۴۵	۳۲۱۷۴	-۲۷۰۲۹	۴۵۷۸	۳۷۱۲۶	-۳۲۵۴۸
۱۴	اصلاندوز	۲۰۴۲	۲۰۱۴۱	-۱۸۰۹۹	۲۸۳۸	۲۴۳۱۳	-۲۱۴۷۵	۳۹۷۱	۲۹۸۷۶	-۲۵۹۰۵	۴۵۵۷	۳۴۴۷۴	-۲۹۹۱۷
۱۵	سرعین	۳۲۳۸	۱۸۷۹۸	-۱۵۵۶۰	۳۵۸۳	۲۲۶۹۲	-۱۹۱۰۹	۴۵۹۹	۲۷۸۸۴	-۲۳۲۸۵	۴۴۴۰	۳۲۱۷۵	-۲۷۷۳۵
۱۶	لاهرود	۴۹۷۷	۱۷۶۲۳	-۱۲۶۴۶	۳۸۷۴	۲۱۲۷۴	-۱۷۴۰۰	۲۹۷۱	۲۶۱۴۱	-۲۳۱۷۰	۲۵۸۳	۳۰۱۶۵	-۲۷۵۸۲
۱۷	تازه‌کند انگوت	۶۷۲	۱۶۵۸۷	-۱۵۹۱۵	۱۰۰۶	۲۰۰۲۳	-۱۹۰۱۷	۱۸۱۷	۲۴۶۰۴	-۲۲۷۸۷	۲۵۴۴	۲۸۳۹۰	-۲۵۸۴۶
۱۸	هیر	۳۰۸۸	۱۵۶۶۵	-۱۲۵۷۷	۳۱۲۱	۱۸۹۱۰	-۱۵۷۸۹	۲۷۰۸	۲۳۲۳۷	-۲۰۵۲۹	۲۵۲۱	۲۶۸۱۳	-۲۴۲۹۲
۱۹	کلور	۳۹۱۱	۱۴۸۴۱	-۱۰۹۳۰	۳۶۶۲	۱۷۹۱۵	-۱۴۲۵۳	۲۸۴۱	۲۲۰۱۴	-۱۹۱۷۳	۲۱۰۵	۲۵۴۰۲	-۲۳۲۹۷
۲۰	رضی	۱۶۰۷	۱۴۰۹۹	-۱۲۴۹۲	۱۷۸۸	۱۷۰۱۹	-۱۵۲۳۱	۱۸۹۵	۲۰۹۱۳	-۱۹۰۱۸	۱۶۱۷	۲۴۱۳۲	-۲۲۵۱۵
۲۱	کورائیم	۱۳۱۹	۱۳۴۲۷	-۱۲۱۰۸	۱۰۳۷	۱۶۲۰۹	-۱۵۱۷۲	۸۵۴	۱۹۹۱۷	-۱۹۰۶۳	۸۵۴	۲۲۹۸۲	-۲۲۱۲۸

مأخذ داده‌ها: مرکز آمار ایران، سرشماری سال‌های ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰

۱۳۹۰ برابر با ۱٫۲۵، ۱٫۱۶، ۱٫۱۷ و ۱٫۲۲ بوده است. یعنی شهر اردبیل در سال ۱۳۶۵ برابر با ۶۲٫۵ درصد، در سال ۱۳۷۵ برابر با ۵۸ درصد، در سال ۱۳۸۵ برابر با ۵۸٫۵ درصد و نهایتاً در سال ۱۳۹۰ برابر با ۶۱ درصد از کل جمعیت شهری استان را در خود داشته است. تغییرات نظام شهری استان در شکل ۲ کاملاً گویا و واضح می‌باشد. توزیع رتبه‌اندازه‌ی جمعیت شهرهای استان از قاعده‌ی رتبه‌اندازه مطابق فرمول تبعیت نمی‌کند و همه‌ی شهرهای استان با جمعیت مطلوب خود فاصله دارند. بررسی نرخ رشد جمعیت شهرهای استان نیز نشان می‌دهد که نرخ رشد جمعیت شهرهای استان برای شهرهایی مانند هیر، هشتجین، کلور، لاهرود، گیوی، رضی، سرعین و عنبران منفی بوده و نشان‌دهنده‌ی مهاجرت جمعیت از این شهر به سایر کانون‌های جمعیتی می‌باشد.

توضیحات

[۱] Jeferson index

[۲] rank-size.

[۳] Herfindal index

منابع

[۱] فرهودی، رحمت الله. زنگنه شهرکی، سعید و ساعد موچشی، رامین. (۱۳۸۸). چگونگی توزیع فضایی جمعیت در نظام شهری ایران طی سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵. مقاله‌های جغرافیای انسانی، شماره‌ی ۶۸، صص: ۵۵-۶۸

[۲] عظیمی، ناصر.(۱۳۸۱). پویش شهرنشینی و مبانی نظام شهری، نشر نیکا. چاپ اول. تهران.

[۳] مرکز آمار ایران (۱۳۹۰) سالنامه‌ی آماری استان اردبیل؛ http://nnt.sci.org.ir/sites/Apps/yearbook/Lists/year_book_req/Item/newifs.aspx

جدول ۳- تغییرات جمعیت شهرهای استان اردبیل

شهر	۱۳۶۵	۱۳۷۵	نرخ رشد ۱۳۷۵-۱۳۶۵	۱۳۸۵	نرخ رشد ۱۳۸۵-۱۳۷۵	۱۳۹۰	نرخ ۱۳۹۰-۱۳۸۵
اردبیل	۲۸۱۹۷۳	۳۴۰۳۸۶	۰٫۰۱۹	۴۱۸۲۶۲	۰٫۰۲۱	۴۸۲۶۳۲	۰٫۰۱۴
اصلاندوز	۲۰۴۲	۲۸۳۸	۰٫۰۳۳	۳۹۷۱	۰٫۰۳۴	۴۵۵۷	۰٫۰۱۴
آبی بیگلو	۳۹۱۰	۴۷۶۵	۰٫۰۲۰	۵۲۴۲	۰٫۰۱۰	۵۹۹۹	۰٫۰۱۳
بیله سوار	۱۰۰۷۸	۱۳۲۵۳	۰٫۰۲۷	۱۴۱۸۰	۰٫۰۰۷	۱۵۱۸۳	۰٫۰۰۷
پارس آباد	۲۹۴۳۸	۶۰۴۸۵	۰٫۰۷۲	۸۲۲۵۶	۰٫۰۳۱	۸۸۹۲۴	۰٫۰۰۸
تازه کند انگوت	۶۷۲	۱۰۰۶	۰٫۰۴۰	۱۸۱۷	۰٫۰۵۹	۲۵۴۴	۰٫۰۳۴
جعفر آباد	۳۹۲۲	۵۸۶۳	۰٫۰۴۰	۷۱۷۸	۰٫۰۲۰	۷۷۰۶	۰٫۰۰۷
خلخال	۲۳۶۴۲	۳۵۶۱۲	۰٫۰۴۱	۳۹۷۵۴	۰٫۰۱۱	۴۱۱۶۵	۰٫۰۰۳
رضی	۱۶۰۷	۱۷۸۸	۰٫۰۱۱	۱۸۹۵	۰٫۰۰۶	۱۶۱۷	-۰٫۰۱۶
سرعین	۳۲۳۸	۳۵۸۳	۰٫۰۱۰	۴۵۹۹	۰٫۰۲۵	۴۴۴۰	-۰٫۰۰۴
عنبران	۵۶۰۴	۴۷۶۰	-۰٫۰۱۶	۶۱۶۱	۰٫۰۲۶	۶۰۸۴	-۰٫۰۰۱
کلور	۳۹۱۱	۳۶۶۲	-۰٫۰۰۷	۲۸۴۱	-۰٫۰۲۵	۲۱۰۵	-۰٫۰۳۰
کورائیم	۱۳۱۹	۱۰۳۷	-۰٫۰۲۴	۸۵۴	-۰٫۰۱۹	۸۵۴	۰٫۰۰۰
گرمی	۱۹۹۴۶	۲۸۱۶۶	۰٫۰۳۵	۲۸۹۳۲	۰٫۰۰۳	۲۸۹۵۳	۰٫۰۰۰
گیوی	۶۱۲۱	۶۸۰۵	۰٫۰۱۱	۷۲۶۱	۰٫۰۰۶	۷۱۵۸	-۰٫۰۰۱
لاهرود	۴۹۷۷	۳۸۷۴	-۰٫۰۲۵	۲۹۷۱	-۰٫۰۲۷	۲۵۸۳	-۰٫۰۱۴
مشکین شهر	۳۲۴۵۹	۴۹۷۸۷	۰٫۰۴۳	۶۳۶۵۵	۰٫۰۲۵	۶۶۸۸۳	۰٫۰۰۵
نمین	۵۱۳۸	۷۸۵۲	۰٫۰۴۲	۱۰۴۵۶	۰٫۰۲۹	۱۱۹۶۳	۰٫۰۱۳
نیر	۴۴۴۹	۵۰۹۱	۰٫۰۱۳	۵۴۶۰	۰٫۰۰۷	۵۸۲۰	۰٫۰۰۶
هشتجین	۴۰۰۱	۵۰۶۵	۰٫۰۲۴	۵۱۴۵	۰٫۰۰۲	۴۵۷۸	-۰٫۰۱۲
هیر	۳۰۸۸	۳۱۲۱	۰٫۰۰۱	۲۷۰۸	-۰٫۰۱۴	۲۵۲۱	-۰٫۰۰۷

پراکندگی عمودی جمعیت ایران در سال ۱۳۹۰

الهام فتحی

مقدمه

در استقرار و بازتوزیع جمعیت هر سرزمینی، عوامل جغرافیایی متعددی مؤثر هستند. از جمله این عوامل ارتفاع یا پراکندگی عمودی جمعیت است. منظور از پراکندگی عمودی جمعیت، استقرار جمعیت در مناطق جغرافیایی مختلف برحسب اختلاف از سطح دریا می‌باشد. بررسی‌ها نشان می‌دهد در سطح جهانی تعداد و تراکم جمعیت با افزایش ارتفاع کاهش می‌یابد. این پدیده یک مشکل مهم در استفاده و بهره‌برداری از مناطق مرتفع جغرافیایی و عدم سازش و انطباق انسان‌ها با چنین محیط‌هایی می‌باشد. ظاهراً ۵۶/۲ درصد از جمعیت جهان در ارتفاعی بین صفر تا ۲۰۰ متر زندگی می‌کنند و این فضا فقط ۲۷/۸ درصد کل سطح خشکی‌ها را تشکیل می‌دهد (پایگاه ملی داده‌های علوم زمین).
کاهش زیادفشار جو و در نتیجه کمی اکسیژن در ارتفاعات زیاد، برای زیست بشر خطرناک می‌باشد. بنا بر این عامل ارتفاع خود به تنهایی یک حد نهایی طبیعی برای سکونت انسان‌ها به‌وجود می‌آورد.

پراکندگی عمودی در کلان‌شهرهای ایران

مطالعات در ایران نشان می‌دهد از ۸ شهر پرجمعیت کشور (شهرهای دارای بیش از یک میلیون نفر جمعیت) ۷ شهر پرجمعیت کشور در ارتفاعی بین ۹۴۰ تا ۱۵۷۰ متر مستقر شده‌اند و بیش از یک‌سوم جمعیت شهری کشور (۳۶/۲ درصد) را درون خود جای داده‌اند. در این میان شهر اصفهان مرتفع‌ترین کلان‌شهر کشور بوده و از نظر تعداد جمعیت در مرتبه‌ی سوم قرار گرفته است. در مقابل شهر اهواز با ارتفاع ۱۸ متر از سطح دریا نیز کم‌ارتفاع‌ترین کلان‌شهر ایران بوده و رتبه‌ی هفتم جمعیتی را به خود تخصیص داده است (جدول ۱).

پراکندگی عمودی در مراکز استان‌های ایران

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰ جمعیت کل کشور برابر ۷۵۱۴۹۶۶۹ نفر بود که از این تعداد ۵۳۶۴۶۶۶۱ نفر در مناطق شهری کشور ساکن بودند. بر این اساس حدود ۳۸ درصد جمعیت کل کشور و نیز بیش از نیمی از جمعیت شهری کشور (حدود ۵۳ درصد) در مراکز استان‌ها مستقر بوده‌اند.
جدول ۲ شهرهای مرکز استان‌ها برحسب جمعیت سرشماری ۱۳۹۰ و ارتفاع هریک از آن‌ها را از سطح دریا نشان می‌دهد. بر اساس این جدول می‌توان چنین استنباط نمود که بیش از ۷۷ درصد از مراکز استان‌های کشور در ارتفاع بالاتر از ۱۰۰۰ متر از سطح دریا قرار گرفته‌اند. در مقابل شهرهای رشت، بوشهر، بندرعباس و اهواز به ترتیب در ارتفاعات ۷-، ۰، ۹ و ۱۸ متر اختلاف از سطح دریا قرار گرفته‌اند که در مجموع ۴/۳ درصد از جمعیت مراکز استان‌ها و ۲/۲ درصد از کل جمعیت شهرنشین را درون خود جای داده‌اند. همچنین از ۳۱ استان کشور مرکز ۲۵ استان در ارتفاعی بالاتر از ۹۴۰ متر قرار گرفته‌اند (شکل ۱). در مجموع ۲۵ استان مذکور، بیش از ۴۳ درصد از جمعیت شهری کشور و بیش از ۸۹ درصد جمعیت مراکز استان را درون خود جای داده‌اند.
نتیجه آن که در مناطق گرم و خشک مثل اغلب نقاط ایران، نواحی کوهپایه‌ای از امتیازات بیش‌تری نسبت به دشت برخوردار می‌باشند و

الهام فتحی کارشناس ارشد جمعیت شناسی و رئیس گروه آمارهای جمعیت و سلامت دفتر آمارهای جمعیت، نیروی کار و سرشماری مرکز آمار ایران است.

جدول۱- هشت شهر پرجمعیت کشور در سال ۱۳۹۰ و ارتفاع هریک از سطح دریا

رتبه در کشور	نام شهر	استان	جمعیت	رتبه در استان	ارتفاع از سطح دریا
۱	تهران	تهران	۸۱۵۴۰۵۱	۱	۱۳۶۸
۲	مشهد	خراسان رضوی	۲۷۶۶۲۵۸	۱	۱۰۶۵
۳	اصفهان	اصفهان	۱۷۵۶۱۲۶	۱	۱۵۷۰
۴	تبریز	آذربایجان شرقی	۱۶۱۴۶۲۶	۱	۱۳۴۵
۵	کرج	البرز	۱۴۹۴۹۹۸	۱	۱۳۸۰
۶	شیراز	فارس	۱۴۶۰۶۶۵	۱	۱۵۱۹
۷	اهواز	خوزستان	۱۱۱۲۰۲۱	۱	۱۸
۸	قم	قم	۱۰۷۴۰۳۶	۱	۹۴۰
کل جمعیت			۷۸۱,۴۳۲,۱۹		

شاید به همین دلیل است که بیش‌تر شهرهای بزرگ ایران در نواحی کوهپایه‌ای رشد و توسعه یافته‌اند تا شهرهایی که در نواحی جلگه‌ای استقرار دارند.

نتیجه‌گیری

از ۸ شهر کلان کشور ۷ کلان‌شهر در ارتفاعی بین ۹۴۰ تا ۱۵۷۰ متر مستقر شده و نزدیک به یک‌چهارم جمعیت شهری کشور را درون خود جای داده‌اند.

بیش از ۷۷ درصد از مراکز استان‌های کشور در ارتفاع بالاتر از ۱۰۰۰ متر از سطح دریا قرار گرفته‌اند.

بیش از ۴۳ درصد از جمعیت شهری کشور و بیش از ۸۹ درصد جمعیت مراکز استان‌ها در ارتفاعی بالاتر از ۹۴۰ از سطح دریا، زندگی می‌کنند.

مطالعات نشان داد در اغلب نقاط ایران، نواحی کوهپایه‌ای از امتیازات بیش‌تری نسبت به دشت برخوردار می‌باشند و شاید به همین دلیل است که بیش‌تر شهرهای بزرگ ایران، در نواحی کوهپایه‌ای رشد و توسعه یافته‌اند تا شهرهایی که در نواحی جلگه‌ای استقرار دارند.

منابع

[۱] مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰

[۲] پایگاه ملی داده‌های علوم زمین به آدرس اینترنتی
http://www.ngdir.ir/geoportalinfo/PSubjectInfoDetail.asp?PID=۴۳۸&index=۱۵

[۳] پایگاه بین‌المللی مختصات و ارتفاع به آدرس اینترنتی
/۴http://www.fallingrain.com/world/IR/۰

شکل۱- مراکز استان‌های کشور برحسب ارتفاع از سطح دریا

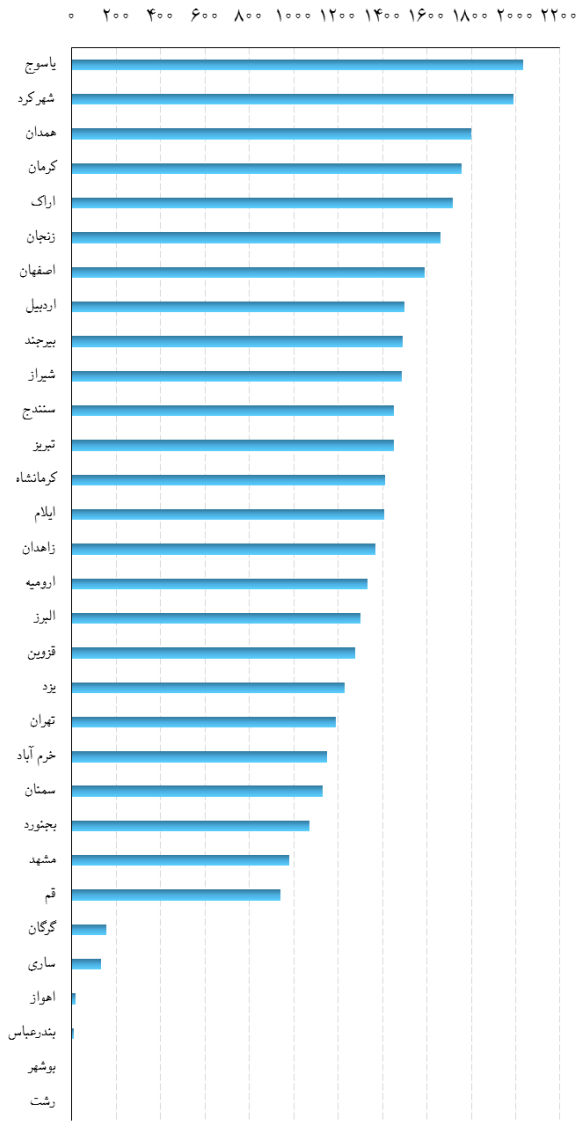

مأخذ داده‌ها: پایگاه بین‌المللی مختصات و ارتفاع

جدول۲- شهرهای مرکز استان برحسب جمعیت و ارتفاع از سطح دریا

ردیف	نام استان	نام شهرمرکز استان	جمعیت*	ارتفاع از سطح دریا**
۱	آذربایجان شرقی	تبریز	۱۴۹۴۹۹۸	۱۴۵۰
۲	آذربایجان غربی	ارومیه	۶۶۷۴۹۹	۱۳۳۲
۳	اردبیل	اردبیل	۴۸۲۶۳۲	۱۵۰۰
۴	اصفهان	اصفهان	۱۷۵۶۱۲۶	۱۵۹۰
۵	کرج	البرز	۱۶۱۴۶۲۶	۱۳۰۰
۶	ایلام	ایلام	۱۷۲۲۱۳	۱۴۰۹
۷	بوشهر	بوشهر	۱۹۵۲۲۲	۰
۸	تهران	تهران	۸۱۵۴۰۵۱	۱۱۹۰
۹	چهارمحال و بختیاری	شهر کرد	۱۵۹۷۷۵	۱۹۹۱
۱۰	خراسان جنوبی	بیرجند	۱۷۸۰۲۰	۱۴۹۱
۱۱	خراسان رضوی	مشهد	۲۷۶۶۲۵۸	۹۷۹
۱۲	خراسان شمالی	بجنورد	۱۹۹۷۹۱	۱۰۷۰
۱۳	خوزستان	اهواز	۱۱۱۲۰۲۱	۱۸
۱۴	زنجان	زنجان	۳۸۶۸۵۱	۱۶۶۳
۱۵	سمنان	سمنان	۱۵۳۶۸۰	۱۱۳۰
۱۶	سیستان وبلوچستان	زاهدان	۵۶۰۷۲۵	۱۳۶۹
۱۷	فارس	شیراز	۱۴۶۰۶۶۵	۱۴۸۶
۱۸	قزوین	قزوین	۳۸۱۵۹۸	۱۲۷۸
۱۹	قم	قم	۱۰۷۴۰۳۶	۹۴۰
۲۰	کردستان	سنندج	۳۷۳۹۸۷	۱۴۵۱
۲۱	کرمان	کرمان	۵۳۴۴۴۱	۱۷۵۵
۲۲	کرمانشاه	کرمانشاه	۸۵۱۴۰۵	۱۴۱۰
۲۳	کهگیلویه و بویراحمد	یاسوج	۱۰۸۵۰۵	۲۰۳۵
۲۴	گلستان	گرگان	۳۲۹۵۳۶	۱۵۵
۲۵	گیلان	رشت	۶۳۹۹۵۱	-۷
۲۶	لرستان	خرم آباد	۳۴۸۲۱۶	۱۱۴۸
۲۷	مازندران	ساری	۲۹۶۴۱۷	۱۳۲
۲۸	مرکزی	اراک	۴۸۴۲۱۲	۱۷۱۸
۲۹	هرمزگان	بندرعباس	۴۳۵۷۵۱	۹
۳۰	همدان	همدان	۵۲۵۷۹۴	۱۸۰۰
۳۱	یزد	یزد	۴۸۶۱۵۲	۱۲۳۰
جمع			۲۸۳۸۵۱۵۴	

*مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰

**پایگاه بین‌المللی مختصات و ارتفاع

سود جمعیتی: مفهوم و ابعاد

محمد شیری

مقدمه

تأثیر تغییرات ساختار جمعیت در پیامدهای اقتصادی و اجتماعی زمینه را برای مطالعه‌ی پیوند بین جمعیت و توسعه فراهم ساخته است. بسیاری از تحقیقات جمعیت‌شناختی بر تعیین‌پذیری تغییرات جمعیت از ساختار اقتصادی و اجتماعی تأکید داشته و این امر همواره با ظهور حوزه‌های جدید پژوهشی توسعه یافته است. مطالعه‌ی تأثیر ساختار جمعیت در پیامدهای اقتصادی و اجتماعی به سبب اهمیت آن در سیاست‌گذاری‌های کلان اجتماعی و اقتصادی در دهه‌های اخیر در کانون توجه محققان و سیاست‌گذاران قرار گرفته است. از این حیث می‌توان به مطالعه‌ی تأثیر ساختار سنی بر سیستم‌های تأمین اجتماعی و نظام بازنشستگی، پیامدهای اجتماعی اقتصادی، وضعیت سلامت، پدیده‌ی سالمندی جمعیت، گشتاور جمعیتی و نیازمندی‌های تحصیل و آموزش اشاره داشت. در حوزه‌ی مطالعاتی میان‌رشته‌ای اقتصاد و جمعیت، پدیده‌ی سود جمعیتی[1] به مثابه‌ی یکی از پیامدهای بالقوه‌ی اقتصادی تحولات جمعیت و گذار ساختار سنی از اهمیت بالایی برخوردار بوده است. هدف این مقاله این است که با ارایه‌ی تعریفی از مفهوم سود جمعیتی، ابعاد تحقق سود جمعیتی را مورد مطالعه قرار دهد.

سود جمعیتی چیست ؟

در یک تعریف ساده، سود جمعیتی به رشد اقتصادی تسریع‌یافته‌ای اطلاق می‌شود که در نتیجه‌ی گذار مرگ و میر، باروری و به تبع آن، گذار ساختار سنی ایجاد شده باشد. در بستر گذار جمعیتی، با کاهش مرگ و میر و باروری، میزان رشد جمعیت کاهش یافته و یک تعادل نهایی در تغییرات رشد جمعیت شکل می‌گیرد. شکل‌گیری هماغازان بیش‌زایی موالید یکی از نتایج گذار جمعیتی در کشورهایی است که این پدیده‌ی جمعیتی را تجربه نموده‌اند. بخش تکمله‌ی گذار جمعیت (گذار ساختار سنی) زمانی آغاز می‌شود که جمعیت هماغازان بیش‌زایی موالید[2] در گذر زمان، زمینه را برای افزایش جمعیت در یک گروه سنی فراهم می‌سازد. به عبارت دیگر، با انتقال جمعیت این هماغازان به دوره‌ی کودکی، فاز اول گذار سنی یعنی فاز کودکی شکل می‌گیرد. در تداوم این روند، با انتقال این هماغازان به دوره‌ی جوانی، فاز جوانی و با انتقال به سنین میانسالی فاز سوم یعنی فاز بلوغ یا میانسالی رخ می‌دهد. در نهایت با انتقال جمعیت این هماغازان به سنین بالاتر از ۶۵ سال زمینه برای فاز نهایی یعنی فاز سالخوردگی جمعیت فراهم می‌گردد.

گذار ساختار سنی به فاز جوانی و میانسالی زمانی است که زیرساخت جمعیتی از طریق افزایش تعداد جمعیت در سن فعالیت در تسریع رشد اقتصادی فراهم می‌گردد. شکل‌گیری این وضعیت در ادبیات جمعیتی تحت عنوان‌های «پنجره‌ی جمعیتی»، «پنجره‌ی فرصت»، «امتیاز جمعیتی»، «هدیه‌ی جمعیتی» و «سود جمعیتی» مطرح می‌گردد. بهره‌گیری از این پتانسیل جمعیتی در راستای رشد اقتصادی «سود جمعیتی» را منجر می‌گردد. در ادبیات نظری و پژوهشی سود جمعیتی، دو مفهوم «سود جمعیتی اول»[3] و «سود جمعیتی دوم»[4] به منظور نشان‌دادن نقش ساختار سنی در رشد اقتصادی در مراحل مختلف گذار سنی، مطرح می‌گردد. در سود جمعیتی اول، ابعاد رشد اقتصادی منتج‌شده از گذار ساختار سنی به فاز جوانی و میانسالی مطرح است که

محمد شیری دکترای جمعیت‌شناسی و مدیر گروه پژوهشی پردازش داده و اطلاع‌رسانی پژوهشکده‌ی آمار است.

در این مقاله بدان پرداخته شده است. سود جمعیتی دوم به چگونگی تحقق انباشت ثروت در نتیجه‌ی گذار ساختار سنی به فاز سالخوردگی و یا همان سالمندی جمعیت است. به عبارت دیگر، در سود جمعیت دوم، ابعاد انتقال و انباشت ثروت در نتیجه‌ی استقرار دوره‌ی سالخوردگی جمعیت اشاره دارد.

◉ چرخه‌ی زندگی اقتصادی

یکی از مهم‌ترین بسترهای تحقق سود جمعیتی، نقش گذار ساختار سنی جمعیت در تحولات درامد، مصرف و پس‌انداز است. مکانیزم تأثیرگذاری تغییرات ساختار سنی در تحولات مصرف، درامد و پس‌انداز را نظریه‌ی چرخه‌ی زندگی اقتصادی مودیگلیانی(۱۹۸۶) ارایه می‌کند. مودیگلیانی در مدل چرخه‌ی زندگی اقتصادی مطرح می‌کند که جریان درامدی یک فرد در ابتدا و اواخر عمر نسبتاً پایین و کم مقدار است. از طرف دیگر، این فرد می‌تواند انتظار داشته باشد که سطوح مصرفی وی در تمام دوران عمر ثابت یا اینکه روند خفیف افزایشی داشته باشد. این مدل بیان می‌دارد که در سال‌های اولیه‌ی زندگی، فرد وام‌گیرنده‌ی خالصی است و در سال‌های میانی عمر مقداری از درامد را پس‌انداز می‌کند تا بدهی‌های قبلی خود را تأدیه نموده و مقداری را هم به دوران کهولت و پیری اختصاص دهد و در سال‌های اواخر عمر، فرد پس‌انداز منفی دارد. بدین ترتیب، باتوجه به الگوی چرخه‌ی زندگی اقتصادی، تغییرات ساختار سنی یک کشور ممکن است شرایط اقتصادی متفاوتی را ایجاد کند، بسته به اینکه کدام گروه، کودکان، بزرگسالان یا سالمندان سهم و رشد غالب جمعیتی را دارند. مدل چرخه‌ی زندگی اقتصادی مودیگلیانی در شکل ۱ نشان داده شده است.

در شکل ۱ منحنی y نشان‌دهنده‌ی درامد و خط c نشان‌دهنده‌ی میزان مصرف است که رابطه‌ی این دو متغیر در قالب سن (محور افقی) مورد بررسی قرار می‌گیرد. شکل ۱ مبین این امر است که، رفتار اقتصادی

شکل ۱- مدل چرخه اقتصادی مودیگلیانی

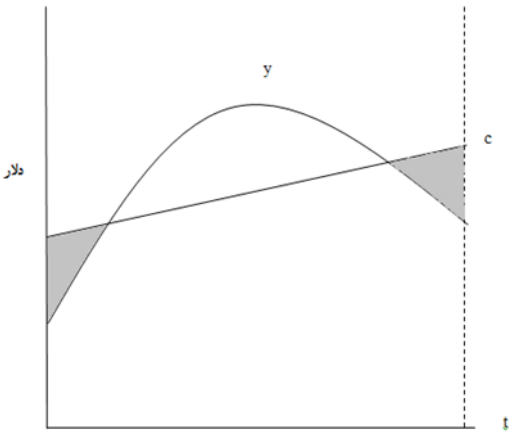

افراد به مرحله و جایگاه آن‌ها در چرخه‌ی زندگی بسیار وابسته است؛ در شرایطی که نسبت زیادی از جمعیت را افراد وابسته (کودک و سالمند) تشکیل می‌دهد، معمولاً محدودیت‌هایی برای رشد و توسعه‌ی اقتصادی فراهم می‌شود. زیرا نسبت قابل توجهی از منابع بایستی به رفع نیازهای آن‌ها اختصاص یابد. در مقابل، داشتن یک نسبت بزرگ‌تر از جمعیت در سنین کار می‌تواند محرک رشد اقتصادی باشد، زیرا درامد و انباشت سرمایه در این شرایط افزایش می‌یابد. بر این اساس تغییرات در ساختار سنی تأثیر عمده‌ای بر رشد و توسعه‌ی اقتصادی دارد.

◉ عرضه‌ی نیروی کار

افزایش عرضه‌ی نیروی کار[5] در نتیجه‌ی گذار ساختار سنی به جوانی و میانسالی و افزایش جمعیت در سنین فعالیت (۱۵-۶۴) یکی از مهم‌ترین مکانیزم‌های تأثیرگذاری ساختار جمعیت در تحقق سود جمعیتی است. به عبارت دیگر، به تبع افزایش جمعیت در سنین فعالیت، عرضه‌ی نیروی کار نیز افزایش می‌یابد. تأثیر تحولات ساختار سنی در عرضه‌ی نیروی کار و در نهایت در رشد اقتصادی با ارتباط مستقیم افزایش نیروی کار و تولید ناخالص داخلی کاملاً قابل درک است. افزایش عرضه‌ی نیروی کار حتی در صورتی که تولید و بازده نیروی کار بدون تغییر باقی بماند، موجب افزایش درامد سرانه می‌شود. این تأثیرگذاری عمدتاً بخاطر رابطه‌ی جبری بین تولید سرانه و تولید به ازای هر نیروی کار است.

همچنان که اشاره شد، تحولات ساختار سنی سبب افزایش عرضه‌ی بیش‌تر نیروی کار می‌گردد. این امر به نوبه‌ی خود سبب افزایش عرضه‌ی نیروی کار زنان می‌گردد. در ادبیات‌های پژوهشی جمعیت‌شناختی، از تلاش زنان برای کاهش هزینه‌ی فرصت از طریق کاهش باروری به‌عنوان مکانیزم‌هایی یاد می‌شود که در افزایش عرضه‌ی نیروی کار زنان تأثیر پراهمیتی داشته باشد.

◉ پس‌انداز و سرمایه‌گذاری

با تکیه بر نظریه‌ی چرخه‌ی زندگی مودیگلیانی، افزایش سهم جمعیت در سنین فعالیت، به دلیل ساختار درامدی این گروه سنی در چرخه‌ی زندگی، پتانسیل اساسی را برای افزایش درامد کل جمعیت و پس‌انداز فراهم می‌سازد. از سوی دیگر، تلاش برای ایجاد بسترهای لازم برای سرمایه‌گذاری و جذب پس‌اندازهای ایجاد شده، بدون شک رشد اقتصادی قابل توجهی را در پی خواهد داشت. بنا بر این می‌توان گفت که تغییرات ساختار سنی جمعیت به شکل بالقوه شرایط را برای رشد و توسعه فراهم خواهد کرد. در صورتی که سایر شرایط و امکانات مکمل (مانند پس‌انداز مناسب و سرمایه گذاری کافی) برای استفاده از این ساختار مناسب جمعیت (افزایش اشتغال) فراهم گردد، امکان رشد و

توسعه‌ی اقتصادی فراهم خواهد شد.

◉ توسعه‌ی سرمایه‌ی انسانی

نگاهی بر مدل‌های رشد اقتصادی درون‌زا نشان می‌دهد که عوامل سرمایه و فناوری در کنار ساز و کارهای درونی یک اقتصاد (همانند آموزش، سطح مناسبی از علم و مهارت، پژوهش و ...) در رشد اقتصادی نقش دارند. بر اساس این نظریه، رشد اقتصادی در نتیجه‌ی مجموعه‌ای از ساز و کارها اتفاق می‌افتد که در این مجموعه غیر از عوامل اولیه‌ی تابع تولید، متغیرهای دیگری نیز دخیل هستند. سرمایه‌ی انسانی به مثابه‌ی یکی از عوامل انکار ناپذیر در جریان رشد و توسعه‌ی کشورها به حساب می‌آید و از آنجا که سرمایه‌ی انسانی ماهر پیش‌نیاز توسعه است، سرعت و آهنگ توسعه به کمیت و کیفیت نیروهای کارآمد آن بستگی دارد. بسیاری از ادبیات نظری و پژوهشی که بر نقش گذار جمعیتی بر ایجاد بسترهای سود جمعیتی تأکید دارند، توسعه‌ی سرمایه‌ی انسانی را یکی از مهم‌ترین پیامدهای گذار جمعیت می‌دانند. یکی از مهم‌ترین مکانیزم‌های تأثیرگذاری تغییرات ساختار سنی، سرمایه‌گذاری بیش‌تر در کیفیت تربیت و آموزش فرزندان به واسطه‌ی کاهش باروری و تعداد فرزندان است. خانواده‌های با بعد کوچک از مهم‌ترین ویژگی‌های هماغازان بیش‌زایی موالید به‌عنوان نیروی محرکه‌ی گذار ساختار سنی و تحقق سود جمعیتی است. این ویژگی مهم به خانواده‌های این هماغازان این امکان را می‌دهد تا به طور برنامه‌ریزی‌شده در راستای تربیت و آموزش کارآمد فرزند خود گام بردارند. بنا بر این، یکی از مهم‌ترین پیامدهای مثبت گذار ساختار سنی می‌تواند از طریق این مکانیزم در بلندمدت شکل بگیرد.

◉ نتیجه‌گیری

جمعیت و مؤلفه‌های پویایی آن همواره یکی از تأثیرگذارترین عوامل در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اقتصادی مطرح بوده است. یکی از مهم‌ترین پیامدهای اقتصادی و اجتماعی تحولات ساختار سنی جمعیت باز شدن پنجره‌ی جمعیتی و ایجاد زمینه‌های لازم برای تحقق سود جمعیتی است. در این مقاله سعی شد تا خلاصه‌ای از مفهوم سود جمعیتی و ابعاد آن اشاره گردد. آنچه که بایستی در مطالعات سود جمعیتی مطمح نظر قرار گیرد، اعمال سیاست‌های بهینه و کارآمد در استفاده از پتانسیل ایجاد شده در دوره‌ی باز شدن پنجره‌ی جمعیتی است. از این‌رو، تحولات ساختار سنی جمعیت در صورتی که با تکیه بر سیاست‌های توسعه‌ای مفید و برنامه‌ریزی‌شده در حوزه‌ی اشتغال و آموزش توأم نباشد چه بسا که تبدیل به تهدید گردد. بنا بر این، یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش‌روی تحقق سود جمعیتی، عدم برخورداری از سیاست‌های منسجم در مواجهه با موهبات بهره‌مندی از پتانسیل پنجره جمعیتی است.

توضیحات

[1] demographic dividend
[2] baby boomer cohort
[3] first demographic dividend
[4] second demographic dividend
[5] labour supply

منابع

[1] Bloom, D. E., D. Canning, and J. Sevilla (2003). *The Demographic Dividend: A New Perspective on the Economic Consequences of Population Change*, Population Matters Monograph MR-1274, RAND, Santa Monica.

[2] Bloom, D., D. Canning, and P. Malaney. 2000. "*Demographic Change and Economic Growth in Asia*" Population and Development Review 26 (Suppl.): 257–290.

اندازه‌گیری مهاجرت خارجی در استرالیا: الگویی برای ایران

داوود عباسی

مقدمه

مهاجرت خارجی، در کنار باروری و مرگ و میر یکی از مؤلفه‌های اصلی و اساسی در تغییرات جمعیتی یک کشور یا منطقه می‌باشد. این عامل، در کشورهایی که به دلایلی در معرض جریان‌های مهاجرتی می‌باشند نقش برجسته و مهمی را داراست. در حال حاضر اطلاع مهاجران خارجی در نظام آمارهای رسمی ایران جای خالی چشمگیری دارد. علاوه بر نبود هیچ آمارگیری نمونه‌ای از مهاجرت که با دقت آماری قابل قبولی جمعیت مهاجران خارجی را در کشور براورد نماید، هیچ نظام آماری ثبتی نیز با هدف ثبت و اندازه‌گیری دقیق مهاجران واردشده به کشور و یا خارج‌شده از آن وجود ندارد. در حال حاضر تنها منبع اطلاع از مهاجران خارجی، به سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن کشور منحصر می‌شود.

اما سرشماری نیز قادر به اندازه‌گیری مهاجرانی که از کشور خارج شده‌اند، نمی‌باشد. در مورد مهاجران واردشده هم، سرشماری‌های ایران در چارچوب اصول و قراردادهای خود بر آخرین جابه‌جایی فرد مهاجر تأکید دارند و کلیه‌ی اطلاعات مربوط به مهاجرت – از جمله مبدأ آن–بر اساس آخرین جابه‌جایی فرد مهاجر تولید و منتشر می‌شوند. با چنین نگرشی، مهاجران واردشده از خارج، در صورتی که پس از ورود به کشور حتی فقط یک جابه‌جایی داشته باشند از دید سرشماری در شمار مهاجران داخلی منظور شده و منشأ خارجی آنان از نظر پنهان می‌ماند. بنا بر این، آنچه که معمولاً در سرشماری‌ها تحت عنوان «مهاجران واردشده از خارج» گزارش می‌شود تنها بخش محدود و شاید کوچکی از این مهاجران است.

این مقدمات ما را به این حقیقت آگاه می‌کند که اطلاع متقن و درست و کاملی از مهاجران خارجی نه در سرشماری و نه حتی در کل نظام آماری کشور وجود ندارد. در واقع مهاجرت خارجی یکی از حلقه‌های مفقوده در نظام آماری کشور می‌باشد. از این روست که در پیش‌بینی‌هایی که از تغییرات جمعیت ایران صورت می‌پذیرد، نقش عامل مهاجرت، به سبب ناآگاهی از آن، ناچیز یا قابل اغماض فرض می‌شود.[1]

اصلاح این وضعیت و تولید آمار مهاجران خارجی تنها با استقرار یک نظام آمار ثبتی ممکن است. سرشماری و آمارهای نمونه‌ای به دلیل ویژگی‌ها و محدودیت‌های خاص خود، به اندازه‌ی آمارهای ثبتی برای این منظور توانمند نیستند. در این راستا اولین گام مطالعه‌ی تجربه‌ی کشورهایی است که در این زمینه فعال بوده و در به کارگیری روش‌های ثبت و اندازه‌گیری مهاجران از سابقه‌ی طولانی و تجربه‌ی کافی برخوردارند. کشور استرالیا در این مورد کشوری است که به دلیل واقع‌بودن در معرض جریان‌های مهاجرتی و نیز روش‌های خاصی که در براورد سالانه‌ی جمعیت به کار می‌برد، قابل مطالعه است. این مقاله نگاهی دارد بر روش ثبت مهاجران خارجی و براورد خالص مهاجران خارجی در این کشور. در این مطالعه به اطلاعات موجود در پایگاه اداره‌ی آمار استرالیا (ABS)[2] استناد شده است.

گردش کار براورد خالص مهاجرت

اطلاعات اولیه‌ی مربوط به مهاجرین خارجی در استرالیا از سه منبع تأمین می‌شوند: «کارت‌های سفر»، داده‌های به دست آمده از «گذرنامه‌ها» و «روادیدها». داده‌های این سه منبع توسط «دپارتمان

داوود عباسی کارشناس سرشماری دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری مرکز آمار ایران است.

مهاجرت و مرزبانی» [3](DIBP) جمع‌آوری و تألیف و تنظیم شده و در قالب «رکوردهای جابه‌جایی» [4] در «سامانه‌ی پردازشگر مسافرت و مهاجرت» [5] ذخیره می‌شود. رکوردهای ورود و رکوردهای خروج برای هر مسافر با یکدیگر پیوند شده و مجموعه‌ی این رکوردها هر ماهه در اختیار اداره‌ی آمار استرالیا ABS قرار گرفته و در سیستم OAD [6] پردازش می‌شود. این فرایند در شکل ۴ ترسیم شده است.

اطلاعات مهم روی کارت‌های سفر رایج عبارتند از نام و نام خانوادگی، شماره‌ی گذرنامه، شماره‌ی پرواز یا نام کشتی، آدرس و مدتی که فرد قصد اقامت در استرالیا را دارد (برای مسافران واردشده)، شغل، ملیت، تاریخ تولد، کشور مبدأ حرکت (برای مسافران واردشده) یا کشور مقصد (برای مسافران خارج‌شده) و تفکیک مسافران به سه گروه:

الف) مهاجران دائم؛

ب) دیدارکنندگان و مسافران موقت؛

ج) افراد مقیم استرالیا که از خارج کشور مراجعت می‌کنند.

در گروه ب برای مسافران واردشده مدت اقامتِ مورد نظر، علت مسافرت و کشور محل زندگی و برای مسافران خارج‌شده‌ی کشور هدف و مدت اقامتِ مورد نظر در آن کشور نیز پرسیده می‌شود. در گروه ج نیز نام کشور مبدأ حرکت پرسیده می‌شود.

از ژوئیه ۲۰۰۱ دپارتمان فوق، سیستمی را برای پردازش کارت‌های سفر به خدمت گرفته است که مبتنی بر تصویربرداری الکترونیکی کارت‌های سفر و قرائت هوشمند نویسه‌ها [7] برای استخراج اطلاعات مندرج در این کارت‌ها می‌باشد. استفاده از این تکنولوژی پیشرفت‌های بسیاری را در پردازش اطلاعات کارت‌های سفر به ویژه در زمینه‌ی داده‌های گمشده به ارمغان آورده است.

◉ تغییر روش اندازه‌گیری خالص مهاجرت

ژوئیه سال ۲۰۰۶ نقطه‌ی عطفی در تاریخچه‌ی روش اندازه‌گیری مهاجرت است. تا پیش از این تاریخ قاعده‌ی مورد استفاده برای تشخیص و تفکیک مهاجران از غیر مهاجران قاعده‌ی «۱۲ ماه از ۱۲ ماه» بود. طبق این قاعده کسانی به‌عنوان مهاجر شناخته می‌شدند که به مدت ۱۲ ماه پیوسته و یا بیش‌تر در استرالیا اقامت یا غیبت داشته باشند (به ترتیب برای مهاجران واردشده به داخل و مهاجران رفته به خارج). در این صورت مهاجران واردشده به حساب جمعیت مقیم افزوده‌شده و مهاجران خارج‌شده از جمعیت مقیم این کشور کسر می‌شدند. اما در تاریخ یادشده این قاعده تغییر کرد و پس از آن افرادی به‌عنوان مهاجر شناخته می‌شوند که در طول یک دوره‌ی ۱۶ ماهه، در مجموع حداقل ۱۲ ماه در استرالیا اقامت یا از آن غیبت داشته باشند. این دوره‌ی ۱۲ ماهه لازم نیست پیوسته باشد و افراد می‌توانند به دفعات از استرالیا خارج یا به آن وارد شده باشند اما باید مجموع دوره‌های اقامت در استرالیا (برای مهاجران واردشده) و یا غیبت از آن (برای مهاجران خارج‌شده) حداقل ۱۲ ماه باشد.

دلیل این تغییر روش آن بود که بررسی‌هایی که بر روی رشد جمعیت استرالیا در سال‌های ۱۹۹۶-۲۰۰۱ نشان داد که در صورت تکیه بر ملاک ۱۲ ماه پیوسته، بسیاری از افرادی که سفرهای متعدد دارند و دوره‌ی اقامت یا غیبت آنان با این سفرها به پاره‌های کوچک‌تر تقسیم می‌شود ممکن است به خطا به‌عنوان افراد غیر مهاجر طبقه‌بندی شوند. این نکته بر محاسبه‌ی تعداد خالص مهاجران اثر گذارده و براورد جمعیت مقیم استرالیا را دچار خطا می‌سازد. به‌عنوان مثالی در این زمینه می‌توان

شکل۴- گردش کار براورد خالص مهاجران خارجی (با تلخیص)

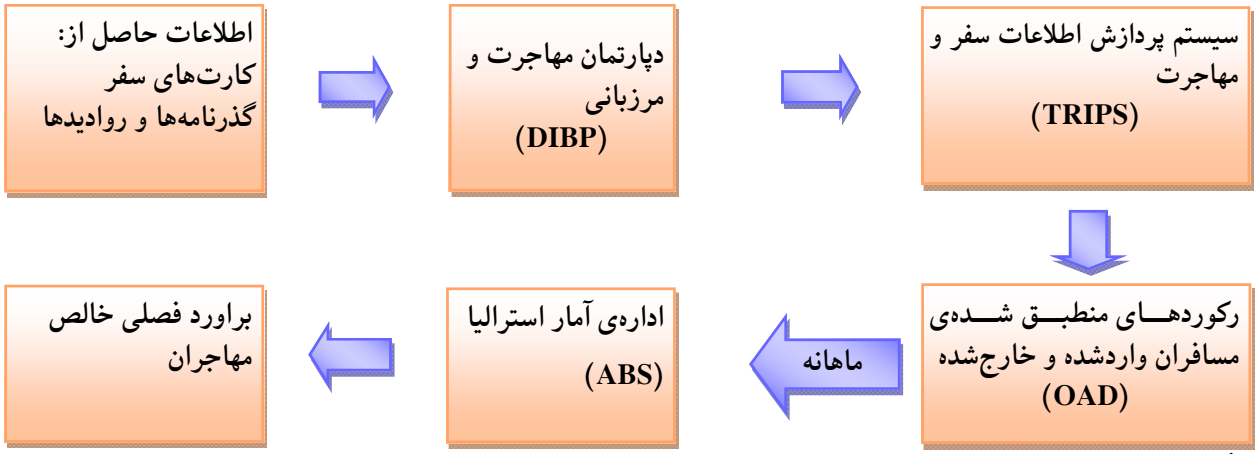

مأخذ داده‌ها: Migration, P16-17

به دانشجویانی اشاره کرد که از دیگر کشورها به استرالیا مهاجرت کرده و در این کشور تحصیل می‌کنند. محل اقامت معمولی این افراد کشور استرالیاست و باید قاعدتاً به‌عنوان مهاجران واردشده به این کشور و بخشی از جمعیت آن شمارش شوند. حال اگر این دانشجویان در طول یک سال فقط یک یا دو بار به دلایل مختلف شخصی یا اداری و برای مدتی کوتاه به کشور مبدأ رفته و دوباره به استرالیا مراجعت کنند، دوره‌ی اقامت آن‌ها به دو یا چند دوره‌ی کم‌تر از ۱۲ ماه شکسته می‌شود و اگر «پیوستگی در اقامت (یا غیبت)» ملاک باشد این گونه افراد از زمره‌ی مهاجران خارج خواهند شد.

◉ جابه‌جایی در طبقات[۸]

اداره‌ی آمار استرالیا «جابه‌جایی‌ها»[۹] را به گروه‌های زیر تقسیم می‌کند:

- جابه‌جایی‌های دائمی
- جابه‌جایی‌های بلندمدت–که در آن‌ها طول مدت اقامت (و یا غیبت) حداقل یک‌سال است.
- جابه‌جایی‌های کوتاه‌مدت–که در آن‌ها طول مدت اقامت (و یا غیبت) کم‌تر از یک‌سال است.[۱۰]

مدت اقامت در (و یا غیبت از) کشور اطلاعی است که در کارت‌های سفر از مسافران پرسیده می‌شود. اما آنچه از این طریق به دست می‌آید صرفاً یک اطلاع اظهاری است که «مدت اقامت یا غیبت اظهار شده»[۱۱] نامیده می‌شود. اما تجربیات و بررسی‌های بعدی نشان داد آنچه در عمل اتفاق می‌افتد ممکن است با مدت اقامت یا غیبتی که فرد در کارت‌های سفر اعلام کرده متفاوت باشد. رویدادهای پیش‌بینی‌نشده، ارزیابی مجدد از کشور مقصد، دلایل شخصی و عوامل دیگر می‌تواند باعث شود کسی که به قصد اقامت دائمی آمده بود (جابه‌جایی گروه ۱) پس از مدت کوتاهی تصمیم به مراجعت بگیرد و جابه‌جایی او تبدیل به نوع سوم شود و یا برعکس کسی که از ابتدا قصد اقامت کوتاه‌مدت داشته بنا به دلایلی اقامت بلندمدت یا همیشگی را برگزیند. در این صورت «جابه‌جایی در طبقات» اتفاق افتاده یا به عبارتی طبقه‌بندی جابه‌جایی فرد تغییر کرده است.

پیش از سال ۲۰۰۶ این گونه جابه‌جایی‌ها بر اساس مدل‌های آماری تصحیح می‌شد. با این حال، این نکته روشن می‌کند که «مدت اقامت (یا غیبت) اظهارشده» که در کارت‌های سفر اعلام می‌شود، اطلاع قابل اعتمادی نیست و به جای آن باید «از مدت اقامت (یا غیبت) واقعی»[۱۲] استفاده کرد.

در روش کنونی در واقع با پیوند دادن رکوردهای ورود و خروج هر فرد و محاسبه‌ی فاصله‌ی زمانی بین آن‌ها مدت اقامت یا غیبت واقعی به دست می‌آید و دیگر نیازی به استفاده از مدل‌های آماری نیز نیست. پدیده‌ی جابه‌جایی طبقات از این نظر مهم است که توجه به آن روشن می‌کند که تکیه‌کردن بر مدت زمان اقامت اظهار شده توسط مسافران گمراه‌کننده است و باید دوره‌ی اقامت واقعی مهاجران را بر اساس تاریخ ورود و خروج آنان بازسازی کرد.

◉ نتیجه، الگویی برای ایران

فقدان آمار دقیق از مهاجران خارجی یک خلأ و نقصان بزرگ در نظام آماری ایران محسوب می‌شود که آثارسویی بر براوردهای جمعیتی و نیز مطالعه‌ی برخی روندها و پدیده‌های اجتماعی در کشور دارد. این مشکل جز از طریق طراحی و اجرای یک نظام آمارهای ثبتی برای مهاجرت حل نخواهد شد چرا که سرشماری و آمارهای نمونه‌ای به دلیل ویژگی‌ها و محدودیت‌های خاص خود، به اندازه‌ی آمارهای ثبتی برای این منظور توانمند نیستند. طراحی چنین نظامی کاملاً عملی بوده و در برخی کشورها به طور موفق پیاده شده است.

این نظام ثبتی باید متکی بر ثبت‌هایی باشد که در لحظه‌ی عبور مسافران از مرز متولد می‌شوند. از این رو نهاد متولی آن نیز باید سازمانی باشد که بر ترددهای مرزی اشراف دارد. این سازمان در استرالیا سازمان مهاجرت و مرزبانی است و در ایران نیروی انتظامی می‌تواند چنین نقشی را داشته باشد. از این رو باید اهتمام داشت تا کلیه‌ی ترددها در همه‌ی مرزهای زمینی، هوایی و دریایی به طور منظم ثبت و تجمیع و تدوین شوند.

در هنگام ثبت ترددها، اطلاعات گذرنامه‌ای و روادیدی منبع غنی و با ارزش اطلاعات هستند و مجموعه‌ی کاملی از اطلاعات فردی مانند نام، سن، جنس، تاریخ تولد، کشور محل تولد، کشور متبوع و کشور مبدأ یا مقصد حرکت را فراهم می‌کنند. علاوه بر این اطلاعات مندرج در کارت‌های سفر تا حدودی می‌توانند به‌عنوان اطلاعات مکمل استفاده شوند. از این رو باید این اطلاعات از طریق ساز و کارهای مشخصی با سرعت و دقت بالا جمع‌آوری شوند.

آنچه پایه‌ی این نظام ثبتی را تشکیل می‌دهد «رکوردهای جابه‌جایی» است. به ازای هر بار عبور از مرز توسط هر مسافر، یک رکورد جابه‌جایی ثبت می‌شود که شامل اطلاعات فردی، گذرنامه‌ای و روادیدی مسافر و همچنین تاریخ عبور از مرز است. تاریخ عبور از مرز یک اطلاع کلیدی و مهم است که تفکیک مهاجران از گردشگران و سایر مسافران بر اساس آن صورت خواهد گرفت.

مجموعه‌ی این «رکوردهای جابه‌جایی» یک بانک اطلاعاتی را تشکیل می‌دهد که TRIPS معادل استرالیایی آن است. این بانک اطلاعاتی باید جهت پردازش‌های آماری در اختیار یک سازمان ملی آماری، مانند مرکز آمار ایران، قرار گیرد. این سازمان می‌تواند برای هر دوره‌ی یک‌ساله، با اتصال رکوردهای ورود و خروج برای هر فرد (و بر اساس تاریخ ورود یا خروج)، مدت زمان اقامت هر فرد را در کشور تعیین کند. البته واضح

است که «ورود»هایی وجود خواهد داشت که به «خروج» از کشور نینجامیده و فرد از زمان ورود به بعد در کشور اقامت گزیده و یا برعکس، «خروج»هایی ثبت می‌شوند که منتهی به «ورود» دوباره نشده و طی آن فرد کشور را بدون بازگشت ترک کرده است.

با دست یافتن به اطلاع کلیدی و مهم «مدت اقامت»، می‌توان «مهاجران» را از سایر مسافران باز شناخت وتفکیک کرد: هر مسافری که مدت اقامت او در کشور بیش از شش‌ماه باشد یک مهاجر واردشده به کشور است و باید به جمعیت آن اضافه شود. همچنین هر مسافری که مدت غیبت او از کشور بیش‌تر از شش‌ماه باشد یک مسافر خارج‌شده از کشور است و باید از جمعیت کشور کاسته شود. سایر مسافران که مدت اقامت (یا غیبت) آنان از کشور کم‌تر از شش‌ماه باشد مهاجر نبوده و شاید تحت شرایطی تحت عنوان «گردشگر» طبقه‌بندی شوند. واضح است که این دسته از مسافران تأثیری بر موازنه‌ها و معادلات جمعیتی نخواهند داشت.

توضیحات

[1] پیش‌بینی جمعیت کشور، سال‌های ۱۳۹۱–۱۴۰۰ شمسی بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰، مرکز آمار ایران، دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری، سال ۱۳۹۲، ص ۸۲.

[2] Australian Bureau of Statistics

[3] Department of Immigration and Border Protection (DIBP)

[4] movement Record

[5] Travel and Immigration Processing System (TRIPS)

[6] Overseas Arrivals and Departures (OAD)

[7] intelligent character recognition

[7] category jumping

[9] movement

[10] migration, glossary P29-30

[11] intended duration of stay/absence

[12] actual duration of stay/absence

منابع

[1] ABS Web site.

[2] MIGRATION, 2011 – 12 AND 2012 – 13.

این مقاله در همایش بین‌المللی «مهاجرت: الگوها، پیامدها و سیاست‌ها» در آبان‌ماه سال ۱۳۹۴ به صورت پوستر ارایه شده است.

نگاهی به آزمایش سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۴، آمارگیری دقیق‌تر، تضمین‌کننده‌ی آینده‌ی بهتر

صفیه میرزایی و مریم پوررضا

◉ مقدمه

شمارش جمعیت که اصطلاحاً سرشماری نفوس خوانده می‌شود از دیرباز مورد توجه کشورهای جهان بوده است و همواره دولت‌ها کوشیده‌اند از این طریق، تعداد جمعیت کشور و برخی از ویژگی‌های عمده‌ی مربوط به آن را جمع‌آوری کنند. مرکز آمار ایران به‌عنوان مهم‌ترین رکن نظام آماری کشور وظیفه‌ی انجام سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن را بر عهده دارد. بر اساس توصیه‌ی بخش آمار سازمان ملل متحد، قبل از اجرای سرشماری اصلی، سرشماری دیگری در مقیاس کوچک‌تر اجرا می‌شود که از آن به‌عنوان آزمایش سرشماری یا سرشماری آزمایشی یاد می‌شود. این مقاله نگاه مختصری به فرایند انجام آزمایش سرشماری ۱۳۹۴ به‌عنوان مقدمه‌ای برای انجام سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ دارد.

سرشماری با ارایه‌ی یک تصویر کلی از اندازه، ساختار و ویژگی‌های جمعیت یکی از منابع اصلی برای برنامه‌ریزی، نظارت، کنترل و ارزیابی خدمات و فعالیت‌های ملی و منطقه‌ای می‌باشد. جمع‌آوری اطلاعات و ویژگی‌های عمده‌ی افراد و واحدهای مسکونی کشور به منظور تأمین اطلاعات پایه‌ای مورد نیاز برنامه‌ریزی‌های مرتبط با توسعه‌ی اجتماعی، اقتصادی و ارایه‌ی چارچوب‌های نمونه‌گیری لازم برای اجرای طرح‌های آمارگیری نمونه‌ای در حوزه‌های مربوط به جمعیت، خانوار و مسکن یکی از ارکان اصلی و زیربنایی نظام آماری کشور و از اهداف سرشماری‌ها محسوب می‌شود. سرشماری یک طرح آمارگیری است که در این طرح به همه‌ی واحدها یا افراد مورد نظر جامعه‌ی آماری مراجعه و اطلاعات تک‌تک افراد جمع‌آوری می‌شود. سرشماری نفوس در کشورمان به معنای شمارش تمام افرادی است که در ۳۱ استان کشور زندگی می‌کنند.

◉ سابقه‌ی سرشماری در ایران

سابقه‌ی اجرای سرشماری جمعیت در جهان به حدود ۶۰۰۰ سال قبل بر می‌گردد. امروزه در اغلب کشورها سرشماری نفوس به فاصله‌ی ۵ یا ۱۰ سال یک‌بار به مرحله‌ی اجرا در می‌آید. در ایران سرشماری در سال‌های ۱۳۸۵، ۱۳۷۵، ۱۳۶۵، ۱۳۵۵، ۱۳۴۵، ۱۳۳۵ شمسی طبق قانون و باروش‌های علمی و متناسب با زمان، هر ۱۰ سال یک‌بار انجام شده است. با توجه به تغییر و تحولات وسیع اجتماعی، جمعیتی، اقتصادی و همچنین تجربه‌ی کشورمان در گذار از جامعه‌ی کم‌تر توسعه‌یافته به جامعه‌ی توسعه‌یافته، نیاز به اطلاعات و آمار بهنگام برای برنامه‌ریزی‌ها و سیاستگذاری‌ها بیش از دهه‌های قبل می‌باشد. در این راستا، هیئت وزیران وقت در تاریخ ۲۴ اردیبهشت ۱۳۸۶ بر اساس مصوبه‌ی شماره‌ی ۲۶۵۸۱/ت/۵۳۷۱۴۷ اجرای سرشماری در فاصله‌ی زمانی پنج‌سال یک‌بار را به تصویب رساند. به دنبال این مصوبه مرکز آمار ایران سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰ را اجرا کرد و در حال حاضر نیز اجرای آزمایش سرشماری ۱۳۹۴ به اتمام رسیده است و مرکز آمار ایران برای اجرای یک سرشماری دیگر در سال ۱۳۹۵ آماده می‌شود.

◉ آزمایش سرشماری چیست؟

با توجه به اینکه اجرای سرشماری یک کار پرهزینه می‌باشد لازم است برای برگزاری درست و دقیق آن همه‌ی تمهیدات لازم اندیشیده شود تا

صفیه میرزایی کارشناس جمعیت و سلامت، دفترجمعیت، نیروی کار و سرشماری مرکز آمار ایران است.

مریم پوررضا رئیس گروه سرشماری، دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری مرکز آمار ایران است.

بیش‌ترین بهره را برای کشور به دنبال داشته باشد. هدف اصلی آزمایش سرشماری آشناکردن سازمان سرشماری با فرایند کار و شناسایی موانع و مشکلات احتمالی در عملیات میدانی و فعالیت‌های مربوط به استخراج و ارایه‌ی نتایج می‌باشد. در آزمایش سرشماری معمولاً مناطق محدودی در کشور انتخاب می‌شود تا با اجرای سرشماری در فضای کاملاً واقعی و عینی بتوان به مسائل اجرایی و فنی پی‌برد و نواقص آن را بر طرف کرد. حجم عملیات و فعالیت‌های لازم برای اجرای سرشماری به حدی وسیع و گسترده است که باید چند سال قبل از اجرای سرشماری برای هدایت و برنامه‌ریزی عملیات مربوط به آن اقدامات و فعالیت‌های منظمی آغاز گردد. بدین منظور مرکز آمار ایران از اواخر سال ۱۳۹۲ فعالیت‌های مقدماتی مربوط به سرشماری را آغاز نمود و در نیمه‌ی اول سال ۱۳۹۳ ستاد سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ به منظور سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، هماهنگی، نظارت و هدایت فعالیت‌های مربوط به سرشماری در این مرکز تشکیل شد. این ستاد برای انجام فعالیت‌های سرشماری، گروه‌های کاری مختلف را شامل می‌شود. علاوه بر این گروه‌ها، به منظور هماهنگی بیش‌تر وتسهیل در اخذ تصمیمات ستاد، گروه هماهنگی و تلفیق زیر نظر ستاد سرشماری کشور تشکیل و انجام وظیفه می‌کند. ریاست ستاد سرشماری کشور برعهده‌ی رئیس مرکز آمار ایران است و معاون طرح‌های آماری مرکز آمار ایران قائم مقام ستاد سرشماری می‌باشد.

◉ محدوده‌ی آزمایش سرشماری عمومی نفوس و مسکن۱۳۹۴

بر اساس برنامه‌ریزی‌های انجام شده از سوی ستاد سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵، چهار استان ایلام، گلستان، هرمزگان و قزوین برای انجام آزمایش سرشماری انتخاب شدند. آزمایش سرشماری درآبان‌ماه سال ۱۳۹۴ در نقاط شهری شهرستان میناب(استان هرمزگان) و کل مناطق شهری و روستایی شهرستان‌های بندر ترکمن(استان گلستان)، دهلران(استان ایلام) و آبیک(استان قزوین) اجرا شد. همچنین منطقه‌ی ۳ شهر تهران و یک حوزه آماری از سایر استان‌ها برای انجام آزمایش سرشماری انتخاب شد تا فرآیند سرشماری در همه‌ی نقاط کشور بررسی شود.

◉ روش‌های اجرای آزمایش سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۴

آزمایش سرشماری ۱۳۹۴ با ویژگی‌هایی اجرا شد که آن را از تجربه‌های پیشین سرشماری در کشور متمایز می‌کند. در این آزمایش علاوه بر تغییرات در کمیت اقلام آماری نسبت به سرشماری‌های گذشته، تحولاتی در ابزار و روش‌های اجرای سرشماری به منظور کاهش هزینه و افزایش کیفیت اجرا و نتایج آن ایجاد شد. اقلام آماری آزمایش سرشماری ۱۳۹۴ شامل اطلاعات فردی اعضای خانوار (نام و نام خانوادگی، شماره‌ی ملی/ کد اتباع خارجی، بستگی با سرپرست خانوار، وضع اقامت، جنس، سن، تاریخ تولد، وضع زناشویی، دین و مذهب، وضع مهاجرت، وضع سواد و تحصیل افراد ۶ ساله و بیش‌تر، آخرین دوره یا مدرک تحصیلی، وضع زناشویی، وضع باروری) و ویژگی‌های مسکن خانوار (نوع محل سکونت خانوار، نحوه‌ی تصرف واحد مسکونی، مساحت زیربنای واحد مسکونی، تلفن ثابت، کد پستی) می‌باشد.

برای نخستین‌بار آزمایش سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۴ به سه شیوه‌ی مدرن و الکترونیکی (بدون کاغذ) اجرا شد. حذف فرم‌های کاغذی و استفاده از تبلت در سرشماری از یک طرف به کاهش هزینه‌ها کمک می‌کند و از طرفی سرعت ارسال اطلاعات و ارایه‌ی نتایج را افزایش خواهد داد. همچنین برای اولین‌بار در این سرشماری در جهت کاهش حجم کار مأمور و به دنبال آن افزایش کیفیت سرشماری از فایل پشتیبان که شامل تعدادی از اقلام هویتی برای هر فرد است که با ورود کدملی به صورت خودکار تکمیل می‌شود و از منابع ثبتی تهیه شده و به تاریخ اجرای سرشماری نزدیک است استفاده شد.

۱- روش خودتکمیلی و ثبت اطلاعات توسط خانوار با استفاده از اینترنت در سامانه‌ی سرشماری اینترنتی

سرشماری اینترنتی از روز ۲۱ مهر تا ۴ آذرماه سال ۱۳۹۴ با مراجعه‌ی سرپرست یا مطلع‌ترین عضو خانوار به سامانه‌ی ویژه‌ی آزمایش سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۴ به آدرس www.sarshomari94.ir و تکمیل فرم خانوار اجرا شد. روش خودتکمیلی که از آن به سرشماری اینترنتی یاد می‌شود، مزایای زیادی دارد که می‌توان به تکمیل اطلاعات در زمان دلخواه توسط خانوار، افزایش دقت در تکمیل اطلاعات، کمک به کاهش حجم کار مأمور سرشماری اشاره کرد. اکنون کشورهای کانادا، کره‌ی جنوبی، ژاپن، امریکا و جنوب شرق آسیا از روش اینترنتی در سرشماری‌ها استفاده می‌کنند. کانادا ۵۰ درصد و کره جنوبی ۴۹ درصد خانوارهایشان از این طریق اطلاعات خود را برای سرشماری ارایه داده‌اند.

در روش اینترنتی بهتر است خانوار کد پستی محل سکونت و شماره‌ی ملی تمام اعضای خانوار خود را در دسترس داشته باشد. در این روش خانوار پس از تکمیل اطلاعات کد آماری دریافت‌شده از سیستم را بر روی برگه‌ای نوشته و در زمان مراجعه‌ی مأمور سرشماری این کد را به مأمور سرشماری تحویل داده و همچنین برای اطمینان بیش‌تر این کد آماری با استفاده از پیامک به شماره تلفن همراه ثبت‌شده‌ی خانوار ارسال

می‌شود. برای تکمیل دقیق‌تر پرسشنامه‌ی اینترنتی بایستی توضیحات هر سؤال به دقت مطالعه شود. با توجه به اینکه این سرشماری در واقع یک آزمایش برای سرشماری سال ۱۳۹۵ تلقی می‌شد میزان تکمیل اطلاعات خانوار از طریق اینترنت برای مجریان طرح از اهمیت بالایی برخوردار بوده و در اتخاذ یک تصمیم درست برای استفاده از روش خود تکمیلی در سرشماری ۱۳۹۵ مفید واقع می‌شود.

۲-روش مصاحبه‌ی حضوری و مراجعه‌ی مستقیم مأموران سرشماری به مکان‌های سکونت خانوار

روش مصاحبه‌ی حضوری از ۴ آبان تا ۴ آذر سال ۱۳۹۴ با مراجعه‌ی مأموران سرشماری به تک‌تک مکان‌های محل سکونت خانوار و با استفاده از ابزار جدید الکترونیکی (تبلت) انجام شد.

آگاهی و آمادگی خانوارها از اجرای سرشماری قبل از مراجعه‌ی مأمور و در دسترس قرار دادن کارت ملی، کد پستی یا مدارکی که نام و نام خانوادگی، شماره‌ی ملی و تاریخ تولد اعضای خانوار در آن درج شده است در ارایه‌ی اطلاعات صحیح و سرعت‌بخشی به انجام سرشماری کمک شایانی می‌نماید. بنا بر این بهتر است قبل از مراجعه‌ی مأمور، خانوارها مدارک مورد نظر را آماده کنند تا به محض مراجعه‌ی مأمور اطلاعات آن را در اختیار وی قرار دهند. البته تبلیغات و اطلاع‌رسانی به خانوارها در این زمینه مؤثر می‌باشد. همچنین مدارکی مانند قبض تلفن ثابت یا همراه که کد پستی صحیح منزل مسکونی خانوار بر روی آن درج شده است می‌تواند به مأمور سرشماری در ثبت دقیق کد پستی و آدرس پستی خانوار کمک کند.

◉ سرشماری از خانوارهایی که در زمان مراجعه‌ی مأمور حضور ندارند

در آزمایش سرشماری ۱۳۹۴ در صورتی که هنگام مراجعه‌ی مأمور آمارگیر به خانوار، هیچ کدام از اعضای خانوار حضور نداشتند مأمور سرشماری مؤظف بود یک کد تحت عنوان کد خانوار غایب به همراه شماره تلفن ستاد سرشماری در محلی مناسب که برای خانوار قابل مشاهده باشد قرار دهد، سپس این خانوارها با شماره تلفن درج‌شده بر روی برگه‌ی خانوار غایب تماس گرفته تا مأموران در ستاد سرشماری اقدام به تکمیل اطلاعات آن خانوار کنند. برای خانوارهای غایب این امکان وجود داشت که پس از رؤیت برگه‌ی خانوار غایب به سامانه‌ی اینترنتی آزمایش سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۴ مراجعه کرده و پس از ورود کد خانوار غایب در قسمت تعیین‌شده اقدام به تکمیل اطلاعات خانوار خود نمایند. ورود کد خانوار غایب برای این دسته از خانوارها الزامی بود تا ستاد سرشماری از تکمیل اطلاعات توسط خانوار اطمینان حاصل کند.

۳-روش تلفنی (call centre)

با توجه به اهمیت آزمایش سرشماری و لزوم انجام سرشماری از تمام خانوارهای‌های محدوده‌ی مشخص‌شده در مدت معین و با توجه به اینکه هنگام مراجعه‌ی مأمور ممکن است برخی از خانوارها غایب باشند و یا اطلاعی از وجود خانوار در مکان توسط مأمور حاصل نشده باشد، از روش تلفنی به صورت متمرکز (call centre) و با اعلام شماره تلفن چهار رقمی به خانوارها استفاده شد. هدف از تماس تلفنی شمارش کامل جمعیت است. در این روش طبق دستورالعمل از قبل برنامه‌ریزی‌شده، خانوارهای غایب در طول اجرای سرشماری می‌توانستند با شماره تلفن اعلام‌شده تماس گرفته و با اعلام کد خانوار غایب خود توسط کارشناسان آموزش‌دیده مستقر در (call centre) سرشماری شوند. بعد از مدت زمان اجرای سرشماری نیز به مدت دو روز این کارشناسان با حضور نمایندگان مرکز آمار ایران در (call centre) به صورت تلفنی سرشماری خانوارهای غایب را انجام دادند.

◉ جمع‌بندی

در پایان باید اشاره کرد مأمور سرشماری در مراحل مختلف اجرای آزمایش سرشماری فرم‌های تکمیل‌شده را به مرکز آمار ایران ارسال کرده، برای ارسال داده‌های تبلت به مرکز آمار ایران سامانه‌ای تحت عنوان سامانه‌ی یکپارچه‌ی جمع‌آوری الکترونیکی داده‌ها طراحی شد که از آن به‌عنوان سامانه‌ی سیجاد یاد می‌شود. با پایان یافتن اجرای آزمایش سرشماری سال ۱۳۹۴ با توجه به اینکه از روش‌های متنوع مصاحبه‌ی حضوری، روش خودتکمیلی و تلفنی برای سرشماری خانوارها استفاده شد، نتایج حاصل از سه روش جمع‌آوری اطلاعات سرشماری در یک فایل نهایی تجمیع شده و نتایج و جداول مورد نیاز استخراج خواهند شد. گروه‌ها و کمیته‌های مربوط به بررسی نتایج خواهند پرداخت و با توجه به تجربه‌های کسب‌شده در آزمایش سرشماری سال ۱۳۹۴ برای اجرای سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ آماده خواهند شد. ستاد سرشماری کشور می‌کوشد از تجارب و تخصص اساتید دانشگاه، کارشناسان سایر سازمان‌ها و نهادهای دولتی و بخش خصوصی در اجرای بهتر سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ کشور بهره گیرد.

منبع

مرکز آمار ایران، مستندات دبیرخانه‌ی ستاد سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵

اخبار

پریسا سرکاراتی

ملاقات نماینده‌ی صندوق جمعیت سازمان ملل متحد در ایران با رئیس مرکز آمار ایران

خانم العداوی، نماینده‌ی صندوق جمعیت سازمان ملل متحد در ایران روز دوشنبه، ۲۳ فروردین‌ماه با دکتر عادل آذر، رئیس مرکز آمار ایران دیدار کرد. در این نشست که به مناسبت آغاز سال جدید و در راستای گسترش همکاری‌های دو جانبه و در چارچوب برنامه‌ی کشوری برگزار شد، آقای زاهدیان، معاون طرح‌های آماری وآمارهای ثبتی مرکز و خانم دکتر رضایی رئیس پژوهشکده‌ی آمار حضور داشتند. در این نشست خانم العداوی و دکتر عادل آذر بر گسترش روابط بین دو سازمان متبوع خود تأکید کردند. نماینده‌ی صندوق جمعیت سازمان ملل متحد در ایران همچنین، از اعلام آمادگی صندوق جمعیت برای ارایه‌ی مشاوره‌های فنی به مرکز آمار ایران برای اجرای سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ در برنامه‌ی سال‌جاری خبر داد. وی در ادامه افزود: صندوق جمعیت تمام اطلاعات آماری مورد نیاز خود را طی توافق با وزارت امور خارجه از مرکز آمار ایران دریافت می‌کند. در ادامه دکتر عادل آذر تصریح کرد: مرکز آمار ایران بر اساس مصوبه‌ی مجلس شورای اسلامی، مرجع دائمی آمارهای جمهوری اسلامی ایران است.

گفتنی است از موضوعات مورد بحث و بررسی در این دیدار، تغییر شاخص‌های اهداف توسعه‌ی هزاره به شاخص‌های اهداف توسعه‌ی پایدار بود. خانم العداوی در این زمینه تأکید کرد: جمهوری اسلامی ایران بر بسیاری از اهداف توسعه‌ی هزاره و فراتر از آن، دست یافته است و اکنون نیز در مسیر تهیه‌ی شاخص‌های اهداف توسعه‌ی پایدار گام برمی‌دارد.

در ادامه‌ی این نشست همچنین دکتر عادل آذر، گسترش نظام جامع آمارهای ثبتی و ثبتی‌مبناکردن سرشماری‌ها را از جمله برنامه‌های درازمدت مرکز آمار ایران ذکر کرد. خانم العداوی ضمن اشاره به همکاری صندوق جمعیت با مرکز آمار ایران برای ارایه‌ی مشاوره و انتقال تجربیات سایر کشورها در زمینه‌ی نظام آمارهای ثبتی و کمک به اتصال پایگاه‌های اطلاعاتی دستگاه‌های اجرایی به این مرکز، بر ضرورت همکاری شرکای صندوق جمعیت در ایران با یکدیگر تأکید نمود.

تأکید دکتر عادل آذر بر همدلی کارکنان و عزم سازمانی برای تعالی مرکز آمار ایران به‌عنوان خط مشی اصلی در سال ۱۳۹۵

رئیس مرکز آمار ایران در اولین نشست عمومی سال ۱۳۹۵ با کارکنان این مرکز، با مروری بر فعالیت‌های این مرکز در سال ۱۳۹۴، به تبیین سیاست‌ها و خط مشی‌های مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ پرداخت. در این جلسه که با ارایه‌ی گزارش فعالیت‌های سال گذشته‌ی معاونت‌های

پریسا سرکاراتی کارشناس ارتباطات و رسانه‌های دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌الملل مرکز آمار ایران است.

مرکز، مرکز فاوا و پژوهشکده‌ی آمار و ارایه‌ی برنامه‌های سال جاری آن‌ها، آغاز شد دکتر عادل آذر، با اشاره به پیام اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل به‌عنوان شعار مقام معظم رهبری برای سال ۱۳۹۵، اقتصاد مقاومتی را به معنی خودباوری و تلاش برای استقلال هر چه بیش‌تر ذکر کرد و افزود: اتکا به استعدادهای داخل کشور، برون‌گرابودن، خودباوری، عدالت‌محوری، دانش‌بنیان‌بودن و مردمی‌بودن پنج ویژگی مهم اقتصاد مقاومتی است که باید در مرکز نیز در راستای آن تلاش نمود. وی تصویب مرجعیت دائمی مرکز آمار ایران از سوی مجلس شورای اسلامی را، نقطه‌ی عطف نظام آماری در کشور بیان کرد و از تلاش‌های رئیس جمهور محترم و دکتر نوبخت، ریاست سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و نمایندگان مجلس شورای اسلامی در حمایت از این حکم قدردانی نمود.

دکتر عادل آذر در ادامه‌ی سخنان خود، با اشاره به این که عملکرد مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۴ مثبت بوده است، گفت: عملکرد مثبت مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۴ منجر به تصویب مرجعیت دائمی مرکز آمار ایران و ارتقای اقتدار آن در نظام آماری شده است ولی مسلماً ظرفیت مرکز آمار ایران خیلی بیش‌تر از این است. رئیس مرکز آمار ایران در ادامه به تصویب مرجعیت دائمی مرکز آمار ایران و بهبود نظام پرداخت کارکنان این مرکز، به‌عنوان دو برنامه‌ی اصلی در ابتدای تصدی سمت خود اشاره کرد و افزود: با تلاش‌های کارکنان این مرکز و تلاش معاونت پشتیبانی در امر بهبود نظام پرداخت، خوشبختانه هر دو برنامه محقق شده است و لذا خواسته‌ی ما از همکاران این است که فقط در راستای ارتقای کیفیت فعالیت‌های خود تلاش کنند و بهبود مسائل رفاهی را به مسئولین مرکز و پیگیری امور مرتبط با مسائل رفاهی را از طریق راه‌کارهای اداری به مسئولین و مدیران مرکز واگذار نمایند.

وی همچنین راه‌اندازی سامانه‌ی جامع نظام آمارهای ثبتی کشور (IRANSTARS)، برگزاری همایش بین‌المللی مهاجرت، ترجمه‌ی فارسی SNA۲۰۰۸ و درج آن در سایت بخش آمار سازمان ملل متحد را، عوامل مثبت در ارتقای جایگاه بین‌المللی مرکز آمار ایران ذکر نمود. وی افزود: یکی از نتایج تعالی جایگاه مرکز آمار ایران، حساس‌شدن جامعه به آمارهای آن است و تأکید کرد هریک از دفاتر باید به نوعی برنامه‌ریزی نمایند تا آمارهای کلیدی که جامعه نسبت به آن‌ها حساس است را به‌عنوان خروجی در برنامه‌ی کاری دفتر خود قرار دهند.

دکتر عادل آذر در ادامه‌ی سخنان خود با تأکید بر ضرورت صرفه‌جویی در مصرف آب و برق و تلفن در مرکز، برنامه‌های سال جاری را نیز تشریح نمود. رئیس مرکز آمار ایران با اشاره به اجرای سرشماری عمومی نفوس و مسکن به‌عنوان مهم‌ترین فعالیت سال ۱۳۹۵ مرکز، گفت: آسیب‌شناسی‌های سرشماری‌ها و طرح‌های مرکز، گواه آن است که نظارت مرکز آمار ایران بر فعالیت‌های مرتبط با آن در عملیات میدانی از جمله در استان‌ها به خوبی انجام می‌شود و لازم است برای بهبود نظام ارزیابی عملکرد در سطح مرکز، نظام کنترل پروژه فعال گردد.

دکتر عادل آذر در ادامه بر ضرورت همدلی و همکاری بیش‌تر کارکنان مرکز برای انجام فعالیت‌های مرکز تأکید کرد و افزود: امسال سال همدلی و عزم سازمانی برای تعالی مرکز آمار ایران نامگذاری می‌شود. چرا که باید برای حفظ مرجعیت دائمی مرکز همدلی و عزم سازمانی داشته باشیم که این امر به معنای خوداتکایی است که شرط لازم اقتصاد برای مقاومتی می‌باشد.

وی تصریح کرد دقت، سرعت و صحت که مهم‌ترین مؤلفه‌های آمارهای تولیدی مرکز است از همدلی و عزت نفس سازمانی به دست می‌آید. لذا باید تعامل همکاران با یکدیگر بیش‌تر شده و جانشین‌پروری، کارگروهی، تسهیم دانش و تجربه به ویژه انتقال دانش و تجارب به کارشناسان جدید مورد توجه بیش‌تر قرار گیرد. دکتر عادل آذر همچنین بر ضرورت ارتقای توانمندی‌های فناوری اطلاعات در بین تمامی رده‌های شغلی مرکز تأکید نمود.

۷ آغاز اجرای طرح هزینه و درامد خانوار سال ۱۳۹۵ از اردیبهشت‌ماه سال جاری

طرح هزینه و درامد خانوار سال ۱۳۹۵ از اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۹۵ تا فروردین‌ماه ۱۳۹۶ اجرا و نتایج آن در شهریورماه ۱۳۹۶ منتشر خواهد شد. این طرح در مناطق شهری و روستایی ۳۱ استان کشور با تعداد ۳۹۸۶۴ خانوار نمونه اجرا می‌گردد و در این طرح علاوه بر پرسش ریز اقلام هزینه و درامد خانوار، خصوصیات اجتماعی اعضای خانوار،

وضعیت شغلی و مشخصات محل سکونت خانوار نیز پرسش می‌شود.
سمینار آموزشی این طرح از ۲۳ فروردین‌ماه به مدت دو روز با حضور کارشناسان مسئول معاونت آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها برگزار شد و در ادامه، جلسه‌ی پرسش و پاسخ در زمینه‌ی نکات فنی و اجرایی با حضور خانم بنی‌هاشمی، مدیر کل دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری مرکز آمار ایران، برگزار شد. وی با اشاره به این که داده‌های طرح هزینه و درامد از قبیل میزان مصرف اقلام استراتژیک از قبیل گندم و برنج، نقش مهمی در برنامه‌ریزی‌های کشور ایفا می‌کنند، بر ضرورت نظارت دقیق بر اجرای این طرح توسط کارشناسان استان‌ها برای اخذ داده‌های با کیفیت تأکید نمود.
گفتنی است طرح هزینه و درامد خانوار، قدیمی‌ترین طرح نمونه‌گیری مرکز آمار ایران است که از سال ۱۳۴۲ تا کنون اجرا شده است.

برگزاری نشست عمومی معاون رئیس جمهور با کارکنان مرکز آمار ایران

معاون رئیس جمهور و رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، روز شنبه چهارم اردیبهشت‌ماه در یک نشست عمومی با کارکنان مرکز آمار ایران شرکت کرد و به گفت و گوی صمیمی و بررسی خواسته‌ها و انتظارات آن‌ها پرداخت. دکتر نوبخت، هدف از حضور خود در مرکز آمار ایران را دیدار از مرکز آمار ایران و آگاهی از خواسته‌های کارکنان این مرکز ذکر نمود و در ادامه گفت: مقبولیت وجایگاه رفیع مرکز آمار ایران صرفاً با تصویب قانونی مرجعیت دائمی مرکز آمار ایران برای تولید و انتشار آمارهای رسمی کشور، حاصل نمی‌شود بلکه تولید آمارهای بهنگام و دقیق این مقبولیت و مرجعیت را برای مرکز آمار ایران ایجاد می‌کند.
وی همچنین ارتقای جایگاه مرکز آمار ایران را منوط به انتشار آمارهای دقیق و در کنار آن برآوردن انتظارات کارکنان آن ذکر کرد و در ادامه بر ضرورت بهبود وضعیت رفاهی و استخدامی کارکنان آن تأکید نمود. وی اجرای سرشماری را موقعیتی خاص برای مرکز آمار ایران ذکر کرد که می‌تواند به واسطه‌ی آن، توانایی‌های این مرکز منعکس گردد.

رئیس مرکز آمار ایران نیز در ابتدای این جلسه، پس از ارایه‌ی گزارشی از فعالیت‌های مرکز، کارکنان مرکز آمار را افرادی دلسوز، کاری، دارای وجدان کاری و شرافت حرفه‌ای بالا ذکر کرد و گفت: تولید آمار با دقت و سرعت بالا، تفکر اصلی و مهم‌ترین اولویت مرکز آمار است و حاصل این تفکر انتشار شاخص‌های مهم اقتصادی همچون تورم، نرخ بیکاری و رشد اقتصادی در کم‌ترین زمان است. وی در ادامه افزود: تمام سعی مرکز آمار این است تا سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ به شیوه‌ی اینترنتی و با استفاده از تبلت در عملیات میدانی و با کیفیت بالا انجام شود. رئیس مرکز آمار ایران در ادامه‌ی سخنان خود تصریح کرد: هدف‌گذاری مرکز آمار ایران، تغییر روش جمع‌آوری اطلاعات از طرح‌ها و سرشماری‌ها به سمت شیوه‌ی ثبتی است. وی با ذکر این نکته که هدف و ایده‌ال مرکز آمار، جمع‌آوری اطلاعات به طور کامل از طریق روش ثبتی است، ساماندهی آمارهای ثبتی را منوط به همکاری کلیه‌ی دستگاه‌های اجرایی و اتصال پایگاه‌های اطلاعاتی آن‌ها با یکدیگر بیان نمود. گفتنی است رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ضمن

بازدید از دفاتر مرکز آمار ایران و گفت و گوی صمیمی با کارکنان مرکز آمار ایران بر بهبود وضعیت رفاهی آن‌ها تأکید نمود. بازدید از موزه‌ی مرکز آمار ایران و امضای دفتر یادبود این موزه، از دیگر برنامه‌های حضور دکتر نوبخت در مرکز آمار ایران بود.

برگزاری پنجاه و چهارمین جلسه‌ی شورای عالی آمار، با حضور دکتر نوبخت در مرکز آمار ایران

پنجاه و چهارمین جلسه‌ی شورای عالی آمار با حضور آقای دکتر محمدباقر نوبخت رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و رئیس شورای عالی آمار، آقای دکتر عادل آذر رئیس مرکز آمار ایران و دبیر این شورا و اعضای آن از دستگاه‌های اجرایی، روز شنبه چهارم اردیبهشت‌ماه در مرکز آمار ایران برگزار گردید. ارایه‌ی گزارش سرشماری الکترونیکی، ارایه‌ی گزارش دوره‌ای پیشرفت IRANSTARS، تشکیل کمیته‌ی آمار و اطلاعات مناطق روستایی کشور، تشکیل کمیته‌ی آمار و اطلاعات کلان‌شهرها (پیشنهادی دبیرخانه‌ی کلان‌شهرها) و ارایه‌ی سازمان تهیه‌ی برنامه‌ی سوم ملی آمار پنج دستور این جلسه بود. آقای زاهدیان، معاون طرح‌های آماری وآمارهای ثبتی مرکز آمار، در این جلسه ضمن بیان ویژگی‌های الکترونیکی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ و چالش‌های موجود در این سرشماری، تأمین مشوق برای خانوارهایی که به شیوه‌ی اینترنتی فرم سرشماری را پر می‌کنند و همچنین فراهم کردن زیرساخت‌های اینترنتی را مهم‌ترین پیش‌نیازهای سرشماری اینترنتی ذکر نمود. در این جلسه همچنین مصوب شد، مرکز آمار ایران فهرست انتظارات خود را از دستگاه‌های اجرایی در رابطه با اجرای سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ تهیه و به آن‌ها اعلام نماید.

همچنین در این جلسه، رئیس مرکز آمار ایران بر ضرورت همکاری گسترده و تعامل دستگاه‌های اجرایی کشور برای اجرای سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، به ویژه به شیوه‌ی اینترنتی تأکید نمود.

برگزاری جلسه‌ی هم‌اندیشی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ ویژه‌ی معاونین فنی و کارشناسان مسئول استان‌ها

جلسه‌ی هم‌اندیشی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ ویژه‌ی معاونین فنی و کارشناسان مسئول استان‌ها روز یکشنبه، پنجم اردیبشهت‌ماه در مرکز آمار ایران برگزار شد. در این نشست که با حضور آقای زاهدیان، معاون طرح‌های آماری و آمارهای ثبتی مرکز و قائم مقام ستاد سرشماری سال ۱۳۹۵، خانم بنی‌هاشمی دبیر ستاد سرشماری و جمعی از مدیران و کارشناسان مرکز آمار برگزار شد، مسائل و مشکلات آزمایش سرشماری سال ۱۳۹۴ و مسائل فنی سرشماری سال ۱۳۹۵ مورد بحث و بررسی قرار گرفت تا در سرشماری سال جاری مورد استفاده قرار گیرد.

معاون طرح‌های آماری و آمارهای ثبتی مرکز آمار ایران، در این نشست،

سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ را به دلیل دارابودن ویژگی‌های خاص و الکترونیکی بودن آن، سخت‌تر از سرشماری‌های قبلی ذکر نمود و در ادامه افزود: در سرشماری‌های قبلی، عملیات میدانی در آبان‌ماه اجرا شده و ورود اطلاعات در آذرماه صورت می‌گرفت. اما نظر به اجرای این سرشماری با استفاده از تبلت به جای فرم‌های کاغذی و همچنین استفاده از شیوه‌ی اینترنتی در پُرکردن فرم‌های سرشماری که در واقع ورود اطلاعات هم‌زمان با عملیات میدانی صورت می‌گیرد، کلیه‌ی نرم‌افزارهای لازم برای سرشماری باید در شهریورماه آماده گردد و لذا ۳ ماه زودتر باید کلیه‌ی کارها نهایی شوند. وی تصریح کرد: سرشماری کماکان یکی از مهم‌ترین و کلیدی‌ترین فعالیت‌های آماری همه‌ی کشورهاست و با توجه به اهمیت آن، در اکثر کشورهای جهان حتی نظام‌های آماری پیشرفته نیز اجرا می‌شود. آقای زاهدیان با اشاره به این که نتایج آزمایش سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۴، قبل از سال ۱۳۹۵ آماده شده است، نتایج آزمایش سرشماری را یکی از بهترین ابزارهای برنامه‌ریزی برای اجرای این سرشماری ذکر کرد. وی نتایج نظرسنجی‌های صورت گرفته از کارشناسان استان‌ها، گزارش‌های ناظران و بازدیدهای صورت‌گرفته از استان‌ها را نیز از جمله اطلاعات مفیدی ذکر کرد که می‌تواند در اجرای سرشماری ۱۳۹۵ مورد استفاده قرار گیرد.

قائم مقام ستاد سرشماری ۱۳۹۵، در ادامه به برخی از چالش‌های فنی موجود در سرشماری از جمله ضریب نفوذ اینترنت، تعدد اقلام مورد پرسش در سرشماری، چالش‌های موجود در سیستم‌های آموزشی حضوری و غیر حضوری و استفاده از تبلت اشاره نمود کرد.

در ادامه‌ی این نشست، خانم عباسی، معاون دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری‌های مرکز آمار ایران، به ارایه‌ی نتایج و جمع‌بندی نظرات کارشناسان فنی استان‌ها در رابطه با آزمایش سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ پرداخت. همچنین جلسه‌ی پرسش و پاسخ توسط معاونین فنی و کارشناسان مسئول استان‌ها در رابطه با نکات فنی و اجرایی سرشماری با حضور آقای زاهدیان برگزار شد. سپس همکاران مدعو از ۳۱ استان کشور در قالب ۵ گروه کاری به بحث و تبادل نظر در خصوص محورهای آزمایش سرشماری از جمله: نقشه، جذب نیرو، آموزش و... پرداختند و جمع‌بندی مباحث آنان در جلسه‌ی پایانی این نشست با حضور آقای زاهدیان قائم مقام ستاد سرشماری کشور ارایه شد و چالش‌های پیش‌روی این سرشماری مورد بحث قرار گرفت.

گفتنی است سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵، از سوم تا بیست و چهارم مهرماه به شیوه‌ی اینترنتی و از بیست و پنج مهرماه تا بیست و پنج آبان‌ماه به شیوه‌ی مراجعه‌ی حضوری مأمور سرشماری و با استفاده از تبلت اجرا خواهد شد.

برگزاری دوره‌ی آموزشی استانداردهای آماری در سازمان تأمین اجتماعی

کارگاه آموزشی استانداردهای آماری روز ششم اردیبهشت‌ماه سال جاری با حضور مدیران و معاونین ادارات کل حوزه‌ی معاونت فنی و درامد، نام‌نویسی و حساب‌های انفرادی، امور فنی بیمه‌شدگان، دفتر آمار و محاسبات اقتصادی و اجتماعی، رؤسا و کارشناسان این حوزه در ادارات کل شرق و غرب و نمایندگان دفتر راهبری سیستم‌ها و امور استان‌های سازمان تأمین اجتماعی برگزار شد.

در ابتدای این کارگاه آموزشی، دکتر مشیری مدیر کل دفتر آمار و محاسبات اقتصادی و اجتماعی سازمان تأمین اجتماعی، در خصوص کدینگ اطلاعاتی سازمان تأمین اجتماعی به ویژه ساختار کدهای مشاغل و فعالیت اقتصادی بیمه‌شدگان در سازمان اشاره کرد و افزود: طبقه‌بندی این موضوعات در ابتدا دارای نظم بوده لیکن به مرور زمان به علت اضافه شدن مشاغل و فعالیت‌های جدید و برحسب نیاز کدهایی به آن‌ها افزوده شده که شاکله‌ی اصلی ساختار طبقه‌بندی این دو به هم ریخته شده و در حال حاضر از نظم لازم برخوردار نمی‌باشد، از این‌رو یکسان نبودن تعاریف و مفاهیم و طبقه‌بندی‌های مورد استفاده در سازمان با استانداردهای بین‌المللی مشکلاتی را ایجاد نموده است. گفتنی است کد استاندارد، زبان مشترک بین سازمان‌ها است که می‌تواند پاسخگویی، ارایه‌ی تحلیل و قیاس بین آن‌ها را سهل نماید. وی در ادامه ضمن تأکید بر اهمیت آشنایی با استانداردهای بین‌المللی و به کارگیری آن‌ها در سطح ملی، شرکت در دوره‌ی آموزشی را مقدمه‌ی فعالیت تکمیل و تصحیح ساختار کدینگ سازمان دانستند. در ادامه مطالب آموزشی با سرفصل‌های زیر توسط خانم نجفی ارایه شد.

- معرفی استانداردهای آماری، کلیات طبقه‌بندی‌های آماری، ضرورت و هدف به کارگیری طبقه‌بندی‌ها، سازمان‌های متولی،

انواع طبقه‌بندی‌ها از لحاظ کاربردی، خانواده‌ی طبقه‌بندی‌های اقتصادی و اجتماعی، نحوه‌ی بومی‌سازی (تجزیه و ادغام طبقات)، معرفی سایت اداره‌ی آمار سازمان ملل و درگاه ملی آمار؛

- معرفی طبقه‌بندی فعالیت‌های اقتصادی: تاریخچه‌ی تدوین و بازنگری‌ها، اهداف و کاربرد طبقه‌بندی، ویژگی‌های اصلی طبقه‌بندی، تغییرات نسخه‌ی ۳,۱ با نسخه‌ی ۴ طبقه‌بندی، ساختار کدها، فهرست‌های طبقه‌بندی (موضوعی، الفبایی و جداول مقایسه‌ای)؛
- معرفی طبقه‌بندی مشاغل: تاریخچه‌ی تدوین و بازنگری‌ها، اهداف و کاربردهای طبقه‌بندی (جمع‌آوری و انتشار آمار از منابع مختلف طرح‌های آمارگیری و ثبت‌های اداری، استفاده برای برنامه‌ریزی‌های کلان اقتصادی، انتصاب افراد جویای کار در فرصت‌های شغلی موجود، برنامه‌ریزی آموزشی برای مشاغل هدف، تهیه‌ی گزارش حوادث شغلی حوزه‌های صنعتی، مدیریت پرداخت بیمه و حمایت‌های اجتماعی، مدیریت پرداخت خسارت کارکنان، مدیریت مهاجرت برای کار و ...)، اصول و ساختار طبقه‌بندی، مفاهیم مهارت و تخصص، فهرست‌های موضوعی و الفبایی، جداول مقایسه‌ای، نحوه‌ی استفاده از طبقه‌بندی در سطوح تفصیلی برای مقاصد سازمان (اعمال تفکیک‌های مورد نظر در ساختار طبقه‌بندی برای رفع نیاز سازمان).

در انتهای این دوره‌ی آموزشی، شرکت‌کنندگان دوره، نظرات و سؤالات تخصصی خود را در زمینه‌ی نحوه‌ی تدوین و بازسازی طبقه‌بندی برای اهداف سازمانی (اعمال تفصیل‌های لازم برای تفکیک برخی موضوعات مورد نظر در طبقه‌بندی و ...) مطرح نمودند و همچنین ساختار موجود و امکان‌سنجی تجدید نظر آن بر اساس استانداردهای بین‌المللی مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

شایان ذکر است، پیرو تصمیم سازمان تأمین اجتماعی در خصوص تخصیص کد فعالیت و شغل به بیمه‌شدگان تحت پوشش خود و تشکیل جلسات و رایزنی‌های لازم، آموزش استانداردهای آماری به‌عنوان مقدمه و پیش‌نیاز اجرای این فعالیت از سوی سازمان پیشنهاد و درخواست شد. دفتر استانداردها و نظارت بر طرح‌های آماری نیز با بررسی نیاز اطلاعاتی سازمان، آموزش ۴ ساعته‌ی استانداردهای آماری در موضوعات کلیات طبقه‌بندی‌های آماری، معرفی طبقه‌بندی فعالیت‌های اقتصادی و طبقه‌بندی مشاغل را در دستور کار خود قرار داد.

اولین گردهمایی معاونان آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها با هدف بررسی چالش‌ها و نکات فنی و اجرایی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵

اولین گردهمایی معاونان آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها در سال ۱۳۹۵ با محوریت بررسی نکات فنی و اجرایی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵، برگزار شد. این گردهمایی با حضور هیئت رئیسه و مدیران مرکز آمار ایران، روز چهارشنبه پانزدهم اردیبهشت‌ماه در مرکز آمار ایران برگزار گردید.

رئیس مرکز آمار ایران، در آغاز این گردهمایی، به تعامل سازنده‌ی مرکز آمار ایران و معاونان آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور پس از احیای این سازمان اشاره کرد و افزود: اقتضاها ونیازهای جدید در نظام آماری به‌وجود آمده است که باید آن‌ها را با تلاش معاونان آمار استان‌ها رفع نمود. دکتر عادل آذر در ادامه ضمن تقدیر از تلاش‌های دکتر نوبخت و هیئت محترم دولت در تصویب مرجعیت دائمی مرکز آمار ایران تصریح کرد: همه‌ی استان‌ها باید در حفظ این مرجعیت تلاش کرده و خود را متولی این امر بدانند و در پاسخگویی به الزامات این مسئولیت و ارتقای جایگاه نظام آماری کشور کوشا باشند.

دکتر عادل آذر در ادامه‌ی سخنان خود، با اشاره به اهمیت اجرای سرشماری در کشور گفت: سرشماری برای نظام آماری همانند انتخابات برای نظام جمهوری است. یعنی همان‌گونه که نظام جمهوری بدون

انتخابات متصور نیست، نظام آماری نیز بدون سرشماری قابل تصور نمی‌باشد. وی در ادامه افزود: این موضوع نافی ضرورت سامان‌دهی آمارهای ثبتی نیست و نظام آمارهای ثبتی جزو ادبیات نظام آماری باید باشد. وی تصریح کرد: هدف ما شکل‌گیری کامل نظام آمارهای ثبتی در بلندمدت است و مسلماً در آینده سرشماری در گستردگی و شکل کنونی اجرا نخواهد شد.

اجرای سرشماری اینترنتی از ۳ تا ۲۴ مهرماه و زمان اجرای سرشماری حضوری از ۲۵ مهر تا ۲۵ آبان‌ماه

در ادامه‌ی این جلسه معاون طرح‌های آماری و آمارهای ثبتی، نتایج آزمایش سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۴ را تشریح نمود. آقای علیرضا زاهدیان اجرای آزمایش سرشماری را در مجموع خوب ذکر کرد و افزود: آزمایش سرشماری در سال ۱۳۹۴ با همکاری خوب استان‌ها و با موفقیت انجام شد و بسیاری از روش‌های نوین سرشماری ۱۳۹۵ تست شد و طراحان در صدد بهبود فرایندها با استفاده از نتایج آزمایش و مشورت با کارشناسان استان می‌باشند. وی در ادامه به درصد خانوارهای غایب بر حسب ساعت مراجعه در شبانه‌روز و فراوانی وضعیت تکمیل به تفکیک ساعت اشاره کرد. آقای زاهدیان اوج ساعت کار و پُرکردن فرم توسط مأمور را از ساعت ۹ صبح به بعد و روزهای یکشنبه را دارای کم‌ترین خانوار غایب ذکر نمود. قائم مقام ستاد سرشماری کشور، زمان اجرای سرشماری اینترنتی را از ۳ تا ۲۴ مهرماه و زمان اجرای سرشماری حضوری را ۲۵ مهر تا ۲۵ آبان ماه ذکر نمود. وی با اشاره به فرایند اجرای سرشماری گفت: در ۳ روز آخر سرشماری که با هدف دسترسی به خانوارهای غایب در نظر گرفته شده است، مراجعه‌ی مأمور و اینترنت وجود دارد و از طرفی مأمور تلفنی در شهرستان برای پاسخگویی در نظر گرفته می‌شود.

سهم خانوارهای تکمیل‌شده از طریق اینترنت در آزمایش ۱۳۹۴، ۳٫۶ درصد می‌باشد

آقای زاهدیان در ادامه با اشاره به ضریب نفوذ اینترنت استان‌های مختلف کشور، نتایج سرشماری اینترنتی در آزمایش سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۴ را تشریح کرد. بر اساس این نتایج به طور کلی تعداد ۳۳۹۱ خانوار اینترنتی تا مراحل آخر، پرسشنامه‌ی اینترنتی را تکمیل و موفق به دریافت کد آماری شده‌اند و جمعیت متصل به خانوارهای اینترنتی که تا مرحله‌ی دریافت کد آماری پیش‌رفته‌اند ۱۱۷۰۲ نفر می‌باشد. همچنین کل خانوارهایی که در آزمایش ۱۳۹۴ شمارش شده‌اند ۹۳۲۱۱ خانوار می‌باشد که سهم خانوارهای تکمیل‌شده از طریق اینترنت ۳٫۶۶ درصد بوده است.

برنامه‌ریزی و هدف گذاری برای مراجعه‌ی ۴۰ درصد خانوارهای کل کشور به سایت اینترنتی

معاون طرح‌های آماری و آمارهای ثبتی مرکز آمار ایران در ادامه، چشم‌اندازهای سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۵ در سرشماری اینترنتی را تشریح کرد. وی به برنامه‌ریزی و هدف گذاری برای مراجعه‌ی ۴۰ درصد خانوارهای کل کشور به سایت سرشماری و تکمیل فرم خانوار به روش اینترنتی (۱۰ میلیون خانوار)، ایجاد زیرساخت‌های لازم، تهیه‌ی برنامه‌ی‌جامع تبلیغاتی جهت آگاهی‌بخشی برای افزایش نرخ پاسخ به‌عنوان چشم‌اندازهای سرشماری ۱۳۹۵ اشاره کرد. وی همچنین، به در نظر گرفتن هدایای تشویقی برای خانوارها، مشارکت حداکثری دانش آموزان، مشارکت حداکثری کارکنان دولت، مشارکت مؤثر واحدهای خرد ارایه‌ی خدمات دولتی از جمله خانه‌های بهداشت، دفاتر ICT روستایی و مشارکت مؤثر دستگاه‌های اجرایی ذی‌نفع، از جمله وزارت فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌عنوان این چشم‌اندازها اشاره نمود.

توصیه‌های قائم مقام ستاد سرشماری کشور برای اجرای بهتر سرشماری ۱۳۹۵

قائم مقام ستاد سرشماری کشور در ادامه ضمن اشاره به نمودار سازمانی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، به معاونان آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها توصیه کرد تا از طریق توجه به بهنگام‌سازی نقشه‌ها و دقت در حوزه‌بندی، پلاک‌کوبی کد پستی، توجه و تمرکز در جذب نیروی انسانی با مهارت و کار با تبلت، به اجرای هر چه بهتر سرشماری سال ۱۳۹۵ کمک نمایند. وی همچنین تلاش برای مقدمات اجرای سرشماری و رایزنی با دستگاه‌های اجرایی و تنظیم تفاهم‌نامه، فراهم‌کردن خودروهای مورد نیاز، استفاده از اتاق کنترل در سرشماری، انجام تبلیغات مؤثر با هدف سرشماری اینترنتی، تبادل تجربیات در مورد راه‌کارهای ابتکاری تبلیغات، آموزش عمومی، توجه به مقدمات اجرایی سرشماری و رایزنی لازم با دستگاه‌های اجرایی استان (محل ستاد، خودرو،

تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری سیستمی)، خرید تبلت، تمرکز بیش‌تر بر دستورالعمل‌های سرشماری، هماهنگی با مقامات نظامی و انتظامی و بهنگام‌سازی فهرست خانوارهای دست‌جمعی را از جمله موارد مهم برای اجرای با کیفیت سرشماری ذکر نمود.

پیش‌بینی پایان حوزه‌بندی سرشماری تا پانزدهم مردادماه

در ادامه‌ی این گردهمایی مدیر کل دفتر نقشه و اطلاعات مکانی مرکز آمار ایران، مهم‌ترین نکات مرتبط با بهنگام‌سازی نقشه‌های سرشماری را ارایه نمود. آقای نصوحی ضمن تأکید بر این نکته که بهنگام‌سازی فایل‌های شهری تا پایان اردیبهشت‌ماه باید به اتمام برسد بر به روزرسانی نقشه‌ی ۵۰ درصد از مساحت کشور اشاره کرد و افزود: از یکم تیرماه حوزه‌بندی کل کشور آغاز و تا ۱۵ مردادماه باید به اتمام برسد. وی اظهار داشت: انتظار می‌رود هر مأمور شهری به طور متوسط در هر ۵ روز با یک تغییر نقشه مواجه شود. آقای نصوحی، جدا شدن سازمان مدیریت و برنامه ریزی از استانداری‌ها، تأخیر زمانی در تأمین اعتبار و عقد قرارداد بهنگام‌رسانی، عدم تأمین اعتبار جهت بهنگام‌رسانی و کمبود و جابه‌جایی نیروی انسانی را از جمله مهم‌ترین موانع بهنگام‌رسانی نقشه‌ها ذکر نمود. وی گفت: انتظار می‌رود تعیین وضعیت نسبی شماره‌ی بلوک‌های پستی و آماری تا قبل از اجرای سرشماری در استان‌ها انجام‌شده و در این مرحله وضعیت نسبی شماره‌ی بلوک‌های پستی و آماری تعیین و مغایرت‌های موجود در نقشه‌ها شناسایی‌شده و شماره‌ی بلوک‌های متناظر پست به نقشه‌ها لینک می‌گردد که پیش‌بینی تا حدود ۵۰ درصد می‌باشد.

برگزاری جلسه‌ی پرسش و پاسخ با حضور معاونان آمار و هیئت رئیسه‌ی مرکز آمار ایران

در این گردهمایی آقای داریوش محمدی، معاون توسعه منابع، پشتیبانی و امور استان‌های مرکز به تشریح نکات اعتباری و سازمان‌دهی و اجرای سرشماری پرداخت. همچنین جلسه‌ی پرسش و پاسخ در مورد نکات فنی و اجرایی با حضور هیئت رئیسه و معاونان آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها برگزار شد.

برگزاری سمینار آموزشی، توجیهی سامانه‌ی سالنامه‌ی آماری کشور

سمینار آموزشی، توجیهی سامانه‌ی سالنامه‌ی آماری کشور با حضور ۳۱ نفر از کارشناسان معاونت آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها با هدف ارتقای کیفیت داده‌های سالنامه مطابق الگوی جدید بازنگری سالنامه‌ی آماری کشور، در مرکز آمار ایران برگزار شد. این سمینار با توجه به تشکیل سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها و جدائی دفاتر آمار و اطلاعات از استانداری‌ها و ضمیمه‌شدن آن‌ها به این سازمان، از هجدهم اردیبهشت‌ماه سال جاری به مدت دو روز برگزار شد.

مدیر کل دفتر محاسبه‌ی شاخص برنامه‌ها و سیاست‌های کلان مرکز آمار ایران در افتتاحیه‌ی این سمینار، سالنامه‌ی آماری را یکی از مراجع مهم فعالیت‌های آماری استان‌ها ذکر کرد و افزود: هرچند برخی از نهادها و دستگاه‌ها، آمار دستگاه‌های خود را ارایه می‌کنند، اما هیچ کدام به شکل سالنامه نیست. آقای طاهری در رابطه با ضرورت بازنگری سالنامه گفت: سالنامه به مدت ۱۰ سال به شکل کنونی منتشر شده و برخی از اطلاعات آن نیز کم‌تر مورد استفاده گرفته است و علاوه بر آن پیشرفت‌های فناوری که حاصل شده، ضرورت بازنگری سالنامه را به وجود آورده است.

آقای طاهری در ادامه به اضافه کردن فصل محیط زیست در سالنامه‌ی آماری اشاره کرد و افزود: محیط زیست یکی از شاخص‌های SDGs یا همان شاخص‌های توسعه‌ی پایدار است که بعد از سال ۲۰۱۵ توسط سازمان ملل متحد برای کشورها تعریف شده است و گنجاندن آن در سالنامه نشان‌دهنده‌ی وضعیت محیط زیست استان است.

وی در ادامه بر ضرورت چاپ به موقع سالنامه‌ی آماری توسط استان‌ها جهت استفاده در برنامه‌ریزی‌های کشور تأکید کرد.

آغاز اجرای طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵ از نوزدهم اردیبهشت‌ماه

طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵، از هجدهم اردیبهشت ماه به مدت دو هفته در سراسر کشور به اجرا در آمد. هدف از اجرای این طرح برآورد شاخص‌های نیروی کار به صورت فصلی و سالانه و همچنین تغییرات آن در کل کشور، نقاط شهری، نقاط روستایی و تغییرات سالانه‌ی استان‌ها است. از آن جایی که هدف از این طرح محاسبه‌ی شاخص‌های نیروی کار و همچنین تغییرات فصلی آن است، لذا مأموران آمارگیری این طرح در ماه میانی فصول بعدی نیز به خانوارها مراجعه می‌کنند.

سمینار آموزشی طرح مذکور از هفتم الی هشتم اردیبهشت ۱۳۹۵ با حضور کارشناسان معاونت آمار سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها در مرکز آمار ایران برگزار شد.

گفتنی است طرح آمارگیری نیروی کار از سال ۱۳۸۴ با روش نمونه‌گیری در ماه‌های میانی هر فصل، با نظارت مرکز آمار ایران در همه استان‌های کشور اجرا و نتایج آن به صورت فصلی و سالانه منتشر می‌شود.

برگزاری سمینار آموزشی حساب‌های ملی و منطقه‌ای در مرکز آمار ایران

سمینار حساب‌های منطقه‌ای با هدف هم‌اندیشی، هماهنگی و بحث و تبادل نظر در خصوص آخرین دستورالعمل‌ها و نکات فنی محاسبات با حضور رؤسای گروه حساب منطقه‌ای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها روز چهارشنبه ۲۲ اردیبهشت‌ماه، با حضور دکتر بانویی، مدرس دانشگاه و مشاور مرکز آمار ایران برگزار شد. حساب‌های منطقه‌ای یکی از مهم‌ترین بخش محاسبات آماری است که فقط توسط مرکز آمار ایران و با همکاری معاونت آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها تهیه می‌شود.

مدیر کل دفتر حساب‌های اقتصادی مرکز آمار ایران در افتتاحیه‌ی این سمینار آموزشی، تصویب مرجعیت دائمی مرکز آمار ایران را یکی از دستاوردهای مهم این مرکز در سال ۱۳۹۴ ذکر کرد و بر نقش مهم حساب‌های ملی و فصلی و انتشار به موقع نتایج آن‌ها از جمله انتشار نرخ رشد اقتصادی هر فصل تا ماه سوم فصل بعد، در این موفقیت تأکید نمود. آقای حسین‌زاده در ادامه افزود: تهیه‌ی حساب ملی روستا از جمله طرح‌هایی است که در دستور کار دفتر حساب‌های اقتصادی قرار دارد و سند توسعه‌ی روستایی نیز بر اساس این طرح تهیه می‌شود. وی همچنین تهیه‌ی حساب ملی سلامت، حساب ICT و محاسبه‌ی شاخص مقدار که تغییر مقدار کالا و خدمات را در بخش‌های مختلف اقتصادی نشان می‌دهد را از جمله اقدامات این دفتر ذکر نمود.

مدیر کل دفتر حساب‌های اقتصادی مرکز آمار ایران ضمن تشریح فعالیت‌های این دفتر گفت: تهیه‌ی حساب منطقه‌ای، به روش هزینه‌ی مورد توجه این دفتر است که با تهیه‌ی آن، نرخ رشد اقتصادی و جدول داده-ستانده استان‌ها نیز استخراج می‌شود.

آقای حسین‌زاده در بخش دیگری از سخنان خود، به دستورالعمل SNA، به‌عنوان طبقه‌بندی مورد استفاده در تهیه‌ی حساب‌های ملی اشاره کرد و آخرین نسخه‌ی آن را که هم‌اکنون مورد استفاده قرار می‌گیرد، SNA2008 ذکر نمود. وی افزود: برای تهیه‌ی حساب‌های ملی از نتایج قریب به ۱۰۰ طرح آماری و همچنین آمارهای ثبتی و آمار و اطلاعات دستگاه‌های دولتی و بخش خصوصی استفاده می‌شود.

وی در ادامه با ذکر این نکته که حساب‌های فصلی حداکثر تا ۳ ماه پس از پایان هر فصل منتشر می‌گردد، گفت: حساب‌های فصلی هر چند نسبت به حساب‌های ملی از جامعیت کم‌تری برخوردار هستند اما با توجه به این که سری زمانی گسترده‌تری دارند، مزیت دارند.

آقای حسین‌زاده با ذکر این نکته که جدول داده – ستانده سال ۱۳۹۰، بزرگ‌ترین جدول داده ستانده‌ای است که تا کنون در کشور تهیه شده است افزود: تغییر سال پایه و همچنین نتایج سرشماری ۱۳۹۰ در این جدول لحاظ شده است و برای استفاده در برنامه‌ریزی‌های کشور در اختیار ستاد برنامه‌ی ششم قرار گرفته است.

وی همچنین تهیه‌ی حساب‌های ملی و منطقه‌ای سال ۱۳۹۳، حساب‌های فصلی ۱۳۹۴ و تهیه‌ی حساب‌های اقماری را از جمله

طرح‌هایی ذکر کرد که در سال ۱۳۹۵ در دستور کار دفتر حساب‌های اقتصادی قرار دارد.

گفتنی است در پایان این سمینار، از کارشناسان منتخب استان‌ها در حوزه‌ی حساب‌های ملی توسط دکتر علیپور، معاون اقتصادی و محاسبات ملی مرکز و آقای داریوش محمدی، معاون توسعه منابع، پشتیبانی و امور استان‌های مرکز تقدیر به عمل آمد.

اجرای طرح آمارگیری از گردشگران ملی در سال جاری

طرح آمارگیری **از گردشگران ملی از** ۵ تا ۳۰ تیرماه در سراسر کشور اجرا خواهد شد. در این طرح آمار و اطلاعات مربوط به سفرهای فصل بهار خانوارها جمع‌آوری می‌گردد. مدیر کل دفتر فرهنگی، بازرگانی و خدمات در افتتاحیه‌ی سمینار آموزشی این طرح آمارگیری، با اشاره به اهمیت اجرای طرح گردشگری گفت: اجرای طرح گردشگری، علاوه بر این که نمود و تجلی اقتصادی دارد و به‌عنوان مثال از نتایج آن در حساب‌های اقماری استفاده می‌شود، از جنبه‌های مختلف نیز حائز اهمیت است. آقای سید حسین پیمان افزود: کاهش وابستگی به نفت، خوداتکایی اقتصادی و اقتصاد مقاومتی از جمله اهدافی است که توجه به حوزه‌ی گردشگری و اهمیت بررسی آمار و اطلاعات این حوزه را نشان می‌دهد. به همین دلیل در برنامه‌ی ششم، یکی ازسیاست‌های تدوین‌شده، تقویت گردشگری ایران و افزایش ۵ برابری گردشگران خارجی و رساندن آن به ۲۵ میلیون نفر تا پایان برنامه‌ی ششم است. آقای پیمان در ادامه، آمار و اطلاعات طرح گردشگری را، برای نحوه‌ی تخصیص منابع و ارایه‌ی راهبرد در این حوزه نیز ضروری ذکر نمود و در ادامه افزود: اگر آمار و برنامه‌ریزی برای حوزه‌ی گردشگری وجود نداشته باشد، همراه با گردشگری تخریب محیط زیست و دگرگونی‌های فرهنگی نیز پیش می‌آید. لذا جمع‌آوری آمار و اطلاعات این بخش برای گسترش گردشگری ضروری است. مدیر کل دفتر آمارهای فرهنگی، بازرگانی و خدمات مرکز آمار ایران، در ادامه‌ی سخنان خود، به ارایه‌ی آمارهایی در حوزه‌ی گردشگری پرداخت. وی گفت: در ایران به طور متوسط ۶۰ درصد از خانوارها هر سال به مسافرت داخل و ۱/۵ درصد از خانوارها به مسافرت خارجی می‌روند. آقای پیمان همچنین ۷۵ درصد سفرها را زیارتی و سیاحتی، ۴۰ درصد را با هدف دیدار از دوستان و بستگان و ۱۴ درصد را با هدف بهداشت و درمان و هزینه‌ی اقامت هر فرد را در سفرهای داخلی به طور متوسط، ۵۰ هزار تومان برای یک شب ذکر کرد. وی همچنین هزینه‌ی اقامت در سفرهای خارجی را به طور متوسط ۳۵۰

هزار تومان برای یک شب اقامت بیان کرد. آقای پیمان همچنین استان تهران را با ۱۲ درصد مسافرفرستی، دارای بالاترین میزان مسافرفرستی در کشور ذکر کرد. استان گیلان با ۱۰درصد، خراسان رضوی با ۸ درصد و اصفهان با ۶ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. همچنین استان گیلان با ۱۷ درصد مسافرپذیری، بالاترین میزان مسافرپذیری را از آن خود کرده است. در این شاخص نیز استان خراسان رضوی و مازندران رتبه‌ی دوم و سوم را دارند. گفتنی است سمینار آموزشی طرح آمارگیری از گردشگران ملی-بهار ۱۳۹۵، با هدف جمع‌آوری آمار و اطلاعات فعالیت‌های گردشگری خانوار از قبیل تعداد سفر، مقصد، محل اقامت، هدف سفر، شیوه‌ی سفر، نوع وسیله‌ی مورد استفاده، هزینه‌های سفر و همچنین ویژگی‌های اجتماعی اعضای خانوار مانند سن، جنس، وضع سواد و وضع اشتغال، در روزهای ۲۸ و ۲۹ اردیبهشت‌ماه، توسط مرکز آمار ایران برای کارشناسان معاونت آمار و اطلاعات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها برگزار شد.

برگزاری جلسه‌ی بررسی طرح ساماندهی آمارهای ثبتی

جلسه‌ی بررسی نکات فنی و اعتباری ساماندهی آمارهای ثبتی با حضور آقای زاهدیان، معاون طرح‌های آماری و آمارهای ثبتی مرکز آمار ایران، جمعی از مدیران و کارشناسان این مرکز و نمایندگان استان‌ها برگزار شد. آقای زاهدیان با اشاره به تصویب کلیات طرح ساماندهی آمارهای ثبتی در شورای عالی آمار، بر ضرورت ساماندهی این طرح در استان‌ها تأکید نمود. وی در ادامه‌ی فرایند ایجاد سامانه‌های ثبتی و محصول یا خروجی این سامانه را دو عنصر مهم این طرح ذکر نمود. در این جلسه همچنین کلیات طرح ساماندهی آمارهای ثبتی (IRANSTARS) ارایه شد و در ادامه نمایندگان استان‌ها دیدگاه‌ها و سؤالات خود را در قالب جلسه‌ی پرسش و پاسخ مطرح کردند.

معرفی کتاب

کتاب نظریه‌ی مدیریت آمار منتشر شد

کتاب «نظریه‌ی مدیریت آمار» به نویسندگی علیرضا حسین‌آبادی توسط انتشارات جادوی قلم منتشر و روانه‌ی بازار کتاب شد. استیلا و نفوذ بیش از اندازه‌ی داده و آمار در چیدمان و ساختار نظام‌های فکری بشر پس از نیمه‌ی دوم قرن بیستم، فرایند شکل‌گیری ساختار حکومت‌ها، سازمان‌ها، مؤسسه‌ها و شرکت‌های بزرگ و کوچک را به شدت تحت تأثیر قرار داده است تا جایی که ضرورت ظهور شکل نوینی از مدیریت را رقم زده و ما را با واقعیتی هستی‌شناسانه به‌عنوان «مدیریت آمار» روبه‌رو کرده است. این دگردیسی معناگرایانه در ساحت نظام‌های فکری، ما را وادار می‌کند تا بر اساس نظام شناخت‌شناسی نوینی درباره‌ی به رسمیت شناختن یک علم نوظهور با عنوان «مدیریت آمار» ژرف‌اندیشی بیش‌تر داشته باشیم. این کتاب در حوزه‌ی نظریه‌پردازی است و در پی تبیین نظریه و علمی نوین به‌دلیل ایرادهای ناشی از ناتوانی علم آمار در پاسخ‌گویی به مسائل و چالش‌های حوزه‌ی فعالیت‌های آماری است.

این کتاب در ۱۰ فصل تدوین شده که به بررسی وضعیت فعالیت‌های آماری و خواستگاه آمار، در فصل یکم و درامدی بر علم مدیریت آمار و ریخت‌شناسی آن در فصل دوم، تبیین حوزه‌ی مسئولیت و حوزه‌ی دانشی علم مدیریت آمار در فصل‌های سوم و چهارم، تبیین پیکربندی ساختاری و پیکربندی ظهور تاریخی علم مدیریت آمار در فصل‌های پنجم و ششم می‌پردازد. همچنین در فصل‌های هفتم، هشتم و نهم به تبیین مفاهیم، ویژگی‌ها و کارکردهای پارادایمی علم مدیریت آمار و در فصل دهم به مفاهیم بنیادی و تفاوت نظریه با فن پرداخته می‌شود.

رسالت این کتاب پاسخ به چند پرسش هستی‌شناسانه درباره‌ی فعالیت‌های آماری است که موقعیت و وضعیت ما را در این حوزه توضیح خواهد داد:

۱- آیا ما با موقعیت، اصول، مسائل، مشکلات یا راه حل‌ها، روش‌های پژوهشی، نظریه‌ها و شرایط تازه‌ای در فعالیت‌های آماری روبه‌رو هستیم؟

۲- آیا این فعالیت‌ها با همین وضعیت و با همین روش‌ها و اصول، قادر است مسائل و چالش‌های حوزه‌ی مدیریت داده و آمار را حل کند؟

۳- آیا برای اداره کردن این فعالیت‌ها ما با سبک و روشی جدید به نام مدیریت آمار روبه‌رو هستیم؟

۴- آیا این اصول، قواعد، موازین روش‌شناسی و الگوواره‌ها قابلیت احراز یک نگره، علم یا پارادیم نوین را دارد؟

در حقیقت این کتاب به دنبال تبیین این مطلب است که پس از ظهور رویدادهایی به نام فعالیت‌های آماری به دلیل فراوانی تنوعشان و نیز گستردگی اثرگذاری دامنه‌ی آن‌ها، دیگر نمی‌توان از اصول، قواعد و نظام‌های روش‌شناسی علم آمار برای مدیریت آن‌ها استفاده کرد. بنا بر این باید در پی علمی دیگر بود تا با خلق اصول و قواعد جدید بتواند مدیریت فعالیت‌های آماری را انجام دهد. به دیگر سخن پاسخ چهار پرسش بالا در این گزاره‌ی بنیادی نهفته است که این کتاب در پی تبیین آن است.

نخستین چاپ کتاب «نظریه‌ی مدیریت آمار» با شمارگان یک‌هزار نسخه در ۲۹۲ صفحه به بهای پانزده هزار تومان از سوی انتشارات «جادوی قلم» به بازار نشر عرضه شده است.

تازه‌های انتشارات پژوهشکده‌ی آمار

انتشار طرح پژوهشی براورد فرصت شغلی در ایران

امروزه توسعه‌ی آمار و اطلاعات مربوط به عرضه و تقاضای نیروی کار یکی از مهم‌ترین نیازهای برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران در حوزه‌ی بازار کار است. از آنجا که کارفرمایان به‌عنوان متقاضیان نیروی کار وجویندگان کار به‌عنوان عرضه‌کنندگان نیروی کار دو عامل مهم و تعیین‌کننده در بازار کار محسوب می‌شوند، و همچنین به دلیل ناهمگن بودن کارکنان و مشاغل و عدم تطابق افراد بیکار و فرصت‌های شغلی و ارائه‌ی آمار و ارقام متفاوت از افراد و سازمان‌های مختلف، بررسی وضعیت بازار کار ایران و براورد فرصت‌های شغلی به منظور تعیین ساز و کار ارتباط بین کارفرمایان و جویندگان کار در جذب نیرو و اشتغال افراد و تعیین سیاست‌ها و اقدامات کلان بر این ساز و کار، بسیار ضروری است.

به منظور مطالعه‌ی پویایی بازار کار و براورد فرصت شغلی، در این طرح پژوهشی پس از انجام مطالعات تطبیقی و بررسی تجربیات کشورهای مختلف و مرور روش‌های براورد فرصت شغلی، به براورد فرصت شغلی در ایران پرداخته شده است. روش‌های مختلفی از جمله استفاده از اطلاعات شاغلین تحت پوشش بیمه‌ها و تجزیه و تحلیل فایل داده‌های بیمه‌های تأمین‌اجتماعی و سایر بیمه‌ها، استفاده از پایگاه‌های داده‌های طولی واحدهای کسب و کار و تجزیه و تحلیل آن، اضافه کردن چند پرسش در پرسشنامه‌های کارگاهی به منظور براورد فرصت شغلی و در نهایت استفاده از آمارهای جریان نیروی کار از جمله روش‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی مناسب برای براورد فرصت شغلی است.

با توجه به عدم دسترسی به فایل شاغلین تحت پوشش بیمه‌ها، در این طرح پژوهشی با استفاده از اطلاعات اشتغال بخش صنعت برای کارگاه‌های بالای ۱۰ کارکن و بیش‌تر، به براورد فرصت شغلی از نظر تقاضای نیروی کار برای گروه هدف و همچنین بر اساس آمارهای جریان نیروی کار به براورد فرصت شغلی طی سال‌های ۱۳۸۴- ۱۳۹۳ از نظر عرضه‌ی نیروی کار پرداخته شده است.

اجرای این طرح پژوهشی از مرداد سال ۱۳۹۳ آغاز شد و گزارش نهایی آن اکنون در دسترس علاقه‌مندان قرار گرفته است.

فایل این طرح پژوهشی در بخش فروشگاه وبگاه پژوهشکده‌ی آمار به نشانی www.srtc.ac.ir قابل دسترسی است.

انتشار کتاب آمارهای ثبتی مبنا: روش‌های آماری برای داده‌های اداری

پژوهشکده‌ی آمار در راستای ایفای نقش و رسالت خود در زمینه‌ی ارتقای دانش آماری جامعه و کمک به نظام ملی آمار ایران، علاوه بر اجرای طرح‌های پژوهشی، تولید مقاله‌های علمی و برگزاری آموزش‌های کوتاه مدت کاربردیِ رسمی که همگی منجر به تقویت علم آمار در کشور می‌شوند، تألیف و ترجمه‌ی کتاب‌های مرتبط با مبحث آمارهای رسمی را در دستور کار خود دارد.

آمارگیری ثبتی و در نتیجه تولید آمارهای ثبتی‌مبنا از جمله‌ی مباحث آماری‌ای است که در سالیان اخیر کاربردهای بسیاری در تولید آمارهای رسمی کشورهای پیشروی آماری جهان داشته است. لذا در کشور عزیزمان ایران نیز آگاهی از اصول طراحی و ایجاد سیستم جامع ثبت‌های آماری، تشریح روش‌هایی برای آمارگیری‌های ثبتی و در نهایت تولید آمارهای ثبتی‌مبنا ضروری است. در حال حاضر، در جامعه‌ی علمی کشور فقدان یک کتاب مرجع مرتبط با این موضوع کاملاً مشهود است. امید است انتشار کتاب «آمارهای ثبتی مبنا: روش‌های آماری برای داده‌های اداری» بتواند تا حد قابل توجهی خلأ موجود را ترمیم کند. کتاب حاضر، مفاهیم، اصول و مبانی نظری آمارگیری ثبتی را بیان می‌کند و تلاش می‌کند تا خوانندگان را با چگونگی نظام‌مندکردن استفاده‌ی آماری از داده‌های اداری و توسعه‌ی پایه‌های نظری ایجاد یک سیستم جامع ثبت‌های آماری آشنا کند.

انتشار طرح پژوهشی اقتصاد روستایی ایران: حساب تولید بخش‌های اقتصاد در حوزه‌ی روستایی سال ۱۳۹۱

حساب تولید روستایی مجموعه‌ای از حسابداری جامع بر اساس الگوی سیستم حساب‌های ملی است که به‌صورت جامع و هدفمند مطالعه‌ی کمی و منظم فعالیت‌های اقتصادی روستا را برای یک دوره‌ی زمانی معلوم، معمولاً یک سال، امکان‌پذیر می‌سازد. به‌عبارت‌دیگر نقشی را که حساب‌های ملی در سطح کل کشور به عهده دارد، حساب‌های روستا همان نقش، اهمیت و کاربرد را در سطح روستایی عهده‌دار است. از نظر اهمیت و کاربرد نیز، حساب‌های روستایی، نقش شایان توجهی را در برنامه‌ریزی روستایی، بررسی عملکرد اقتصاد روستایی و تحلیل امکانات و پتانسیل‌های روستایی به عهده دارد. به‌طوری‌که تحقق اهداف برنامه‌ریزی روستایی بدون استفاده از یافته‌ها، شاخص‌ها و متغیرهای حساب‌های روستایی امکان‌پذیر نیست.

از آنجاکه روستاها از اجزای پایه‌ای و اساسی هر جامعه هستند و گام برداشتن در مسیر توسعه و تعالی همه‌جانبه بدون توجه ویژه به این جز اساسی ممکن نخواهد بود، و همچنین با توجه به اهمیت و کاربردهای حساب روستایی به‌خصوص در قانون برنامه‌ی پنجم توسعه، مرکز آمار ایران با همکاری پژوهشکده‌ی آمار برای نخستین‌بار تهیه‌ی حساب تولید اقتصاد در بخش روستایی برای سال ۱۳۹۱ را منتشر کرده است.

این طرح به سفارش معاونت توسعه‌ی روستایی و مناطق محروم ریاست جمهوری، با همکاری مرکز آمار ایران و پژوهشکده‌ی آمار انجام شده است و گزارش نهایی آن اکنون در دسترس علاقه‌مندان قرار گرفته است. فایل این طرح پژوهشی در بخش فروشگاه وبگاه پژوهشکده‌ی آمار به نشانی www.srtc.ac.ir قابل دسترسی است.